

Západ

Ročník 6. Číslo 4. Srpen 1984

Časopis pro Čechy a Slováky

Cena \$3.00

NAŠÍ SOCIALISTICKÉ VLASTI

Západ

Časopis pro Čechy a Slováky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks, published by the **Collegium Bohemicum** in Canada
Second Class Mail Registration Number 4890
ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma, Václav Táborský, Jan Uhde, Ota Ulč

Redaktor: Miloš Šuchma

Administrátorka: Milada Reinišová

Grafická úprava: Věra Držmíšková, Ctirad Smolík

Sazba: Prague Typesetting, Inc.

Tiskne: Prague Typesetting, Inc.

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, On., Canada K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce

Nevyžádané rukopisy se nevracejí

Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků
Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října a prosince

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, On., Canada N2J 4A4

Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresu administrace

Předplatné

1 rok:

Can: \$16.00

US: \$16.00

US: \$19.00

Kanada

USA

ostatní země (letecky)

nebo ekvivalent v cizí měně

2 roky:

Can: \$30.00

US: \$30.00

US \$36.00

Československo vzhledem k devizovým a poštovním předpisům zdarma

Cena jednotlivého čísla \$3.00

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem
V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele)

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg, BRD
Bankovní směrové číslo 200 100 20

Předplatné lze rovněž poukázat přímo na bankovní konto Západu do Bank of Montreal, 239 Weber St. N., Waterloo, On., Canada N2J 4H5 (TSA No. 5037-246)

Ročník 6.

Číslo 4.

Srpen 1984

Obsah

Politika a svědomí (Václav Havel)	1
Zajímavosti ze světa	
Poznámky z Evropy (Ota Filip)	4
Kdo je Matka Tereza (Pavel Pecháček)	6
Československo	
Kanadský udavač, rodák z Humenného	7
Země mlékem a strdím... (Nathalie Malinová)	8
Interview	
Kdo chce na Západ, musí letět na Východ	10
Věda	
Klíkatá cesta darwinismu (Aleš Zeman)	12
Creatio (Vladimíra Burke)	14
Právo	
O získatelnosti diplomatického azylu (Ota Ulč)	15
O důchodech z Československa (Vratislav Pěchota)	18
Korespondence ohledně penze	19
Historie	
Aktuální diskuse na téma pouze zdánlivě neaktuální	21
Divadlo	
Opět o divadle — tentokrát z Vancouveru	26
Fórum	
Emigrácia vnútorná a vonkajšia: tragédia alebo záchrana? (Ján Mlynárik)	27
Literatura	
Červen (Eda Kriseová)	29
Neuctivé pravdy mládí, svědomí a srdce (Richard Drtina)	30
Dopisy	32

Autorem fotografie *Všichni internacionalisté* na titulní straně je H. Baumli.

Do každého čísla vkládáme propagační kartu ZÁPADU. Prosíme, předejte ji dál svým známým, o nichž si myslíte, že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Politika a svědomí

14. května 1984 univerzita Mirail v jihofrancouzském Toulouse udělila čestný doktorát českému spisovateli Václavu Havlovi. Slavnosti na univerzitě předsedal francouzský ministr školství Alain Savary a diplom v zastoupení Václava Havla převzal významný anglický dramatik českého původu Tom Stoppard.

Uvádíme podstatnou část řeči, určenou univerzitě v Toulouse, kterou jak Václav Havel říká "bych přednesl při slavnostním předávání h.c., kdy bych se ho účastnil."

Řeč uvádíme bez vědomí a souhlasu Václava Havla.

Čas od času mám příležitost hovořit s různými západními intelektuály, kteří zavítají do naší země, snahy po porozumění a úmyslu vyjádřit svou solidaritu, podruhé prostě jen ze zvědavosti: mimo gotických a barokních památek jsou disidenti zřejmě pro zahraničního turistu v tomto veskrze šedivém prostředí jedinou zajímavostí. Ty hovory bývají obvykle poučné a člověk se při nich mnohé dozví a mnohé si uvědomí. Nejčastěji mi bývají kladeny otázky tohoto typu: Domníváte se, že něco změníte, když vás je tak málo a nemáte žádný vliv? Jste odpůrcem socialismu nebo ho chcete jen zlepšit? Odsuzujete nebo schvaluje instalaci Pershingů 2 a křížujících raket v západní Evropě? Co pro vás můžeme udělat? Co vás nutí dělat to, co děláte, když vám to vynáší jen perzekuci a věznění a žádné viditelné výsledky to nemá? Chtěl byste, aby ve vaší zemi byl obnoven kapitalismus?

Ty otázky jsou dobře míněny, vyrůstají z vůle porozumět a prozrazují, že těm, kdo je kladou, není jedno, jak to na tomto světě vypadá a jak to s ním dopadne.

Přesto mi právě takové a podobné otázky vždy znovu odkrývají, jak hluboce mnozí západní intelektuálové nerozumí (a v jistém ohledu ani nemohou rozumět) tomu, co se zde děje, oč nám - tím myslím tak zvané "disidenty" - jde a především obecnému smyslu toho všeho. Vezměme například otázku "Co pro vás můžeme udělat?". Zajisté mohou udělat mnoho: čím větší podpoře, zájmu a solidaritě svobodomyšlných lidí ve světě se těšíme, tím menší je nebezpečí, že nás zavrou, a tím větší je i naděje, že naše volání nebude znit do prázdna. A přece je kdesi v hloubi té otázky zakleto nedorozumění: v poslední instanci přece nejde vůbec o to pomoci nám, několika "disidentům", aby nás mihl zavírali! Nejde dokonce ani o to pomoci tomuto národu, Čechům a Slo-

vákům, a nějak to zařadit, aby se jim žilo lépe a svobodněji: pomoci si musí především sami; na pomoc jiných čekali až příliš často, až příliš se k ní upínali, a až příliš často se se špatnou potázali: buď jim byla slíbená pomoc v poslední chvíli odřeknuta, nebo se proměnila v pravý opak toho, co od ní bylo očekáváno. V nejhlubším smyslu jde přece o něco jiného: o záchranu všech, tedy ve stejné míře mou i toho, kdo se mne ptá. Anebo tu snad nejde o společnou věc? Nejsou snad mé špatné vyhlídky či naopak naděje i jeho špatnými vyhlídkami či nadějemi? Což mé zavření není útokem proti němu a jeho obelhání útokem proti mně? Což není ničení člověka v Praze ničením všech? Což lhovost ke zdejším věcem nebo dokonce iluze o nich není přípravou pro tutéž mizérii jinde? Což není jejich mizérie předpokladem mizérie naší? Vždyť tu přece nejde vůbec o nějakého českého disidenta jako osobu v tísni, která potřebuje pomoc (od tísne, která si přece nejlépe mohl odpomoci sám: tím, že bych prostě přestal být "disidentem"), ale o to, co jeho nedokonalé snažení a jeho osud říkají a znamenají, co vypovídají o stavu, osudu, šancích a bidě světa, v čem jsou či mohly by být důvodem k zamýšlení pro jiné i z hlediska jejich a tedy našeho společného osudu, v čem jsou i pro ty, kteří nás navštěvují, varováním, výzvou, nebezpečím či poučením.

Anebo otázka po socialismu a kapitalismu! Přiznám se, že při ní mívám pocit, jako by ke mně doléhala z hlubin minulého století. Zdá se mi, že už dávno nejde o tyhle veskrze ideologické a mnohonásobně sémanticky znejasněné kategorie, ale o otázku docela jinou, hlubší a všech stejně se dotýkající, totiž otázku, zda se podaří opět nějakým způsobem rekonstruovat přirozený svět jako pravý terén politiky, rehabilitovat osobní zkušenost člověka jako výchozí míru věcí, nadřadit mravnost politice a odpovědnost účelu, dát opět smysl lidské pospolitosti a obsah lidské řeči, učinit ohniskem společenského dění svěprávné, integrální a důstojné lidské "já", ručící samo za sebe, protože vztažené k něčemu nad sebou, a schopné obětovat něco nebo v krajním případě vše ze svého všedně prosperujícího privátního života - této "vlády dne", jak říkával Jan Patočka - tomu, aby měl život smysl. Zdá nás při tomto velice skromném a zároveň vždy znovu světodějném zápase se samopohybem neosobní moci náhoda našeho bydlíště nutí konfrontovat se se západním manažerem nebo s východním byrokratem - to přece

opravdu není tak důležité! Bude-li obhájěn člověk, pak je - snad - jakás takás naděje (i když jistě nikterak automatická), že si naleznou i nějaké smysluplnější způsoby, jak vyvážit svůj přirozený nárok na hospodářské spolurozhodování o své práci a sociálně důstojný statut s osvědčeným motorem každé práce, kterým je lidská podnikavost a vstup jejich výsledků do nefiktivních tržních vztahů. Dokud však člověk obhájěn není, nezachrání ho žádný technický či organizační trik lepšího hospodářského fungování, podobně jako žádný filtr na továrním komině nezabrání obecné dehumanizaci. Důležitější je přece, proč systém funguje, než jak funguje; anebo nemůže snad docela dobře fungovat na díle totální zkázy?

Proč ale o tom všem na tomto místě mluvím: při pohledu na svět z toho stanoviska, které mi osud přisoudil, se nemohu zbavit dojmu, že mnozí západní lidé stále ještě málo chápou, oč v tuto chvíli ve skutečnosti běží.

Dívám-li se například znovu na obě základní politické alternativy, mezi nimiž dnes západní vzdělanec osciluje, zdá se mi, že nejsou ničím jiným, než jen dvěma různými způsoby přijetí hry, kterou neosobní moc člověku nabízí, a tudíž jen dvěma různými způsoby putování k obecné totalizaci. Jednou variantou "přijetí hry" je další zahrávání si neosobního Rozumu s tajemstvím hmoty - tato "hra na Boha" -, tedy další a další vynalézání a rozmítování všeničících zbraní, určených "k obraně demokracie" a pomáhajících jen dál degradovat demokracii na onu "neobyvatelnou fikci", kterou se na naší straně Evropy už dávno stal socialismus. Druhou variantu přijetí téže hry představuje naopak onen svůdný trychtýř, který do sebe srhává tolik upřímných a dobrých lidí a který se nazývá "bojem za mír". Zajisté to neplatí všeobecně, nicméně mnohdy to na mne působí tak, jako by tento trychtýř vybudovala a jako jakýsi poetičtější způsob kolonizace jeho vědomí člověku nastražila opět ona zákeřná a vše prostupující neosobní moc (pozor: myslím neosobní moc jako princip, tedy obecně a všechnu, nikoli pouze Moskvu, která věru nemá prostředky na to, aby tak rozsáhlou věc, jako je soudobé mírové hnutí, zorganizovala!) Jak lépe totiž ve světě racionalistické tradice a ideologických konceptů zneškodnit poutivého a svobodomyšlného člověka (tuto základní hrozbu každé neosobní moci), než mu nabídnout pokud možno jednoduchou Tězi, která má všechny jevové znaky bohulibého cíle? Lze si představit něco, co by spravedlivou mysl mohlo účinněji nadchnout, zaměstnat, okupovat a tím posléze intelektuálně zneškodnit, než možnost bojovat proti válce? A lze této pacifikace myslí dosáhnout šikovněji, než obelhá-

ním člověka iluzí, že válce zabrání, když bude mařit instalaci zbraní, které budou beztak instalovány? Ztěžší si lze představit snazší způsob, jak ztotalizovat lidské myšlení: vždyť čím zřejmější je, že zbraně přeci jen instalovány budou, tím rychleji se radikalizuje, fanatizuje a nakonec sobě samé zcela zcizuje mysl toho, kdo se beze zbytku identifikoval s cílem této instalaci zabránit! A tak člověk vyslaný na svou cestu tím nejušlechtlejším úmyslem se ocitá na jejím konci přesně tam, kde ho neosobní moc potřebuje mít: v kolejkách totalitního myšlení, kde už nepatří sám sobě a vzdává se vlastního rozumu a svědomí ve prospěch další "neobyvatelné fikce"! Je-li tohoto cíle dosaženo, je už vedlejší, jak se ta fikce jmenuje, zda "blaho lidstva", "socialismus" nebo "mír". Zajisté: z hlediska obrany a zájmů západního světa není zrovna moc dobré, když někdo říká "raději rudý, než mrtvý"; nicméně z hlediska globální (tak říkajíc "nadblokové", respektive planetární) neosobní moci - jako pokušení svou všudypřítomností vpravdě ďábelskou - si nelze přát nic lepšího: takové heslo je totiž neklamným signálem, že ten, kdo ho volá, rezignoval na své lidství jako na schopnost osobně zaručovat něco, co ho přesahuje, a tedy obětovat v mezním případě i život jeho smyslu. Patočka kdysi psal, že život, který není ochoten sám sebe obětovat svému smyslu, nestojí za to, aby byl žit. Jenomže ve světě takového života a takového "míru" (tj. "vlády dne") nejspíše nejvíce vznikají války: chybí v něm totiž ta jediná a skutečná - totiž odvahou k nejvyšší oběti zaručovaná - mravní hráz proti nim. Dvě iracionálnímu "zajišťování zájmů" jsou otevřeny dokořán. Nepřítomnost hrdinů, vědoucích, proč umírají, je prvním krokem k hromadám mrtvol těch, kteří byli poraženi už jen jako dobytek. Jinými slovy: heslo "raději rudý, než mrtvý" mne neirituje jako projev kapitulace před Sovětským svazem. Děsí mne jako výraz rezignace západního člověka na smysl života a jeho přihláška k neosobní moci jako takové. To heslo totiž ve skutečnosti říká: nic nestojí za obětí života. Jenomže bez horizontu nejvyšší oběti ztrácí smysl obětí jakákoli. Čili: nic nestojí za nic. Nic nemá smysl. Je to filozofie čiré negace lidství. Sovětské totalitě taková filozofie pouze politiky pomáhá. Západní totalitu však bezprostředně tvoří.

Nemohu se zkrátka zbavit dojmu, že západní kulturu daleko víc, než rakety SS 20, ohrožuje západní kultura sama. A když mi jeden francouzský levicový student s úpřímným zápalem v očích řekl, že Gulag byla daň ideálům socialismu a že Solženicyn je jen osobně zatrpklý muž, zmocnila se mne hluboká nostalgie. Což se Evropa opravdu není schopna poučit ze

své vlastní historie? Což opravdu tento milý chlapec nepochopí, že i ten nejsugestivnější projekt "obecného blaha" sám sebe usvědčí z nelidskosti v okamžiku, kdy si vyžádá jedinou nedobrovolnou smrt (nikoli tedy tu, která je vědomou obětí života za jeho smysl), což to opravdu nepochopí dřív, než ho zakatrují v nějaké katorze poblíž Toulouse? Což newspeak dnešního světa už tak dokonale potlačil přirozenou lidskou řeč, že si ani tu nejjprostší zkušenost nemohou dva lidé navzájem sdělit?

Zajisté je po těchto všech přísných kritikách očekáváno, že řeknu, co je tedy vlastně podle mne smysluplnou alternativou pro západoevropského člověka, stojícího tváří v tvář politickým dilematům dnešního světa.

Jak snad vyplývá ze všeho, co jsem už řekl, zdá se mi, že všichni - ať žijeme na Západě či na Východě - máme před sebou jeden základní úkol, z něhož by mělo vše ostatní vyrůstat. Tímto úkolem je bděle, rozmyslně, pozorně, ale zároveň s plným sebenasazením čelit na každém kroku a všude iracionálnímu samopohybu anonymní, neosobní a nelidské moci Ideologií, Systémů, Aparátů, Byrokracií, Umělých jazyků a Politických hesel; bránit se jejímu komplexnímu a všestrannému zcizujícímu tlaku - ať už má podobu konzumu, reklamy, represe, techniky či fráze (této rodné sestry fanatismu a studny totalitního myšlení); čerpat bez ohledu na všechny výsměch svá měřítka ze svého přirozeného světa a reklamovat mu jeho upíranou směodatnost; ctít s pokorou moudrých jeho hranice i tajemství, jež je za nimi; přiznat si, že je v řádu bytí něco, co zjevně přesahuje všechny naše kompetence; vztahovat se vždy znovu k tomu absolutnímu horizontu našeho bytí, který - pokud jen trochu chceme - tímto svým bytím vždy znovu objevujeme a zakoušíme; vycházet ve svém jednání ze svých osobně zaručovaných, nepředpojatě reflektovaných a ideologicky nencenzurovaných zkušeností, měřítek a imperativů; věřit hlasu svého svědomí víc, než všem abstraktním spekulacím, a nekonstruovat si jinou odpovědnost, než je ta, k níž nás tento hlas volá; nestydět se za to, že jsme schopni lásky, přátelství, solidarity, soucitu a tolerance, ale naopak vysvobodit tyto základní rozměry svého lidství z jejich vyhnanství do sektoru privátního a přijmout je jako jediná pravá východiska k smysluplné lidské pospolitosti; řídit se vlastním rozumem a sloužit za všech okolností pravdě jako své bytostné zkušenosti.

Vím, že to všechno zní velmi všeobecně, velmi neurčitě a velmi nereálně, ujišťuji však, že tato zdánlivě naivní slova pramení z velmi konkrétní a ne vždy lehké zkušenosti se svě-

tem a že - je-li mi dovoleno se tak vyjádřit - vím, co říkám.

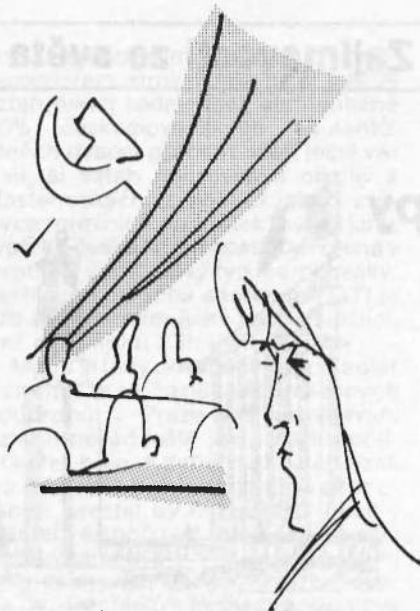
Předvojem neosobní moci, vlekoucí svět po své iracionální dráze, lemované devastovanou přírodou a odpařovacími rampami, jsou soudobé totalitní systémy. Nelze je ani nevidět, ani omlouvat, ani před nimi ustupovat, ani přijímat jejich způsob hry a tím se jim připodobňovat. Jsem přesvědčen, že nejlépe jim lze čelit tím, že je nepředpojatě studujeme, poučujeme se na nich a odporujeme jim svou radikální "jinakostí", jak vzbývá z trvalého boje s tím zlem, které ony sice tak názorně ztělesňují, které však přebývá všude a tedy i v každém z nás. Nejnebezpečnější pro toto zlo nejsou rakety, zacílené na ten či onen stát, ale jeho fundamentální negace v samotné struktuře soudobého lidství: návrat člověka k sobě samému a ke své odpovědnosti za svět; nové pochopení lidských práv a jejich vytrvalá reklamacie; odpor proti každému projevu neosobní a mimo dobro a zlo postavené moci kdekoli a všude, byt by své triky a manipulace zaštiťovala jakkoli, třeba i nutností obrany před totalitními systémy. Nejlepším odporem proti totalitě je prostě vypudit ji z vlastní duše, z vlastního prostředí, z vlastní země, vypudit ji ze soudobého člověka. Nejlepší pomoci těm, kteří trpí v totalitním státě, je všude na světě čelit tomu zlu, které totalitní systém konstituuje, z kterého čerpá svou sílu, z něhož vyrůstá jako jeho "předvoj". Nebude-li tu nic, čeho by byl předvojem či extrémním výhonkem, ztratí půdu pod nohama. Obnovená lidská odpovědnost je tou nejpřirozenější hrází každé neodpovědnosti; bude-li například opravdu odpovědné - tedy nikoli pouze pod tlakem sebeckého zájmu o zisk šířen duchovní a technologický potenciál vyspělého světa, bude tím zabráněno i jeho neodpovědné proměně v ničivě zbraně: rozhodně je mnohonásobně smysluplnější operovat ve sféře příčin, než pouze reagovat na následky; to nejde obvykle už jinak, než prostředky stejného řádu, tedy stejně nemravnými. Jít touto cestou znamená jen dál ve světě šířit zlo neodpovědnosti a produkovat tak přesně ten jed, z něhož je totalitarismus živ.

Jsem příznivcem "antipolitické politiky". Totiž politiky nikoli jako technologie moci a manipulace s ní nebo jako kybernetické řízení lidí nebo jako umění účelovosti, praktik a intrik, ale politiky jako jednoho ze způsobů, jak hledat a dobývat v životě smysl; jak ho chránit a jak mu sloužit; politiky jako praktikované mravnosti; jako služby pravdě; jako bytostně lidské a lidskými měřítky se řídící starosti o bližní. Je to asi způsob v dnešním světě krajně nepraktický a velmi těžko v každodenním životě aplikovatelný. Přesto nevím o žádné lepší alternativě.

Když jsem byl souzen a potom si odpykával trest, poznal jsem na vlastní kůži význam a blahodárnou sílu mezinárodní solidarity. Nikdy za všechny její projevy nepřestanu být vděčen. Přesto si však nemyslím, že se my, kteří se ve zdejších podmínkách pokoušíme říkat nahlas pravdu, ocitáme v jakési asymetrické situaci a že bychom to měli být jen my, kdo bude trvale žádat a očekávat pomoc, aniž bude schopen směrem, odkud tato pomoc přichází, sám také pomoci.

Jsem přesvědčen, že to, co se nazývá "disentem" v sovětském bloku, podstupuje určitou specifickou moderní zkušenost, totiž zkušenost života na samé krajní výspě moderní odlidštěné moci. Jako takový má tento "disent" šanci a přímo povinnost tuto zkušenost reflektovat, svědčit o ní a předávat ji těm, kteří mají to štěstí, že ji nemusí podstupovat. I my tedy máme možnost pomoci určitým způsobem těm, kteří pomáhají nám, pomoci jim v našem hluboce společném zájmu, v zájmu člověka.

Základní takovou zkušeností je, že to, co jsem nazval "antipolitickou politikou", je možné a že to může mít svůj efekt, i když to ze samé své podstaty nemůže s jakýmkoliv efektem předem kalkulovat. Ten efekt má přirozeně docela jinou povahu, než to, co se rozumí politickým úspěchem na Západě. Je skrytý, nepřímý, dlouhodobý a těžko měřitelný; mnohdy působí jen v neviditelné sféře společenského vědomí, svědomí a podvědomí, přičemž může být téměř nezjistitelné, jak se v ní zhodnocuje a do jaké míry participuje na eventuelním společenském pohybu. Ukazuje se však - a to je myslím, zkušenost zásadní a obecně důležitosti -, že jediný zdánlivě bezmocný člověk, který se odváží nahlas zvolat pravdivé slovo a který celou svou osobou a celým svým životem za ním stojí a je připraven za ně tvrdě zaplatit, má kupodivu větší moc, byt by byl formálně jakkoli bezprávný, než v jiných podmínkách tisíce anonymních voličů. Ukazuje se, že i v dnešním světě a dokonce právě na té jeho výspě, kde fičí nejostřejší vítr - lze postavit osobní zkušenost a přirozený svět proti "nevinné" moci a odhalit její vinu - tak, jak to udělal autor Souostroví Gulag. Ukazuje se, že pravda a mravnost mohou zakládat nové východisko politiky a mohou mít i dnes svou nespornou politickou sílu: varovný hlas jediného statečného vědce, obklíčeného kdesi v provincii a terorizovaného poštváním okolím, je slyšet přes hranice kontinentů a oslovuje svědomí nejmocnějších tohoto světa víc, než jsou celé brigády námezdných propagandistů s to oslovit samy sebe. Ukazuje se, že tak veskrze osobní kategorie, jako je dobro a zlo, mají stále svůj jednoznačný obsah a za jistých okolností

CTIRAD SMOLIK

jsou schopny otrást zdánlivě neotřesitelnou mocí s celou její armádou vojáků, policistů a byrokratů. Ukazuje se, že politika zdaleka nemusí už navždy zůstat záležitostí profesionálů na techniku moci a že jeden prostý elektrikář, který má srdce na pravém místě, ctí cosi nad sebou a nebojí se, může ovlivnit dějiny svého národa.

Ano, "antipolitická politika" je možná. Politika "zdola". Politika člověka, nikoli aparátu. Politika rostoucí ze srdce, nikoli z téže. Není náhodou, že tato nadějeplná zkušenost musí být činěna právě zde, na oné pochmurné výspě. Za "vlády dne" je třeba sestoupit až na dno studny, aby člověk spatřil hvězdy.

Když psal Jan Patočka o Chartě 77, užil pojmu "solidarita otřesených". Měl na mysli ty, kteří se odvážili vzepít neosobní moci a postavit proti ní to jediné, čím disponovali: své vlastní lidství. Netkví perspektiva lepší budoucnosti tohoto světa v jakémisi mezinárodním společenství otřesených, které nedbajíc hranic států, politických systémů a mocenských bloků, vně vysoké hry tradiční politiky, neaspirujíc na funkce a sekretariáty, pokusí se učinit reálnou politickou silou z fenoménu tak dnes technology moci vysmívaného, jakým je lidské svědomí?

„Pohovoříme si o tom zítra. Dnes nefunguje něho jim zbývá? odposlouchávací zařízení.“

Obdivovatelé hanebnosti

Rudé právo, 5. července 1983, str. 7

V pondělním Rudém právu jsme informovali o článku moskevských Izvestij, v němž sovětsí vědci vystoupili proti stati Andreje Sacharova v americkém časopise Foreign Affairs. V ni známý antisovětský štváč, jehož jeho přátelé přikrývají rouškou "disidenta", vyzval vlastně Spojené státy k jaderné válce proti Sovětskému svazu a socialistickému společenství.

Sacharov žije v Sovětském svazu, kde se narodil. Svého času se významně podílel na atomovém výzkumu a v i velmi dobře, jakou hrůznou zbraň představuje atomová či vodíková bomba. Nenávidí však všechno sovětské, socialistické. Tato nenávist zcela převládla v jeho chování. Ted' došlo k tomu, že žádá zvednutí americký jaderný meč proti mírumilovným lidem, mezi nimiž žil a žije.

To je o hodně hanebnější tón u Sacharova, ale dal se čekat. Je to výraz jeho zvrácené důslednosti. Na podzim roku 1973, když celému světu bylo jasné, jak krvavě, barbarsky se Pinochetova junta vypořádává s chilskými vlastenci, Sacharov předal v Moskvě buržoazním zpravodajům svůj dopis pro diktátora: v jeho závěru nazval krvavě řádění vojáků "epochou obrody a konsolidace v Chile".

Samozřejmě, mnohé buržoazní listy se snažily Sacharova omluvit, protože zpráva o jeho dopisu vyvolala pobouření ve světě, nicméně v západoněmeckém Sternu komentátor Haffner napsal po pravdě: "Udělal pro mír méně než nic, jeho (Sacharovy) agitace se chápou na Západě nejdychtivěji ti, kdo se bouří proti míru a zmírňování napětí."

Ale chytali se i nejen na Západě, nýbrž i u nás, v Československu. Je známé, že na mnoha tiskových konferencích, které Sacharov pořádal ve svém moskevském bytě pro jemu vhodné buržoazní novináře, vystupoval na obranu tzv. chartistů. A ti mu oplácejí dobrým: chválili ho až do nebes a brali si z něho vzor. Svého času Rudé právo poznamenalo, že v tomto nelitostně nenávisném antisovětsčikovi našli svého předáka.

Ted' se hrstka tzv. disidentů chtěla představit některým účastníkům Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v Praze jako "neoficiální mírové hnutí". V čele se Sacharovem? S člověkem, který by neváhal rozpoutat jadernou válku proti zemi, ve které se narodil?

Světová veřejnost se už za poslední léta mnohému naučila. Lidé nejrůznějších názorů brzy rozpoznají kamufláž. Možná že v některé hospůdce Sacharovovo vystoupení ve Foreign Affairs "disidenti" obdivují. Ale co ji-

Stanislav Oborský

Ota Fllp

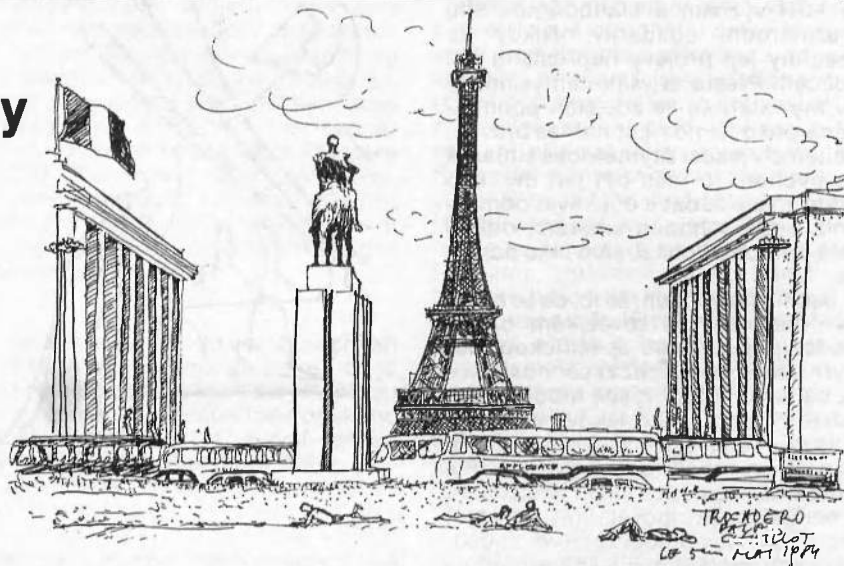
Poznámky z Evropy

Čím déle žiji v západní Evropě, tím častěji se přesvědčuji, že bývalé oběti stalinistického teroru a československých čistek se dopustily osudové chyby: mnozí přežili, vrátili se, ba dokonce byli tak drzí, že po srpnu 1968 utekli na Západ. A kdyby jen utekli a mlčeli! Ale kdepak, mluví, a otevřeně! To mě napadlo, když v západoněmecké televizi promluvil Solženicyn. Pokárání za svá slova slízl v západním Německu od bývalého soudruha z Československa.

Když už Solženicyn přežil stalinovskou Sibiř, a když se zachránil na Západ, tak at laskavě drží hubu, že ano soudruzi?

Co chtějí naši západoněmečtí "zelení"? To je otázka, na kterou neznám celou odpověď. Vím však, co nechtějí. Nechtějí americké rakety na území Německé spolkové republiky, nechtějí stavbu dalších atomových elektráren, dálnic, železnic, tepelných elektráren, opovrhují hospodářským rozvojem, nechtějí computery, techniku. Když jsem to všechno vypočítal, napadá mě, že vlastně vím, co asi chtějí: Chtějí 35 hodinový pracovní týden za stejnou mzdu jakoby pracovali 40, chtějí čisté vody a křišťálový vzduch, ale ze všeho nejvíce se jim chce sedět ve Spolkovém parlamentu. Původně se "zelení" soudruzi rozhodli, že svá místa v Bonnu po dvou letech uvolní dalším. Moc si totiž zakládali na tak zvaném "rotačním principu". Ale ejhle, po dvou letech si i "zelení" zvykli na sedm tisíc západoněmeckých marek měsíčně "čistých na ruku", na kanceláře v Bonnu, na služební mercedesy, na volné jízdenky exkluzivními vlaky, samozřejmě první třídou, a na volné letenky. Takže vlastně teď ke všemu tomu, co nechtějí, chtějí si zachovat i svá privilegia, protože si na ně zvykli.

Krise v marxisticky orientovaném vedení svazu západoněmeckých spisovatelů byla v dubnu konečně překonána. Předseda Bernt Engelmann, který ze svazu hodlal udělat cosi jako filiálku straně věrných spisovatelů ve východním Berlíně, musel odstoupit a přistoupilo se k volbě nového "bosa". Většina navrhovala významnou západoněmeckou básničku I. Drewitzowou. Za Drewitzowou se na sjezdu bil Heinrich Böll, Günter Siegfried Lenz, ale marně. Pevně organizovaná partajní buňka ve svazu západoněmeckých spisovatelů podporována,

K. TRINKEWITZ

jak říkal Lenin, několika užitečnými idioty, prosadila svého kandidáta, věrného skoropskoka svrženého Berna Engelmana. Když byl nový předseda západoněmeckých spisovatelů zvolen, nastal v redakcích a v tiskových agenturách poprask: Nikdo totiž nevěděl, jak se poněkud komplikované jméno nového předsedy píše a co vlastně dosud napsal. Po několika hodinovém úsilí a shánění zjistila západoněmecká agentura -dpa-, že nový předseda proslul akorát mizerně sepsaným životopisem Bedřicha Engelse....

Evropa je tak trochu blázevec, kde se snažíme hrát rozumnou hru, ale pořád nám vychází absurdní a nebezpečná fraška. Ale pryč od velké politiky k všedním příběhům! Začnu Františkem Maxerou, moravským keramikem, který se usídlil naproti Znojmu, ale na rakouské straně. Rakouská vláda dala Františkovi obecní pastoušku, kterou si vlastníma rukama opravil a vybudoval, takže dnes vlastní na evropské poměry exkluzivní "venkovské sídlo". Rakouskému státu však musí pan Maxera platit nájem. Za rok jeden šilink, což je necelý cent. František Maxera by si svůj dům s výhledem na československou hranici nedokázal adaptovat sám; keramikovi pomohl jeho táta z československé Moravy. Když pan Maxera starší dostane povolení navštívit emigrovaného syna v Rakousku, uloží na nosič zednické náčini, sedne na kolo a jede na Západ. Ze Znojma, kde pan Maxera starší bydlí, to má k synovi nejprve poněkud do kopečka, pak až před vrata syna-keramika pořád dolů. Celkem asi 7 kilometrů... Od Františka Maxery, kde jsem si koupil překrásnou keramickou kočku, protože živou

mi manželka nechce povolit (kočky miluji více než psy, poněvadž pes je blbec. Nechá se zneužít i pro policejní službu. Ještě jsem však neslyšel, že by se někomu podařilo kočku takhle zneužít!), jsem se jel podívat na hraniční přechod Rakousko-Bratislava Petržalka. Přšlo, bratislavský hrab byl v mlze. Na rakouské straně hranic stál autobus s polskými turisty. Poláci z Lublina museli jednotlivě vstupovat do rakouské celnice, rozbalit zavazadla a všechno vyložit na velké stoly. Odbavení třiceti polských turistů trvalo na rakouské straně celé čtyři hodiny!

Naštval jsem se, zamával rakouskému celníkovi pod nosem západoněmeckým novinářským průkazem a vybafl jsem: "Proč ty Poláci tady ve svobodném Rakousku šikanujete? Copak nevidíte, že si všichni už přišpendlili na kabáty odznaky Solidarity?"

"Vono je to všechno jiný," povzdechl rakouský celník nářečím, které překládám do pražského slangu.

"Dejte jim pokoj, chtějí si užít Západu, a vy je takhle vítáte!"

"Ale když voni si vozí startovní kapitál do emigrace," zahučel rakouský celník a zatvářil se nešťastně.

"Jakýpak startovní kapitál, a ještě k tomu z Polska!"

"Neměl bych vám to říkat, ale když ste vod těch novin, tak vám to naservíruru na rovinu. Voni, totiž Poláci, k nám vozí čistej heroin, import, kterej jde z Asie přes Sovětskej svaz. Kdybysme měli psika na čuchání heroínu, šlo by odbavování rychleji, ale tak... Na bratislavský straně je šacovali šest hodin skrzeva zakázanejch tiskovin, aby je nevyváželi na Západ. My jdem po drogách..."

Sklapl jsem, jak se říká hubu, na-

sedl do auta a uháněl od rakousko-československých hranic do Vídně.

Zapeklitý problém s Poláky má i západní Berlín. Tuhle jim tam asi třicet Poláků zahájilo hladovku. Chtěli, aby jim senát města západní Berlín i nadále vyplácel sociální podpory, platil byty i stravu. Copak o to, každý, kdo v Německé spolkové republice (i v západním Berlíně) požádá o politický azyl, dostane podle zákona finanční podporu, byt i stravu zadarmo. Jenže třicet Poláků, kteří utekli z Varšavy, si to v západním Berlíně vyšpekulovali jinak: Pobírali sociální podpory, bydleli a stravovali se zadarmo, ale požádat západoberlínský městský senát o uznání politického azylu, ne, to se jim jaksi nechťelo. Na Západě prostě chtějí užívat životní standart, který jim zaručují zdejší sociální zákony (mezi námi řečeno, není to žádný med) a práce na černo, ale dvířka zpět domů do Varšavy si nehodlají zabouchnout. Berlínským Polákům se zalíbilo sedět na dvou židlích. Ale nic nového pod sluncem, známe i v Německé spolkové republice Čechy, kteří si na takové dosti riskantní a nepohodlné posezení už zvykli.

Následující informace mám z důvěryhodných pramenů, které doplním jen vlastním komentářem. Západo-německé úřady soudí, že 70 procent čs. občanů, kteří po roce 1968 uprchli do Německé spolkové republiky, si vztah k Československu už urovnalo nebo urovnávají. Na výdaje spojené s urovnáním vztahu šetří českoslovenští exulanti v Německu jako na nové auto, ačkoliv se zdá, že v rodinných rozpočtech se pořád ještě zachovává následující pořadí předpokládaných výdajů: 1) Dovolená; v létě u moře, v zimě v Alpách. 2) Rezerva v bance na nákup nového auta. 3) Náklady na urovnání vztahu. Teprve potom následují plánované výdaje na nákup a na obnovu bytového zařízení, nových typů televizorů s videorecordery, výdaje na různé hobby a módní novinky. Částky na nákup české exilové literatury a novin se v 95% rodinných rozpočtů nevyskytují. Přesné údaje nemohu předložit, "trend" je však jasný.

Jsem pevně přesvědčen o tom, že kdyby v příslušných úřadech v Československu, které rozhodují o vyvázání a o urovnávání vztahů, převládly nad ideologicky přepěvnými soudruhy střízliví ekonomové, postupovala by "normalizace" československého exilu v Německé spolkové republice svižnějším tempem.

To by však soudruzi v Praze museli snížit ceny.

Prozatím stojí vyvázání či urovnání vztahu asi tolik, jako auto střední kategorie. Kdyby se však pražští soudruzi spokojili s cenou srovnatelnou s hodnotou zdejšího barevného tele-

vizoru, samozřejmě stereo a s videorecorderem, urovnávalo by si v NSR vztah nikoli sedmdesát, ale nejméně 90% československých exulantů. Oněch dvacet procent, kteří ještě váhají, si vztah neurovnává nikoliv z vlasteneckých, z politických či z jiných mravních pohnutek, nýbrž jen z typicky české hamižnosti. Dovolená v exotické zemi, nový typ mercedesky, šestiválec porsche anebo golf GTI je pro ně prozatím ještě lepší investicí, než cár papíru z Prahy.

Mohu si tedy povzdechout: Zaplat' Pán Bůh za to, že několik omezených soudruhů v Praze vidí urovnávání vztahů pořád ještě jako otázku politického boje. Kdyby však kšeft vzali do ruky jistě ne hloupí pražští ekonomové, přestal by čs. politický exil v Německé spolkové republice - a asi i ve Švýcarsku a v Rakousku - velmi brzy existovat. Tím chci říci, že většina čs. uprchlíků v Německé spolkové republice chápe urovnávání vztahů k totalitnímu státu, odkud uprchli (prý) z politických důvodů, jako ryze ekonomický problém. Rozhoduje-li se v rodině o otázce - urovnat si nebo neurovnat? - zkoumá se nejprve bankovní konto, plánují se předpokládané příjmy a vydání, a když to pod čarou vyjde, tak se vztah urovná. Známe v Mnichově tři české rodiny, které si zřídily zvláštní konto, na které poukazují každou "volnou" marku. Jedna z těch rodin si na vyvázání a na urovnání už našetřila, zbývající dvě budou muset ještě půl roku počkat, protože je to bude "koštovat" o něco více. Manželé byli totiž v Československu pro "zločin ilegálního opuštění republiky" odsouzeni na tři roky do vězení.

A to nejlepší nakonec: Má-li český exulant v Německu šikovného finančního poradce, tak může částku, kterou vece soudruhům do chřtánu, odepsat z daní. V kategorii "svobodných povolání" jako výdaj na reklamu a reprezentaci, zaměstnanci jako mimořádné vydání na "upevnění existence".

□

Cena Egona Hostovského

Cena Egona Hostovského pro rok 1983 za nejlepší práci v literatuře, napsané českým nebo slovenským spisovatelem, který nemůže publikovat v Československu, byla udělena Janu Trefulkovi za jeho novelu *Velká stavba*.

Cena je udělována pod záštitou Centra pro ruská a východoevropská studia torontské univerzity porotou, která se skládá z Jiřího Kovtuna (knihovna U.S. Kongresu), A. J. Liehmy (univerzita Paris VII), Josefa Škvořeckého a Gleba Žekulina (univerzita Toronto).

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ

638 Queen St. West, TORONTO, ONT. M6J 1E4

Tel.: 364-1787

CHCETE SI KOUPIIT POZEMEK NEBO DŮM V KRÁSNÉM ONTARIU?

Prodá Vám jej

DIMITR NENKOV

P.E. OLSEN REALTY

1770 King St. East

Kitchener, Ontario

Tel.: (519) 579-3570

Res.: (519) 893-7192

PAMATUJTE NA ZADNÍ KOLEČKA!

KUPTÉ SI POZEMEK NEBO NEMOVITOST V KANADĚ!

Postaráme se i o jeho spravování.

FRANTIŠEK HEROLD

21 CENTURY, Forest Heights Realty, Ltd.

421 Greenbrook Drive, Kitchener, Ontario

N2M 4K1

Tel.: Bus. (519) 744-7304 nebo 578-8810

nebo 746-1020

Res. (519) 885-1374

Kdo je Matka Tereza

Římsko-katolická řeholnice, Matka Tereza z Kalkaty, je známa i široké světové veřejnosti jako nositelka Nobelovy ceny míru za rok 1979. Tato 73 letá jeptiška je vzorem nejobětavější práce mezi trpícími a takřka celý život věnovala činnosti mezi nejnutnějšími z chudých. Matka Tereza je albánského původu, v osmnácti letech se stala jeptiškou, a později na 20 let učitelkou klášterní školy v Kalkatě v Indii. Poté se začala výhradně starat o chudé. V roce 1947 otevřela svou první školu ve čtvrti kalkatské chudiny s pouhými čtyřiceti centy v kapse. O tři roky později založila řeholní řád, který nazvala "Misionáři dobročinnosti". Za dalších 27 let už měl její řád 81 škol, přes 300 lékařských středisek, a 55 pomocných center a misíí ve více než padesáti indických městech. Misie Matky Terezy jsou také ve Srí Lance, Austrálii, na Nové Guineji, v Itálii, Irsku, Anglii, na Středním Východě, v Africe, v Latinské Americe, a dva konventy už Matka Tereza otevřela také ve Spojených státech. Její převážně mladé spolupracovnice, které podobně jako Matka Tereza zasvětily svůj život intenzivní siužbě Bohu a bližním, mají vděk tisíců chudých, malomocných, slepců a hladových, kteří se denně shromažďují před centrem Matky Terezy v jižní Kalkatě, aby dostali zadarmo najíst a veškerou nutnou pomoc. Už přes tři desetiletí dostávají chudí z kalkatských slamů lékařskou péči, vzdělání, talíř ovesné kaše, skývu chleba anebo alespoň důstojné místo k umírání.

Jedním z prvních projektů Matky Terezy byl dům pro umírající opuštěné ubožáky. Každý den přicházely sestry Matky Terezy do domu umírajících pokusit se přeměnit bezmeznou zoufalství v úsměv. Vidím Boha v každé lidské bytosti, říká Matka Tereza. Jindy, když čistila otevřené rány malomocného člověka, Matka Tereza poznamenala, že má v té chvíli pocit, jako kdyby ošetřovala Pána Boha. Když jí oznámili, že jí byla udělena Nobelova cena míru, prostě odvětila, že svět si uvědomil existenci chudoby. 180 tisíc dolarů, které dostala s Nobelovou cenou, utratila Matka Tereza za stavby nových domů pro lidi bez přístřeší. Lidé nazývají Matku Terezu "svatou ze stok ulice a místní záračnou dělnici". Výbor norského parlamentu, který uděluje Nobelovy ceny míru, prohlásil, že základem činnosti Matky Terezy je respekt k individuální lidské bytosti, k její důstojnosti a vrozené ceně. "Nejosamější, nejnutnější a umírající dostávají z rukou Matky Terezy slitování bez povýšenosti a blahosklonnosti, slito-

vání, založené na úctě k člověku," dodal Výbor ve svém prohlášení.

Matka Tereza chtěla být jeptiškou už od svých dvanácti let. Jediná věc, která ji podle vlastních slov zpočátku zdržovala, byl šťastný život v její rodině. Po třech desetiletích činnosti jsou v jejím řeholním řádu skoro dva tisíce sester a bratří, a 120 tisíc spolupracovníků ve 25-ti zemích. Patrně žádný řeholní řád neroste v současné době tak rychle, jako "Misionáři dobročinnosti" Matky Terezy. Jeptišky tohoto řádu vstávají denně ve 4 hodiny 40 minut ráno a pracují do devíti hodin večer s jedinou třicetiminutovou pauzou. Přes tuto tvrdou práci - nebo snad právě pro ni - nemá řád nedostatek mladého dorostu. Matka Tereza říká, že pro ni je každý člověk individualitou. Ve chvíli, kdy se mu věnuje, mu dává celé své srdce. Matka Tereza popírá, že by byla sociální pracovníci. Zdůrazňuje, že musíme milovat jeden druhého, že tento vztah musí pravidelně člověku říkat, že není zbytečný, že je potřebný. Sestry, vstupující do řádu, mají tři druhy řeholních slibů předtím, než vysloví závěrečný slib, kterým je "rozdávat své srdce".

Ačkoli se o Indii stále hovoří jako o přelidněné zemi, Matka Tereza nekompromisně odporuje umělým potratům a kontrole porodnosti. V indickém Madrasu odsoudila letos v březnu umělé přerušování těhotenství jako největšího ničitele klidu a míru na světě. Nikdo nemá podle jejích slov právo ničit něco, co bylo předurčeno Všemohoucím. Nic není podle ní krutějšího než matka, ničící život vlastního dítěte umělým přerušením svého těhotenství... Matka Tereza položila v této souvislosti otázku, jak se chceme starat o opuštěné, trpící a zanedbané, když nejsme připraveni postarat se ani o vlastní děti. Matka Tereza, která v březnu dostala v Madrasu čestný doktorát práv na tamní univerzitě, vyzvala občany, aby všechny nechtěné děti dali do péče jí a jejím spolupracovnicím. Podle jejích slov bojuje její organizace proti aborcím adopcí; tedy přijetím cizích nechtěných dětí za vlastní... Na její projev odpověděl indický ministr K. V. Reddy, a označil Matku Terezu za světelný maják, strážný oheň, šířící paprsky naděje, radosti a útěchy ve světě, plném smutku a bolesti.

Spisovatel Malcolm Muggeridge o Matce Tereze napsal, že to je velmi vyrovnaná, realisticky myslící žena, která by bez zvláštního původu, jenž ji obklopuje, byla spíše tvrdou osobou. Muggeridge tvrdí, že nikdy nepoznal méně sentimentální, rozváznější a vyrovnanější osobu, která stojí oběma nohama pevně na zemi. Ame-

rický týdeník *Time* označil Matku Terezu za "žijící svatou". Matka Tereza sama vypráví prostě o tom, že v řeholním řádu žijí přátelským, společným způsobem života. Chudoba je pro ně nutností. Aby porozuměli chudým, musí být sami chudí. Tento život v modlitbě, obětích a naprosté odevzdání Bohu a svým chudým klade podle Matky Terezy ohromné požadavky na mládež. A mládí si to sami přeji. Nejen všechny peníze za svou Nobelovu cenu, ale i peníze za svou mírovou cenu z roku 1971 a částku, utrženou za luxusní automobil, který jí daroval papež Pavel Šestý, věnovala potřebným lidem. Za už zmíněnou mírovou cenu například postavila Město míru pro malomocné, protože jen v Indii se její řád stará skoro o 46 tisíc malomocných. Za postavení tohoto města pak indická vláda poskytla řeholním sestrám řádu Matky Terezy půdu v mnoha oblastech, aby tam mohly vybudovat pro malomocné rehabilitační centra. Malomocní - říká Matka Tereza - jsou lidé, kterým se kdekdo vyhýbá a kteří jsou nejméně chtěnou složkou společnosti. Díky Bohu se však nyní s novými způsoby rehabilitace stávají stále normálnějšími lidmi, více chtěnými a milovanými, protože žijí mezi svými vlastními. A s nimi žijí řeholní sestry a bratři řádu "Misionářů dobročinnosti". V Austrálii se zase jejich řád stará o alkoholiky, na Středním Východě pracuje mezi chudými Araby, a v Jemenu byl pro svou činnost uvítán i přesto, že tam po 800 let nežil žádný katolík, žádný křesťan. Ve státě Tamilnadu v jižní Indii otevřela Matka Tereza v březnu první tamní ženskou univerzitu. Ministr Ramašandran při této příležitosti řekl, že Matka Tereza je ztělesněním všeho, co je dobrého v ženě. Na zmíněné univerzitě se bude mimo jiné konat výzkum o způsobech, jakými lze v indické společnosti zajistit rovnoprávnost, přesněji řečeno, jak změnit totální podřízenost žen mužům. Matka Tereza při této příležitosti znovu zdůraznila, že žena dává život rodině, že veškerá práce, konaná s láskou, je prací pro mír, a že žádné dítě by nemělo zemřít z hladu nebo z bolesti a zármutku.

Všichni spolupracovníci Matky Terezy ve světě musí vzhledem k svým budoucím nutným obětem nejprve sami přijít na nejnужnější místa poznat život chudých, a pak teprve odejít na své vlastní působiště. V řádu je i jiná skupina skutečně trpících spolupracovníků. Takový muž či žena takzvaně adoptuje nějakého bližního, a této osobě potom obětuje všechno své utrpení, všechny své modlitby a bolesti. A zmíněný bližní pak zase obětuje vše, co má, všechnu svou práci a modlitbu, onomu trpícímu. Tak se stávají druhým "já" jeden druhému. A pak má řád třetí složku spolupracovníků, kontemplativní, rozjímavou, meditativní. ▽

Kanadský udavač, rodák z Humenného

Časopis Západ uvádí korespondenci mezi Michaelem Lucase, předsedou kanadské rady Kanadsko-sovětské asociace (Canada-USSR Association Inc., Canadian Council) a Jiřím Syslem, vedoucím oddělení č. 5 Čedoku v Praze (zámořské oddělení). Korespondence je v podstatě udání na bývalou zaměstnankyni Sporturistu v Praze Natašu Bayerovou, které se spolu s manželem podařilo zavčas odejít z Československa, dodejme, že se značnou dávkou štěstí. Přinášíme český překlad anglické korespondence.

17. ledna 1983

Vážený pane Sysle,

jménem kanadské rady Kanadsko-sovětské asociace Vám zasilám srdečné pozdravy a přání všeho nejlepšího do Nového roku. Nechť je v míru a porozumění mezi všemi národy světa.

Je mým nepříjemným úkolem Vám poslat tento dopis, který se týká nešťastné události, která se přihodila v Praze synovi jednoho z našich aktivních členů Kanadsko-sovětské asociace. Chtěl bych říci, že otec je veterán španělské občanské války, člověk progresivní a obránce socialismu.

V červnu 1982 skupina studentů z USA navštívila ČSSR jako součást zájezdu ISE M25. Součástí této skupiny byl Ronnie Evanoff, syn otce, o kterém jsem se výše zmínil. 29. června skupina byla několik dní v Praze, kde byli doprovázeni průvodkyní Čedoku jménem Anastasia.

Matka Tereza je přesvědčena, že žena může dát světu nejméně tolik, co muž. Není však pro svěcení žen na kněze. Ženy mohou být podle ní rovnocenné mužům mozky, muž však ženě nemůže být rovnocenný v lásce a citu. A tak je úlohou ženy v dnešním světě šířit lásku a soucit nejdříve ve svém domově a potom v celém světě. Jako od věřících osob - říká Matka Tereza - se od nás očekává, že budeme druhými Mariemi, druhými služebnicemi Páně. Pro ni samotnou je službou Ježíši Kristu služba chudým, je vším, čeho si žádá.

Na závěr pořadu citujeme tato slova Matky Terezy: "Chudí lidé jsou skvostní lidé. Nikdy nezapomenu na okamžik, kdy jsme sebrali na ulici jednu ženu v nejhorším stavu. Poté, co jsem pro ni udělala co bylo v mých silách a uložila jsem ji do postele, vzala mě žena za ruku. Na tváři měla ten nejkrásnější úsměv; řekla mi: děkuji ti - a zemřela."

Po návratu Ronnie Evanoff sdělil, že průvodkyně využila každé příležitosti k tomu, aby vrhla velmi špatné světlo na vládu, komunistickou stranu a na celý aspekt socialismu v ČSSR. Její protisovětské a protičeskoslovenské poznámky byly takové, že nesmírně uškodila věci míru a porozumění. Toto bohužel nebylo řečeno jen panem Evanoffem, ale také ostatními studenty, kteří byli na zájezdě.

Pan Evanoff důrazně protestoval u naší asociace a požádal, zda by tato věc nemohla být předána Vašemu oddělení.

Byl byste tak laskav a podíval se na tuto záležitost a vyvodil patřičné závěry, takže budoucí skupiny nebudou vystaveny tomuto druhu protisocialistického a protivládního pomlouvání.

Omluvte mě, že jsem tak troufalý, že Vám posílám tento oficiální dopis, je ale lepší se zabývat žádosti lidí, kteří mají opravdové pochopení pro mír a porozumění mezi národy. Máme zde dosti protisocialistické propagandy od západního tisku, než abychom to museli slyšet od osoby, která žije v socialismu, je placena Čedokem, ale tráví čas ovlivňováním cizinců proti zemi socialismu jako je ČSSR.

S upřímnými pozdravy
jménem kanadské rady

Michael Lucas
Prezident

Kopie: Velvyslanectví ČSSR v Ottawě

Praha, 15. února 1983

Vážený pane Lucasi,

chtěl bych Vám velice poděkovat za Vaš dopis ze 17. ledna 1983 a současně se omluvit za poněkud opožděnou odpověď, neboť to trvalo určitou dobu, než mohla být shromážděna evidence týkající se této nepříjemné události zmíněné ve Vašem dopise.

Výsledkem našeho vyšetřování je zjištění, že Čedok nezaměstnává průvodkyni jménem Anastasia, ani Čedok neměl skupinu ISE M25 zájezdu v červnu 1982.

Abychom mohli zjistit všechny okolnosti, které by nás přivedly ke správným závěrům, chtěli bychom Vás požádat o více detailních informací týkajících se výše zmíněného zájezdu, t.j. který cestovní agent organizoval zájezd pro pana Evanoffa na Vašem konci a také kdo byl partnerem na našem konci, protože máme dojem, že se Čedok této akce nezúčastnil. Po obdržení Vaší informace budeme schopni učinit příslušné závěry.

Dávaje Vám tuto informaci, očekáváme Vaši brzkou odpověď.

Se srdečným pozdravem

Jiří Sysel,
vedoucí oddělení 5

28. února 1983

Vážený pane Sysle,

rád bych Vám poděkoval za Vaši odpověď, která přišla velmi rychle jako odpověď na můj dotaz. Vaše odpověď byla velmi jasná, za což Vám musí být pogratulováno.

Šel jsem ke zdroji informace a rodina Evanoffů mi dala následující informace.

1. Zájezd byl organizován International Student Exchange Europa House, 802 West Oregon St., Urbana, Illinois 61801, USA.

2. Přiložen je původní program, kde je potvrzeno, že skupina byla v Praze 29. června.

3. Jméno čs. průvodkyně bylo NATASHA, nikoliv Anastasia.

4. Přiložen je také 1983 katalog "Welcome to Club Europa", který také uvádí cestovní návštěvu do ČSSR.

Doufám, že toto pomůže, protože jinak nemohu dodat další informaci, s výjimkou, že rodiče jsou rozčileni, ale vděční za Vaši odpověď.

Věřím, že příště až budu v Praze budeme mít možnost se vzájemně poznat, jelikož jsem se narodil na východním Slovensku, blízko Humenného.

Cest Prací!

Michael Lucas,
Prezident

Praha, 11. března 1983

Vážený pane Lucasi,

na základě Vaší informace, kterou jste nám dal ve Vašem dopise z 28. února 1983 jsme byli schopni zjistit, že cestovní agentura, která organizovala zájezd ISE M25 v Československu v červnu minulého roku, byla agentura nazvaná Sporturist. Proto předáváme všechny korespondenci paní Vlastě Křížové, zástupci vedoucího Sporturistu, k dalšímu vyšetřování a věříme, že od nyníška ona bude v kontaktu s Vámi, pokud se jedná o Vaši stížnost.

S mnoha pozdravy

Jiří Sysel
vedoucí oddělení 5

Pozn. red.: K případu se vrátíme, zejména ohlasem v Kanadě.

Země mlékem a strdím...

"Ať žijou bolševici," povzddechla si kamarádka, když zabouchla dveře za svou návštěvou z Československa. Přijeli na devizový příslib. Čekala dva, přijelo jich šest. Ty ostatní čtyři ani neznala, ale když už přijeli... chudáčkové Češi, nemají na hotel, u nás se teda vyspí. Teda vyspí... samozřejmě taky najedí a hlavně napijí. Whisky tekla proudem, o pivo nestáli. Nepohrdli však francouzským červeným ani rýnským bílým, které jim kamarádka, hrdá na své kuchařské umění, servirovala k obědu. K obědům... i k večerím.

"Byli neustále pod parou, i holky. Připadali mi někdy jako utržení ze řetězu," říkala. "Lítali po obchodních domech, rvali si věci z rukou, pokřikovali na sebe, porovnávali ceny — a taky samozřejmě nakupovali a nakupovali. Jednou jsem vzala Květu a Danu s sebou do samoobsluhy. Ptala jsem se jich, na co by měly chuť — a pak už mi samy házely do vozíčku, co jim přišlo pod ruku. Víš, jak jsou drahý čerstvý jahody v prosinci — nebo langusty? A chřest a růžovej losos... Všechno musely mít!"

"Přivezli bedničku exportního plzeňského a klukovi knížku za osm korun," pokračovala, "ale odjížděli pěkně napakovaní. Samozřejmě, že ne jediné za ty jejich příslibový prachy, měli ještě spoustu černejších peněz — holky je měly schované v menstruačních vložkách, například. Muselo je to stát desetitisíce — ale asi se jim to vyplatilo. Napřed jsem je omlouvala, pochopitelně to doma nevidí a taky si chtějí užít, ale pak... A ty jejich názory! Dovedeš si představit, že se zastávali Rusáků za to sestřelený letadlo? Prej to byla americká provokace! Prej tam vůbec žádný pasažéři nebyli! To, co vylovlili Japonci, prý byly atrapy! A lidi, co jsme je viděli brečet v televizi, byli najatí herci... a vůbec Rusové prý už si nedají kadit na hlavu, ano, řekli kadit, odkdy se už v Československu neříká srát? Takže ať jim pámbu zachová Husáka, vždyť si to zaslouží a my taky. Aspoň nám sem nepolezou. Dřív je pouštěli tak jednou za dva roky, teď prý už ne víc než jednou za pět let. Díkybohu. A to jsem s Květou chodila do školy. Taková to byla prima holka. Co se to tam s nimi stalo," lkala kamarádka.

No ano, co se to tam s nimi stalo, to se taky sama poptávám už dost dlouho.

Jiná kamarádka mi psala z Británie: "...a ona teda odjela do těch lázní, a protože je to blízko D., co bydlí můj švagr, poslala jsem jim tedy troje džiny a poprosila, zda by dojeli k našim a přivezli mi pár knížek, ona že mi je do-

veze. K našim je to jen pětadvacet kilometrů a on má auták. Jenže místo toho mi přišel od švagra akorát krátký dopis (za džiny sotva poděkoval) — a žádal mě, abych jim poslala ještě pět kilo modrozelené metalýzy na auták, hned zas jak někdo pojedje do Česka..."

No, já taky dostávám takové dopisy, pošli, přivez, zaříd'. Hlavně tedy ale nakup. My ti to nějak...

Samozřejmě že mezi přáteli a rodinnými příslušníky je normální dávat si dárky. Stará známá pravda je, že člověk má mnohdy větší radost když dárek dává než když ho sám dostane. Ale...

Pro legraci jen tak seznam požadavků z posledních let (často i s výstřížkem z katalogů): radiokazetofon, desky, pneumatiky michelin, padesát cibulí tulipánů, okurky hadovky, rajčata sazenice (hybridy), sazenice jahod, štěně čistokrevného chowchow (s návodem, jak ho přepravit přes hranice a nechat ho očkovat proti všemu a hlavně tu injekci kvůli předpisům na čs. hranicím, jinak budete čekat kolik hodin, než přijde veterinář a tomu se taky musí platit cesta a čas), reprobredny, kazety, ale jediné chromo, radio-budíka, ale jediné na baterky (vypínají proud...), kozačky kožené, ale ne semišové a barva nejlépe stříbrošedá nebo vínově červená, kulaté hehlice na pletení, lepicí páska, sprej na uvolňování šroubů, televizní hry, lyžařské hole, manšestráky, kostkované vlněné košile, fototapety...

Ale především: džiny, džiny, džiny, kilometry džinů —

Nestačí?

Tak ještě jedna lahůdka.

Dopis z okresního města od manželky hodné vzdáleného bratrance. Viděla jsem ji naposledy, když mi bylo asi šest. Bůhví, kde sehnala mou adresu, jenže jak je vidět, urputným tréninkem seženou všechno.

"...nezlob se, že tě obtěžujeme, ale naše Janička čeká maličký a tak budeme potřebovat kočárek. To víš, je to naše první vnuče a i když tady kočárky taky jsou, ale ne takové, co se líbí, rozumíš, takže Karel prohlásil, že s nějakým obyčejným kočárem jezdit nebude! A Janičce se líbí manšestrový červený nebo béžový. Prosím tě, pořádně ho zabal, aby se cestou nějak neodřel nebo nepoškodil, to už by z něho nebyla taková radost, však mi rozumíš, jde nám o perfektní kvalitu. Víš z katalogů, že u vás také mají. Musíš to ale poslat honem, totiž do půl roku od svatby to je jako svatební dar a nemusí se z toho platit clo..."

CTIRAD SMOLÍK

Konzumní společnost.

Člověk je, jak známo, individuum a nikoliv robot. Chce se lišit, ale především chce mít víc a něco jiného než ten druhý a s tím žádný systém na světě nehne. Vyjímám pár idealistů, obětavců a pomatenců — ale v podstatě v lidské smečce půjde vždy o to, kdo z koho. A když už v té prvobytně pospolné společnosti měl někdo větší kyj, ten druhý zase koulal, aby ho měl třeba z tvrdšího dřeva. A ten další si ho zas ozdobil pazourky.

Idealismus v normálních systémech vždy zajde na úbytě. Tam, kde se udržuje mocí a silou, vyvine se ve zhoubně bující absurditu.

Chodily jsme se sestrou po Praze. Potřebovala kabát. V obchodech líné a neochotné prodavačky, které si vás buď vůbec nevšimnou, ač stojíte u jejich pultu v prázdném obchodě — nebo vám ani nechtějí ukázat "támhle ten svetr v levé třetí přihrádce odshora", který podle nich stejně není vaše velikost, ač je to tam jasně načmárané nějakou upatlanou propisovačkou.

Anebo na poště, kde chci něco tak triviálního, jako proměnit pětistovku (v normálním kramě jsem se ani nepokousela, aby mě třeba za tu drzost někde nepařtili).

Všechny přepážky s dlouhými frontami. Je deset dopoledne a čekající rozhodně nejsou důchodci. Krátím si nudu uvažováním, na kolika dveřích různých "služeb" se teď houπά cedulka "Jsem na poště".

Čist umím, zařadila jsem se správně, ale kousek přede mnou se najednou okénko zavírá.

Zařazují se tedy na konec další fronty. Přede mnou pán s balíkem stovek. Úřednice je přepočítává s kulometnou — no dobře, řemeslnou zručností.

Strkám jí svoji pětistovku.

Prosila bych rozměnit. Jen na stovky.

To nemůžu. Nemám stovky. Další. Ale...

Přepážka číslo tři.

Tam jsem byla, ale zrovna zavřeli...

Tak vám ještě otevřou. Já nemám. Další.

Panebože, přede mnou jich prolistovala aspoň padesát, ale řekla, že nedá, tak nedá.

Takže přepážka číslo tři.

Pani s velkým drdolem s očima upřenýma do knížky, která vypadá daleko více na detektivku než na pravidla poštovní přepravy, si mě pochopitelně nevíšimá.

Neodvažuji se ji hned rušit, ale ty stovky opravdu potřebuju a je mi už taky trapně z toho ztraceného času.

Prosím vás, byla byste tak laskavá...

Podívá se na mě strašně vztekle.

Neumíte číst nebo co? Tady je jasné cedule, že je zavřeno. A kromě toho, to nevíte, že je neslušný mluvit na někoho, kdo zrovna pracuje?

(No to teda nevím, ale dobře.)

To jsem nevěděla, že pracujete (dávám tomu nechť korunu)... totiž promiňte, blekotám zmateně, i tu ceduli vidím, ale vaše kolegyně mě sem poslala, že vy...

Já vám žádný pětistovky měnit nebudu, já tady mám zavřeno a už mi dejte pokoj!

No tak se nezlobte, říkám a hlas se mi třese jako v pubertě, když jsem vešla bez zaklepání do sborovny a byla za to náležitě seřvána.

Jdeme se sestrou na notářství. Banální záležitost, ale čeká se hodiny. Sestra má — delikátně řečeno — diarehu. Nervy nebo co, ale v každém případě je to značně konkrétní. Ovšem na notářství je to buď dneska, nebo zas až bůhví kdy. Já jí tedy stojím, respektive sedím frontu a sestra nervózně hledá dvě nuly. Konečně je najde. Ale ukáže se, že dvě nuly jsou zamčené. Sestra s panikou v očích. Lomcujeme klikou. Klepu na nejbližší kancelář. Jestli mají klíč.

Nemají, nejsou ukližečky.

A kam teda chodí, když —

Mají vlastní.

A co lidi, co sem přijdou? Žadatelé?

Pokrčení ramen, útrpné úsměvy.

Už toho mám dost.

Sestra ale skutečně musí. Dejte mi klíč — a když vidím odmítavé pohledy, zesiluji nátlak — nebo vám to tady sestra po —...

Klíč tedy dostávám, sestra se svíjí, potí, slov dále netřeba. To vše před zraky několika desítek se zájmem vše pozorujících, protože čekáním znuděných, žadatelů.

Bavila jsem se s jedním známým, odešel začátkem šedesátých let. Před

čtvrt stoletím. Mezitím kariéra, bungalov, auta a tak.

Upravil se. Byl tam. Asi dvakrát nebo třikrát. Alcron, Intercontinental.

Povídal, já nevím, co tak ty lidi pořád maj. Že doma nic a tak ať se tam každé zajede podívat. Jídlo a všecko je.

No jasně. V Alcronu záchody před hosty nezamykají...

□

Kdy jste se naposled setkali s protekcí?

Květy č. 48/1983, str. 10

Marie POKORNÁ,
úřednice, Praha:

Včera v obchodě a dost mě to rozčililo. O co šlo? O knihu, která zrovna vyšla.

Jiří VÁLEK,
zaměstnanec ČSD, Pízeň:

Setkávám se s ní velmi často: můj kamarád staví rodinný domek, a nebyť protekce, polovinu materiálu by nesehnal, nebo by na něj čekal celou věčnost.

Josef H.,
Brno:

Předevčirem. A nesetkal jsem se s ní, dokonce jsem ji sám vyhledal! Mysel jsem! Má obvodní zubařka mi zaplombovala zub tak šikovně, že mi "příplombovala" i kus dásně. Tkáň hnisala, ale já nevěděl oč jde, jenom mě to hrozně bolelo. Protože mi už předtím tentýž zub plombovala dvakrát a nikdy plomba nevydržela déle než měsíc dva, šel jsem na doporučení kolegy k jeho kamarádovi zubnímu lékaři. Ten teprve odhalil, co se stalo, a teď mi kromě zubu léčí i zanícenou dásně. Zařekl jsem se, že po této zkušenosti už jinak než "ze známosti" k zubaři nepůjdu. Proč jsem si nestěžoval? A k čemu by to bylo? K obvodní zubařce chodí i můj syn, povinně, se školou. Nechci, aby kvůli mě zbytečně trpěl.

Helga BENEŠOVÁ,
vedoucí odd. výboru lidové kontroly
Středočeského KNV:

U nás si lidé stěžují na protekci velmi zřídka, skoro vůbec ne. Ani nepamatují, kdy jsme naposled nějakou takovou stížnost měli. Dokonce ani anonymy nechodí. Na jedné straně je to logické: ten kdo protekci potřebuje, si stěžovat nebude, a ten, kdo ji poskytuje, taky ne.

□

**Antonín
Bartůněk**

**Colour TV
HI-FI**

**Sales, Service
144 Kennedy Rd. S.
Brampton, Ont. L6W 3G4
(416) 453-8817**

HITACHI

JVC

Prodej

Sales

Audio — Video — Service

Kdo chce na Západ, musí letět na východ

Dramatické příhody cyklisty — vzduchoplavce Roberta Hutry, jak je vyprávěl Václavu Táborskému

Narodil jsem se před 40 lety v Lúčkách v okrese Spišská Nová Ves. K závodění jsem se dostal tak, že jsem jezdil na kole do školy; jedna cesta byla 10 km. Když jsem začal studovat průmyslovku, bylo to horší. Do Prešova to bylo 49 km tam, 49 zpátky. Jezdil jsem to od svých 17 let pětkrát týdně, 10 měsíců v roce, i v zimě, jen v prosinci jsem nejezdil. To byl dobrý trénink: jen přes kopec Branisko bylo 250 metrů stoupání na vzdálenosti 4 kilometrů.

První závod jsem jel u nás, ve Spišské Nové Vsi, to mi bylo akorát šestnáct. Jak jsem jel do školy, připojil jsem se k cyklistům ze Vsi, kteří zrovna na silnici trénovali. Oni mě vlastně na ty závody pozvali. Bylo to na 30 kilometrů. Půjčil jsem si v neděli od nich kolo — a dojel jsem jako druhý. Pak už jsem dlouhý čas jenom vyhrával. Na Slovensku jsem neměl ještě závodnickou licenci, tak mi jeden kolega z toho cyklistického klubu tu legitku půjčoval — a já jsem s jeho jménem vyhrával.

Licenci jsem dostal asi až za dva měsíce. To jsem si taky koupil své vlastní závodní kolo. Půjčil jsem si peníze od babičky, která měla našetřeno na penzi. Stálo to 1.800 Kčs, to byl později můj dvouměsíční plat. Moc peněz jsme neměli, táta byl soukromý rolník. Za rok jsem vyhrál mistrovství republiky v terénní cyklistice, jelo se to v Mladé Boleslavi. Vyhrál jsem to dva roky po sobě, a to jsem jel v teniskách. V silniční cyklistice jsem byl dva roky po sobě druhý a třetí.

To už jsem jezdil za Duklu Brno, to byl nejlepší klub. Tam byli taky Smolík, Doležel a další známá jména. Až do roku 1969 jsem byl v reprezentačním družstvu ČSSR. Objezdil jsem, co se dalo. Okolo Tunisu, okolo Anglie, Mexika, Jugoslávie, Rakouska, Holandska. V r. 1970 jsem přijel do Kanady a závodil jsem za německý cyklistický klub. Z 24 závodů jsem osm vyhrál. A pak jsem v r. 1971 skončil aktivní závodnickou činností.

Příprava na odlet

V Šamoríne jsem si postavil barák a tam jsme bydleli. To už jsem nějaký čas předtím jezdil za Inter Bratislava. Pracoval jsem totiž ve Slovnaftu jako stavbyvedoucí. Ale už jsem znal život na Západě. Věděl jsem, že když budu pracovat tak jako doma, tak se budu mít dobře kdekoli. Doma jsme pracovali dva, i s manželkou. Ale nepodaři-

lo se mi manželku přemluvit. Když pak Jana v r. 1980 těžce onemocněla a pak se uzdravila, tak konečně k emigraci svolila. To už jsme měli dvě děti, Janu a Richarda. Dnes je jim 15 a 12 let. Legálně jsme se vystěhovat nemohli, to povolení by trvalo několik let a kdybychom s něčím takovým přišli, byli bychom za to pronásledováni. Ale já jsem viděl jeden film ve vídeňské televizi a tak jsem dostal nápad. Byl to film z produkce Walta Disneyho "Night Crossing" čili "Noční přelet", historika východoněmecké rodiny, která si postavila balón a přeletěla do Spolkové republiky. Myslel jsem si, že je to velice jednoduché.

Když jsem to řekl manželce, myslěla si, že jsem přišel o rozum. Ale já jsem začal studovat v bratislavské univerzitní knihovně všechny knížky o aeronautice. Tam jsem si přečetl literaturu o balónech, létání, počasí, o fyzikálních vlastnostech vzduchu. Když jsem přišel na ty principy, začal jsem vyrábět balón. Postavili jsme dva. Ten první nelítal, použil jsem na to špatný materiál, taft. Bylo to příliš těžké. Stálo nás to 18.000 Kčs a nechtělo to lítat, mrcha jedna. Vyzkoušel jsem to u rodičů ve Spiši, a pak jsem to zapálil. To abych zahladil stopy. Druhý balón jsme šili z lepšího materiálu. Použili jsme na to šustákoviny, materiálu na přípláště. To jsem tajně prodejal dům a z toho prodeje investoval 54.000 Kčs do toho balónu. Když jsem to pak přepočítal na pracovní jednotky, zjistil jsem, že

to žena šila 480 pracovních hodin. Pořídil jsem si hořák na propanbutan, naložil jsem tu monstrózní věc do svého malého nákladáku a odjeli jsme zase k rodičům do Lúček. Nezkoušel jsem už let, jenom jestli tvar balónu je v pořádku. Roztáhli jsme to na zemi a pak zase složili. To už jsem věděl, že poletíme.

A letí se na východ

Napřed jsem prozkoumal mapu a pak jsem udělal obhlídku mezi Znojmem a Mikulovem. Tam se totiž naše hranice s Rakouskem tak pěkně točí, že ta rakouská strana najednou stoupá několik kilometrů k severu. Protože většinou ve světě vanou větry od západu k východu, bylo to přesně to, co jsme potřebovali. Letěli bychom sice na východ, ale dostali bychom se z Československa do Rakouska.

Koš jsem udělal z ocelové desky, byl to plech silný 3 mm, metr na metr, a měl jakési provizorní zábradlí. Připravil jsem si na přelet 4 lahve propanbutanu, to jsem počítal jednu na nafouknutí balónu, dvě na přelet a jednu na přistání. Den před odletem, 6. září 1983, jsem schoval balón v lese asi 10 km od hranic a odjel jsem domů. Druhý den ráno jsem naložil rodinu i s jedním malým kufírkem a jel jsem těch 160 km do znojenských lesů.

Připravili jsme se v 8 hodin večer. Vytáhl jsem balón, roztáhl ty tisíce šustáků a čekal na tmou. Západní vítr byl přesně podle předpovědi. Naložil jsem rodinu a zavazadlo a zapálil první láhev. Balón se nafoukl a vznesl asi 500 metrů. Ale než jsem stačil přehodit láhev, tak jsme zase pomalu a plavně klesali na zem, asi kilometr od původního místa startu. No, vyměnil jsem flašku a znovu jsme se vznesli. Letěli jsme asi dva a půl kilometru vzhůru, a co nejdůležitější, letěli jsme na východ. Manželka se děsila, že stojíme na místě, že neletíme, ale to se nahoře jen tak zdá, protože je ticho. Hranici jsme poznali moc dobře. Ty moravské dědky byly slabě osvětlené. A podél hranice byl asi dvoukilometrový pruh, úplně tmavý a bez světla. A na rakouské straně ve vesnicích plno světla, i neony. Letěli jsme všehovšudy asi 55 minut. To už jsem věděl, že jsme v Rakousku. Přistáli jsme asi 200 metrů od vesnice Falkenstein. Manželka si nebyla jistá, jestli jsme opravdu v Rakousku. Ale já jsem věděl, že jsme. V ČSSR je totiž vinná réva uvázaná na betonových

Two Years and 55 Minutes to Freedom

DVA ROKY A PĚTAPADESÁT MINUT KE SVOBODĚ

sloupcích, zatímco v Rakousku na dřevěných. A tak to bylo i u toho Falkensteinu.

Vystoupil jsem první, držel balón a zakotvil ho. Pak vystoupily děti — to jsme museli balón pořad festovně držet, aby nám ho vítr neodfouknul. Pak jsme to vedle na poli složili. To už se ale objevili vesničané, kteří si všimli světla z toho našeho hořáku. Pomohli nám to všechno smotat. Jo, když přišli a já jim vysvětlil, o co šlo, tak nám všichni podali ruku a řekli: Herzlich willkommen! To bylo pěkné přivítání. No a pak jsme se už ubytovali v místním hotelu. Ráno jsme jeli do okresního města Mistelbachu a tam požádali o azyl.

A to je tak všechno. Já už jsem měl předem promyšleno, kde chci bydlet.

Dojeli jsme autobusem do Vídně, tam seděli u kamaráda a povídali si celou noc. A druhé ráno po přistání jsme odjeli vlakem do Dornbirnu, to je takové městečko u Bodamského jezera v západním Rakousku. A tam žijeme dodnes. Bydleli jsme několik dní v hotelu, ale za týden jsme dostali azyl, tak i pracovní povolení. Dělán jako zedník a dělán sám, žena mohla zůstat doma. A přesto můžeme být z jednoho platu dobře živi, a to ještě vždycky půlku platu uložíme do spořitelny. Taky mám takové vedlejší povolání. Přestože jsem katolík, dělám kostelníka na evangelické faře. Tam máme pěkný třípokojový byt. A poprvé v životě jsem spokojen a je nám dobře.

□

Také úkol umění

Rudé právo, 9. dubna 1984

Není proč zastírat, že mezi námi žijí lidé zasažení nepřátelskou propagandou. Pozná se to velmi snadno například podle argumentace založené na naivním výmyslu nebo pusté lži, lícoměrnosti i podlosti, kterých se k nám denně éterem volně jako pták plyne nebo zase podzemními skulinkami jako potkan prokluzuje doslova nepřeborná záplava. Je to přival, je to lavina. Nakonec se není co divit, když mu někdo neodolá. Útok na vědomí našich lidí je soustředěný a umně využívá i chyby a dosud neřešených problémů, které bolí a trápí celou společnost. Co však s těmi "zasaženými"? Odepsat, kárat? Kolikrát je slyšet — co s nimi, když nemají vlastní rozum, vlastní oči, když nemají trpělivost, a většinou jsou to ti, kdo chtějí velkoryse žít a práci nechat ostatním! Inu, je to pravda, jsou to většinou lidé

právě takového ražení. Ale má vůbec někdo právo zatratit jediného člověka? Vždyť jsou to také naši spoluobčané. Narodili se v naší zemi, žijí s námi v jednom domě, jezdí s námi autobusem, sedí v restauraci u jednoho stolu. Všichni, kteří znají cíl naší společné cesty a uvědoměle tu cestu klestí neprobádanou krajinou, by na tyhle kolisavce neměli zapomínat. Ani umělci ne. I oni mají v rukou zbraně pro jejich záchranu. Jen těch zbraní umět a chtít použít. Ne podbízáním, ne brýlemi růžovými natož černými — pravdou, mistrovstvím, pronikavým, zaujatým pohledem, který z dneška pokaždé vidí alespoň kousek vpřed a netrpí při tom soukromnickou malovérností ani namyšleně nešilhá po věčné světoslávě. Kráčí vzpřímeně, kdesi vpředu, protože těm ostatním musí posloužit i jako maják, hvězda zářící jasněji než křečovitě sálavá koncová světla vlaku, v němž do nenávratna odjíždí starý společenský řád.

(hý)

Služba čtenářům

Koupím anglicko-český a česko-anglický technický slovník.

P. Bouchal,
#405-590 Columbia Blvd.
Lethbridge-Alta
Phone: (403) 320-2150
Zn. "Student"

Hledám přátele a bývalé spolupracovníky JUDr. Bedřicha Štěpánka, býv. diplomata — vyslance ČSR a JUDr. Vladimíra Štěpánka, který zahynul 9.4.1943 v Osvětimi. Sebemenší zmínka vítána. Zn.: "Rodina"

40letá pohledná Čechokanadanka, svobodná, s univerzitním vzděláním, hledá sympatického muže do 45 let, bez závazků, se zájmem o kulturu a s dobrým smyslem pro humor. Zn.: "Společná budoucnost"

Zdeňka a Jarmilu Horáčkovy, do roku 1968 v Liberci na Králově Hájí, nyní asi v Kanadě, hledá Jana Vyčichlová. Ozvěte se na adresu Jiljí a Jana Jarošovi, 41 Joseph St., 2166 Cabra matta, N.S.W., Sydney, Australia.

VIDEO s českým programem

Prvý katalog s 21 programy na všech systémech Video, tedy nejen evropský VHS, Betamax, Video 2000, ale i americký NTSC. Filmy s Vlastou Burianem (Tři vejce do skla, Ducháček to zařídí aj.) nebo s Oldřichem Novým (Paklíč aj.) či Voskovcem a Werlichem, záznam silvestrovských pořadů, divadel i tvorba čs. filmařů na Západě. Můžete ihned objednat na adrese:

EL, Postfach 70 0103,
D-6000 Frankfurt/M. 70,
WEST GERMANY

V jednání je i film "Hunderennen" (Pší závody) o českých emigrantech ve Švýcarsku.

Až přijedete do Kitcheneru, navštivte krajanskou

RESTAURACI METRO

164 Victoria Street North,
Kitchener, Ontario. Tel.: 743-2720.

Aleš Zeman

Klikatá cesta darwinismu

Je možno uvést mnoho důkazů pro názor, že i v tak exaktní a propracované vědě jako je fyzika, se pokrok neodehrává plynule, rovnoměrně a nepřetržitě. Dle T. S. Kuhna, autora velmi vlivné knihy *Struktura vědeckých revolucí* z roku 1962, je pravděpodobnější, že se střídají období "vědeckých revolucí", charakterizované myšlenkovými zvraty, s obdobími klidnějšího vývoje aplikace a ověřování revolučních vzorců.

Nedávno celý vědecký svět vzpomenu stého výročí úmrtí velkého anglického přírodovědce Darwina. Množství literatury, které vyšlo jen u příležitosti tohoto výročí, je jasným důkazem neutuchajícího zájmu o vývojové problémy v současné zoologii, paleontologii, cytologii, genetice, biochemii a dokonce i matematice. Více než stoletý vývoj pozměnil původní Darwinovy teorie do té míry, že není nemístné zauvažovat nad otázkou francouzského historika vědy P. Thuilliera (v názvu článku z roku 1982 v časopisu *La Recherche*): "Byl Darwin vlastně darwinistou?"

Darwinovu teorii je třeba rozlišit od všeobecných úvah o vzniku a vývoji organismů, které mají již své základy v myšlenkách Anaximandera a Empedokla. Z předdarwinovských teorií je pokládána za nejucelenější teorie Lamarckova z roku 1809, která vysvětluje přeměnu druhů jako důsledek voluntaristické potřeby organismů přizpůsobit se změnám životních podmínek. Nově nabyté vlastnosti jsou pak, dle Lamarcka, přenášeny na potomstvo. Také Darwin o 50 let později považoval dědičnost nabytých vlastností za jeden z možných způsobů vývoje, ale přesto odmítal *Philosophie zoologique* a jiné Lamarckovy spisy kvůli množství subjektivních spekulací a nedostatku faktických údajů, Darwinovy myšlenky o způsobu vývoje pocházejí již z roku 1844, ale byly uveřejněny až v roce 1858. O rok později vyšel nejslavnější Darwinův spis *O vývoji druhů*. Za ústřední koncepty Darwinovy teorie možno považovat plynulý přechod mezi druhy a odrůdami, přirozený výběr (analogie umělého výběru, který používali britští pěstitelé chovné zvěře) a dnes naprosto překonané tzv. pangenetické vysvětlení dědičnosti. O propagaci Darwinových názorů v Anglii se zasloužili zejména přírodovědec T. Huxley a filozof evolucionismu H. Spencer; v Německu pak průbojný zoolog a monistický filozof E. Haec-

kel. V letech 60. a v počátcích let 70. minulého století byl darwinismus na vrcholu slávy; ba víc než to, byl, jak píše E. Rádi ve svých dodnes čtivých *Dějinnách vývojových teorií v biologii 19. století* z roku 1909, "všeobecným hnutím, veřejným míněním, a nevyrostl propracováním, opravením ani prohloubením starších názorů, nýbrž vyrostl na jejich troskách." Povšimněme si spřízněnosti Rádiova hodnocení, a to nejen v této větě, s Kuhnovým modelem vědeckých revolucí.

V Darwinově době bylo ještě možno být stoupencem lamarckismu a darwinismu zároveň. K fundamentálnímu rozkolu mezi těmito doktrínami došlo až tři roky po Darwinově smrti, kdy německý zoolog A. Weismann dospěl k názoru, že existuje nepřekonatelná bariéra mezi "nesmrtelnou" zárodečnou plazmou obsaženou v pohlavních buňkách (gametách) a tělní plazmou v buňkách somatických. Weismann tak ostře zamítl možnost přenosu nabytých vlastností a je z tohoto důvodu považován za prvního neodarwinistu.

Koncem 19. století se darwinismus i neodarwinismus dostaly do období krize. V této době ve Francii našla Lamarckova teorie výmluvného stoupence v sorbonnském zoologovi A. Giardovi, v Americe se Lamarcka dovolával paleontolog E. Cope a v Německu byl Darwin kritizován A. Wiggandem, C. Nägelim, O. Hertwigem, T. Eimerem aj. Vitalista H. Driesch zašel až tak daleko, že v roce 1893 napsal: "Bylo by urážkou čtenáře, kdybych se snad ještě vůbec zmínil o nárocích vyvrácené tzv. Darwinovy teorie." Jedna z četných námitek německých biologů, dodnes aktuální, se týkala účinnosti přirozeného výběru. Dle Nägelioho přirozený výběr působí vždy pasivně, nikdy aktivně. Darwinovo vysvětlení je prý stejné, jako kdyby se někdo ptal: "Proč je tento strom pokryt listy?" a obdržel "vysvětlující" odpověď: "Protože je zahradník zapomněl očesat." Jiná námitka, která již značně trápila Darwina, se týkala vzniku složitých orgánů, např. očí obratlovců. Jestliže složitější orgány se vyvíjely pomocí malých nahodilých změn, pak v prvých fázích vývoje musely být neúčinné a nemohly poskytnout organismu žádnou selektivní výhodu. Anglický katolík G. Mirvart na téma vývoje plazů vnesl již v roce 1871 argument: "Jak mohou mít pro hada užitek dvě procenta křídla?" Námitka Mirvartova vůči Darwi-

novi zůstává i dnes aktuální; uvádí ji americký paleontolog S. J. Gould ve svém článku z roku 1980. Na přelomu 20. století byla experimentální biologie vůči Darwinovi značně skeptická a ve vývojových teoriích převládaly vitalistické a teleologické myšlenky (Eimerova ortogeneze, Bergsonův élan vital; Drieschova entelechie aj.).

Mezitím v roce 1900 byly znovu objeveny zákony dědičnosti brněnského augustiánského preláta G. Mendela nezávisle na sobě H. De Vriesem, C. Corrensem a E. Tschermakem. Je paradoxem dějin darwinismu, že prvá tři desetiletí Mendelovy genetiky způsobila další, i když jen dočasný úpadek Darwinovy reputace spíše než její vzestup. Genetici biologové ze začátku 20. století (H. De Vries, W. Bateson, W. Johannson a T. Morgan) věřili, že přechod mezi druhy se děje pomocí náhlých mutačních skoků a ne přirozeným výběrem. Jinými slovy, ti "mutacionisté" zamítali dědičnost nabytých vlastností, přirozený výběr považovali pouze za způsob očisty zárodečné plazmy od škodlivých mutací a schopnost vývojových změn přisuzovali jen mutacím.

Novodobé teorie neodarwinismu, kterým se v současné literatuře říká "moderní syntéza", se zrodily v letech 1930 až 1950 kombinací tří disciplín: populační genetiky, systematické zoologie a paleontologie. Základ této moderní syntézy činí tři knihy. Autorem prvé z nich, *Genetika a vznik druhů* z roku 1937, je Američan ruského původu T. Dobzhansky. V díle Dobzhanského je zkombinována populační genetika, která opouští anti-darwinismus "mutacionistů", s teorií přirozeného výběru. Závěry knihy naznačují, že přirozený výběr je možno studovat pomocí laboratorních pokusů a statistiky, např. sledováním postupného přibývání "nejlépe přizpůsobených" genů v populacích banánové mušky (*Drosophila*).

V roce 1942 se objevila druhá základní kniha moderní syntézy, *Systematika a vznik druhů* amerického zoologa německého původu E. Mayra, která byla zaměřena na biologický koncept druhů, jejich zeměpisnou variaci a jejich tzv. alopatrický vznik (dle Mayrovy definice dva druhy jsou alopatrické, když se nevyskytují pohromadě, tzn., když se vzájemně vylučují svým zeměpisným rozšířením). Vznik nových druhů je podle Mayrovy knihy výsledkem pozvolné adaptace organismů na různé životní prostředí. Mayr zároveň přijal Dobzhanského vysvětlení genetických změn populací v důsledku přirozeného výběru.

Třetí hlavní monografii moderní syntézy je kniha amerického paleontologa G. G. Simpsona *Tempo a způsob vývoje druhů* z roku 1944, ve které se autor pokusil o geologické ověření teorie Dobzhanského o pozvolném

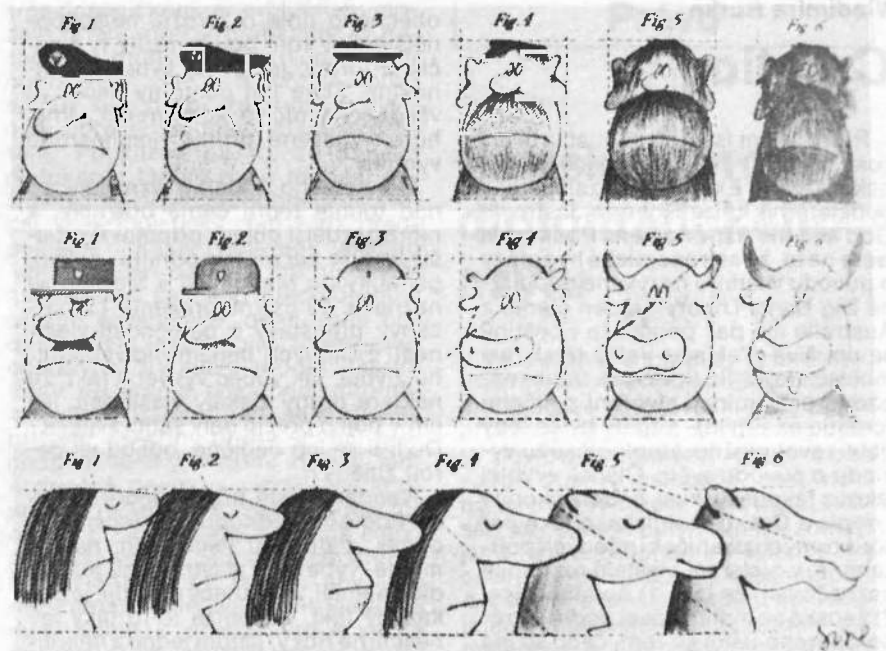
působení mutací a přirozeného výběru na přeměnu organismů. Simpson např. studoval podrobně vývoj předchůdce dnešního koně (čeleď Equidae) od starších třetihor, tj. v časovém období zhruba 60 milionů let. Simpson došel k závěru, že dějiny života, tak jak jsou dokumentovány v nálezích zkamenělin, jsou slučitelné s vývojovým procesem dle Darwin a Dobzhanského.

A tak po druhé v dějinách biologie došlo k vítězství darwinistických ideí, i když značně přeměněných a rozšířených o ústřední koncepty moderní syntézy, např. mutace, variace, populace, dědičnosti a biologického druhu, které v době Darwinu byly známy jen velice mlhavě. Během 40. a 50. let moderní syntéza nabyla na jisté dogmatickosti zesílením důrazu na mikromutace, pozvolný přechod a adaptaci organismu v důsledku přirozeného výběru. V roce 1959, kdy bylo oslavováno sté výročí vydání Darwinovy knihy, se octla moderní syntéza na vrcholu vědecké prestiže. Ojedinelí vědci, kteří vyslovili vůči moderní syntéze výhrady, byli buď kritizováni nebo něbráni na zřetel. Tento stav trval přibližně do konce 60. let.

Od té doby dochází k jistému sestupu se slávy. Zastánci moderní syntézy jsou nadále publicisticky velmi agilní, ale ani jeden ze tří hlavních pilířů moderní syntézy (genetika, vznik druhů a paleontologie) nezůstává nedotčen novější kritikou 70. a 80. let.

Pokud se týká genetiky, mnoho současných biologů pochybuje o výlučné kontrole přirozeného výběru na genetickou změnu populací. V roce 1968 japonský genetik M. Kimura formuloval tzv. neutrální nedarwinistickou teorii, která vysvětluje změnu četnosti pozměněných genů náhodným procesem a nikoliv přirozeným výběrem. Bádání amerického genetika R. Lewontina (žáka Dobzhanského) vedou k závěru, že matematické teorie genetiky sice mohou popsat genetické změny populací, ale nikterak nevysvětlují vznik druhů. Někteří současní kritici moderní syntézy se vracejí k myšlenkám německého genetika R. Goldschmidta, který ve 40. letech jasně oddělil vznik druhů od pozvolné akumulace mikromutací.

V otázce vzniku druhů se nepochybuje o tom, že nové druhy mohou vznikat dle Mayrova modelu alopatrické speciace, ale zdá se nyní, že mnoho, snad většina druhů takto nevzniká. Nové modely speciace, např. Američana H. Carsona a Anglo-Australana M. Whita předpokládají, že důležitější než adaptace malých populací na nové prostředí mohou být procesy náhlých skoků v důsledku chromozomálních či jiných genetických přeměn.

SINĚ: NOVĚJŠÍ "TEORIE" O VÝVOJI ČLOVĚKA

Konečně v paleontologii, která studuje vývoj druhů a vyšších taxonomických kategorií tak, jak se odehrál v geologickém dávnověku, dochází též k novým kritériím. Radikální kritiku darwinismu představují názory, opřené o víc než půl století odborné činnosti, doyena francouzské zoologie P. P. Grassého. V knize *L'Évolution du Vivant* z r. 1973 Grassé obšírně analyzuje zkamenělinami dobře dokumentovaný vývoj savců a plazů. Jeho dosti metafyzikální interpretace vedou k závěru, že evoluční proces je ovlivňován nejenom nahodilými vnějšími vlivy, ale i vnitřní neznámou či nepoznatelnou zákonitostí, která určuje směr vývoje druhu dle jistého morfologického typu, kterému Grassé říká idomorfón. Jiného druhu je kritika Simpsonovy gradualistické interpretace americkými paleontology N. Eldredgem a S. J. Gouldem, kteří v letech 1971 a 1972 navrhli teorii přerušovaných ekviliбриí ("Punctuated equilibria"). Podle této teorie vývoj druhů probíhal převážně pomocí náhlých změn v geologicky "krátkém" čase, který následovalo *nejméně stonásobně* delší období relativního klidu či ekvilibria. Nutno dodat, že Eldredge a Gould vědomě navazují na myšlenky paleontologů z minulého století, kteří upozorňovali na nesrovnalosti Darwinovy teorie s nestejnou rychlostí změn forem, dlouhými dobami morfologického klidu, náhlými nahrazeními jednoho druhu jiným a kteří též kritizovali Darwinovo podceňování úplnosti paleontologických nálezů z některých lokalit. V článku z roku 1980, prorocky nazvaném "Je nová a všeobecná teorie vývoje na vzoru?",

Gould poukazuje na nutnost hierarchického pohledu na přírodu (v čemž má jistě mnoho předchůdců, např. filozofa N. Hartmanna, zakladatele systémové teorie L. von Baratalanffyho a nedávno zemřelého spisovatele A. Koestlera). Jedná se o nejzajímavějších modifikací současného vývojového myšlení se týká opětovného zavedení pojmu druh, jakožto skutečné biologické entity, který uznávali naturalisté 18. století a který byl odmítnut Darwinem.

Po přibližně čtyřiceti letech vlády moderní syntézy dochází, zdá se, opět k významným revolučním změnám v dějinách vývojových teorií. Jen časový odstup ukáže jejich skutečnou důležitost. V současné době patrně neexistuje žádné lepší vysvětlení evoluce než to, které přinesl Darwin a jeho následovníci. Je však znovu kladena zneklidňující otázka, zda mezi nesprávnými teoriemi je ta nejlepší uspokojující. A v žádném případě není možno dnes tvrdit, že neodarwinistická moderní syntéza je jednoznačně přijata předními odborníky, kteří se otázkami vývoje organismů zabývají.

Vladimír Jiránek
"Vyrábíme dobrý porcelán! Ale máme také hodně slonů."

Creatio

Před časem jsem se dopustila té drzosti, že jsem pro Západ napsala článek nazvaný *Ex nihilo?* a založený v podstatě na knize Roberta Jastrowa *God and the Astronomers*. Poukázala jsem na to, že astronomické hypotézy o původu vesmíru nazývané populárně *Big Bang Theory* - jeden čtenář z Austrálie mě pak poučil, že v češtině se používá překladu *Velký třesk*, ale mně se stejně líp líbí *Velké Bum* - nápadně připomínají stvoření z ničeho (*creatio ex nihilo*), a zdály by se tedy potvrzovat možnost teologického výkladu o původu světa. Článek vyvolal jakous takous diskusi, přišel dokonce i dopis z Československa, a také pár soukromých psaníček určených pouze mně, v nichž mi pisatelé roztomile naznačovali, že jako 1) neodbornice, 2) ženská se mám chovat podle starého dobrého úsloví o tom, čeho se má držet švec. Jak zjistili, že jsem ženská, nevím. Asi jim to prozradil někdo z redakce. Článek jsem podepsala šifrou.

Když mě ale tyhle věci zajímají, a jak je známo už od Aristotela, přírodní vědy, byť se sebevíc zabývaly problémy srozumitelnými pouze 1) mužům, 2) odborníkům, ústí ve svých posledních důsledcích stejně vždycky v metafyziku. A metafyzika je pouze učené slovo pro záhadu, již se snad každý, včetně žen a snad s výjimkou klinických idiotů, více nebo méně zabývá. Lze ji vyjádřit třemi prastarymi otázkami: Odkud? Proč? Kam? To jest: Odkud se vzal svět a my na něm? Proč tu je a proč jsme my? Kam ten svět spěje, a my na něm? Policejní státy možná ženám a laikům zakazují o těchto otázkách nahlas uvažovat. Já však naštěstí v policejním státě nežiju, a tak moje riziko není, že se za metafyzickou úvahu octnu pod zámkem, ale jen že si užijnu ostudu. Z té mám zatím jen bikini, ale i ten kabát, jehož majitelkou se možná po tomto článku stanu snad unesu.

V posledních letech se ve Spojených státech hodně píše a mluví o tak zvaném kreacionismu, a nejen mluví. Kromě racionálních, probouzí tenhle nový směr v lidech, včetně vědců, také reakce iracionální, ba dokonce i vztek, proklínání, posměch a nařčení z příslušnictví k mravním lidem (morální majority).

O co jde?

Jde o historii tvorstva. Až do nedávna, a v modifikované podobě vlastně dodnes, se ve vědeckých, a tím spíše v laických kruzích přijímala Darwinova evoluční teorie jako jediné vědecky obhajitelné vysvětlení historie živé přírody. Podle Darwina se živočišné druhy vyvíjely pomalu, postupně - graduálně - a principem přitom byl tzv. "přirozený výběr" v rámci vše-

obecného boje o "přežití nejschopnějšího". V tom boji zvítězily ty živočišné formy, jež vývoj vybavil vlastnostmi, které jim pomohly uspět ve všeobecné ničivé konkurenci. Jiné, hůře vybavené druhy, nemilosrdně vymřely.

Od samého začátku vznášely se nad toutle teorií četné otázky, k nimž pozdější objevy připojovaly další. Jestliže darwinisté odmítli - a vývoj genetiky po Mendelovi a Morganovi naznačil, že patrně právem - Lamarckovy představy o dědičnosti vlastností získaných během individuálního života, jak vůbec vysvětlit fakt, že některé druhy získaly vlastnosti, jež jim v boji o přežití daly šanci zvítězit? Dědí-li se jen dědičně, odkud se berou změny?

Neodarwinisté přišli s teorií mutace. Podle ní, zjednodušeně řečeno, se občas, z důvodů nejasných, narodí mládě, vybavené vlastnostmi, jež rodiče neměli. Že mutace existují, je dokázaný fakt. Jenomže je to taky jev nesmírně řídký: jenom jedno z několika milionů mláďat toho kterého druhu je mutant, a navíc: jenom jedna z mnoha milionů mutací je benigní. V naprosté většinou jsou mutace maligní, zkázonosné. Mutanti - jako přislovené tele se dvěma hlavami - nejsou pro boj o život vyzbrojeni lépe než mláďata normální, nýbrž naopak hůře. Většinou mnohem hůře. Jsou odsouzeni k zániku, nikoli vyvoleni k přežití. Výskyt benigní mutace lze vyjádřit poměrem jedna k mnoha milionům. Přitom a navíc: mutace - tvrdí neodarwinisté - jsou čistě náhodné, tj. nejsou vedeny nějakou tendencí lépe se přizpůsobit, získat výhodu apod. Když to sečteme, znamená to: Na několik milionů normálních narození připadá jeden mutant. Jedna z mnoha milionů mutací je benigní. Aby spojením náhodných benigních mutací mohl vzniknout nový úspěšný druh, musely by takových mutací být miliardy.

I když uvážíme, že vývoj tvorstva trvá už asi 700 milionů let, je představa náhodných mutací jakožto jediného mechanismu vývoje, řekla bych, vlastně nesmyslná. Není divu, že sám Darwin - a ten ještě o mutacích ani neuvažoval - přiznal v dopise Asa Grayovi, že "při myšlence na oko mi jezdí mráz po zádech". To znamená, že při myšlence, jak složité vlivy musely spolupůsobit, aby vznikl orgán u obojživelníků tak dokonalý, jako je oko, se darwinistovi dělá nevolno. Není divu. Podle amerického paleontologa Hitchinga je pravděpodobnost, že by se oko vyvinulo náhodnými mutacemi, asi deset biliónů ku jedné.

Druhý tvrdí oříšek Darwinovy teorie je neexistence přechodných typů. Jestliže se vývoj dál postupně, po malých změnách, měly by fosilní nálezy obsahovat řadu přechodných typů:

např. obojživelníků, kteří už nejsou zcela obojživelníky, ale ještě nejsou docela plazy; plazů, kteří mají už jakási křídla, ale to ještě nejsou docela křídla, takže ti tvoří nejsou ještě úplně ptáci. Nehledě k logické otázce, zda by mutací vzniklé polokřídlo bylo zmutované ještě více prospěšné nebo spíš zhoubné, skutečnost je taková, že žádné takové polo-druhy se nepodařilo nalézt. Profesor Heribert-Nilsson z univerzity v Lundu proto uzavírá, že "fosilní materiál je nyní tak kompletní, že neexistenci přechodných typů nelze vysvětlit nedostatkem materiálů. Že nám chybí mezičlánky, je fakt. Žádné nikdy nenajdeme".

Darwinisté si uvědomili, že v klasické teorii cosi neklape, a pokoušeli se ji proto všemožně zrevidovat. Tak například Richard Goldsmith přišel s hypotézou tzv. "nadějných monster" (hopeful monsters). Podle ní rozhodující a komplexní změny v životě druhů se dějí náhle, bez přechodu, bez miliónových kombinací drobných změn, prostřednictvím tzv. "monstrózních" mutací. V diskusích musel Goldsmith připustit, že většina takových nadějných potvor by příliš mnoho naděje na přežití de facto neměla, ale trval na tom, že občas, právě pro svou potvornost, takové monstrum v boji o přežití mimořádně uspělo. Pokud tomu můj ženský mozek rozumí, říkají se tu staré neodarwinické věci jenom jinými snad efektnějšími slovy.

V poslední době se někteří neodarwinisté snažili vyřešit problém, jak smířit představu o pozvolném vývoji s neexistencí spojovacích článků, teorii tzv. punktualismu. Podle ní není vývoj nepřetržitý, nýbrž děje se epizodicky. Slavný Stephen Jay Gould například tvrdí, že po dlouhé věky se neděje nic, druh se nemění, zůstává stejný. Občas však vznikne varianta, která se od rodičů liší tak radikálně, že rodič a varianta nejsou už schopni reprodukovat, mít spolu mladá. Definicí druhu, jak známo, je, že druh tvoří všichni jedinci, kteří jsou schopni vzájemně reprodukce. Jenže zas, když dovolíte: jak k takovým epizodickým skokům vlastně dochází? Úvahy o té záhadě dovedly některé neodarwinisty k staré, předdarwinovské myšlence o katastrofách, tedy ke kdysi tak zesměšňovanému katastrofismu, jenž byl vlastně "vědeckou" interpretací biblického příběhu o potopě světa. Moderní katastrofismus ovšem nepracuje s potopami světa nebo s výbuchy sopek, ale s hypotetickými průchody země skrze pásma zvýšeného radioaktivního záření ve vesmíru a s podobnými okolnostmi, které způsobily mimořádně velký výskyt mutací, tedy i benigních mutací, tedy i nadějných monster, tedy i náhlých skoků od rodiče k potomku jiného druhu. Krátce a dobře: pod vli-

Ota Ulč

O ziskatelnosti diplomatického azylu

Ve věcech emigrace, vyhnanství, rozprášení po světě se Židům či Arménům sice nevyrovnáme, ale za jen příležitostné žabaře nás historie určitě považovat nemůže. Však již Jan Amos, růžový palouček, celá vládnoucí třída vymizela, před třístapadesáti lety jsme ji pozbyli, a jak značně jsme teď seznámeni s následky neexistujících vlastností šlechtetnosti. A v tomto dvacátém století pokračujeme s pelášením, vlna za vlnou — pomnichovská, pouňorová, posrpnová, benzinová, příští a další.

Buduj vlast — posílíš mír. Nejlip jsme vybudovali dráty, minová pole, zaručující permanentní posmrtný mír, v důkladnosti se téměř vyrovnáme pruským bratřem.

Tedy kosa na kámen, odchodné; vlny se o hranici míru roztríšťují, odliv si musí vyhledávat jiné cestičky. Občan Konvalinka kdysi ujel s velkým vlakem. Občas dojde ke krádeži letadla. Nedávno si trpělivá rodina slátala balón z pršipláštů a odplula do rakouského vzdušného prostoru.

Řekněme, že právě toto se stalo, o husarském kouzku jsem se dozvěděl z rušeného zahraničního rozhlasu. Příjemně vzrušen, spěchám do své kavárny Slavia. Sednu u okénka, jedním okem na znovuzbudované Národní divadlo, druhým okem na kovový koflíček s turkem, posazují na něj cukrový čtvereček, nepropadá se, já se propadám růžovým, post-comeniánským dumkám: pas mi nedají, zaminovanými lány se neprobiju, přepravní balón si z hubertusů nezflastruju, a zrovna zde u okna u dozvelebovaného Národního zvoní tramvaj, míří k mostu, a tamtudy za pár minut bych mohl být na americké ambasádě, odstrčil bych esenbáka a vnikl za vrata. Tady mě máte, volím svobodu!

Ale co když by zareagovali divně? Proto raději v klidu dosrkám turka, lžičkou se párkrát meditativně převrtám v lógru, nadále posedím a všechny tramvaje na smíchovsko-americké trase mi ujedou.

Proto toto sepisování.

Netřeba doktorátu k vědomosti, že v současné době jsou uprchlíci vítáni s otevřenou náručí snad jen v zemích vědeckého socialismu: vítací delegace, šeríky, pionýrské pusinky, mega-

vem přírodní katastrofy se ještěrci vyhlíhají z vajíčka ptáček anebo možná orangutanovi se narodil člověk. Nemohu si pomoci, trochu mi to připomíná někdejší dryáčnické reklamy na film King Kong. V bulvárních večernicích tehdy prý proskočily zprávy, že jakási těhotná žena po shlednutí hrůzostrašné opice v biografu porodila srstnatou holčičku.

Jak to všechno souvisí s kreacionismem? Slavný scholastik čtrnáctého století William Occam definoval zásadu, nazvanou po něm Occamova břitva: Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem - tj. nemá se přijímat více jsoucna, než je nutno. Týkalo se to scholastického sporu realistů s nominalisty: realisté tvrdili, že obecné pojmy mají reálnou existenci, že tedy kromě jednotlivých koňů existuje reálně a hmotně i jakýsi obecný KŮŇ - kdežto nominalisté to popírali.

Tuhle dobrou zásadu překládám do dnešní češtiny větou: Proč to dělat jednoduše, když to jde složitě? Zdá se mi, že právě téhle zásady se chopili kreacionisté ve své kritice darwinismu.

Kreacionisté jsou většinou věřící křesťané, dokonce většinou tzv. fundamentalisti, tj. lidé přijímající doslovný výklad První knihy Mojžíšovy, jež pojednává o stvoření světa z ničeho v šesti dnech, o stvoření muže z hlíny a ženské z mužova žebra (odtud erotické ocenění "To je kost!"), které můj mladší bráška nedávno přeložil do angličtiny a příslušná se urazila). Kreacionisté se soustředili na neoddiskutovatelný fakt neexistence přechodných typů a na těžce představitelná sletová prostoná mutací, a vytvořili následující posměšnou rovnici:

trvání: okamžik

ŽÁBA → PRINC = POHÁDKA

trvání: 300 mil. let

ŽÁBA → PRINC = VĚDA

Použivše něco na způsob Occamovy břitvy, radikálně rozřízli záhadu: fakt, že po sobě a často současně vedle sebe žije a objevuje se množství přesně definovaných druhů, které neměnně trvají po dlouhé milióny let, nebo dokonce dodneška, lze nejjednodušeji vysvětlit nikoli vývojem přirozeným výběrem, přežitím nejschopnějšího nebo mutacemi a monstremutacemi, ale tím, že byly prostě stvořeny, jednou provždy hotové - a některé ovšem pak opět zničeny. Jak vznik, tak zánik druhů - a to paleontologie potvrzuje - se udály, měřeno geologickým časem, přes noc, nikoli postupným vznikáním, nebo pomalým zanikáním. Kreacionisté mluví o

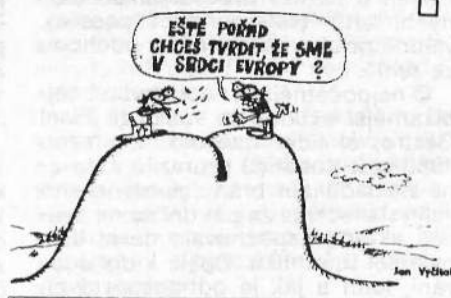
kreacionistickém a evolučním modelu, které stojí v protikladu: o názoru, že druhy vznikly tvůrčím jednorázovým aktem Stvořitele, proti němuž stojí názor, že druhy se vyvinuly přirozeným materiálním procesem. Poukážuji na to, že logické dedukce z těchto dvou modelů naznačují, že pravděpodobnější je model kreacionistický: ten totiž předpokládá náhlá objevení velkého množství variovaných druhů, a náhlé objevení každého z těch druhů v přesně ohraničené, definované podobě, bez jakýchkoliv forem přechodných. Evoluční model naproti tomu postupuje postupnou proměnou jednodušších forem ve složitější, přičemž všechny druhy spojují přechodné články. Fossilní nálezy jednoznačně potvrzují model bez spojovacích článků, tj. model kreacionistický, model beze změn po celou dobu existence jednotlivých druhů. Evolucionalistický model, aby tato nezvratná svědectví fosilií vysvětlil, musí sáhat k přesložitým a velice hypotetickým spekulacím o mutacích, monstrech, punktualismu a katastrofách.

Darwinisté - s emocionální intenzitou, naznačují, řekla bych, spíš pochyby než jistotu - označují kreacionisty za nevědecké šarlatány. Jenže, řekla bych s Tomem Bethellem, autorem vynikajícího článku ve vynikajícím americkém měsíčníku The American Spectator, otázka o kreacionismu zní: "Je to věda?" (jistěže není), ale "Je to pravda?"

Jako všechny pokusy dát vědeckou odpověď na tři otázky, o nichž jsem se zmínila na začátku, i pokud se týká kreacionistů, opět ústí v záhadu těch tří otázek. Bude-li někdy věda schopna dát na ně odpověď, nevím, a pochybuju. Co kreacionisté, řekla bych, dost přesvědčivě dokázali, je, že neexistuje uspokojivé vysvětlení záhad života na zemi a že nejjednodušší vysvětlení je přijmout hypotézu Stvořitele. Vysvětlení je to jistě nejjednodušší, ale samo o sobě je to opět jen hypotéza. Vědecky Boha a akt stvoření dokázat nelze. To ovšem věděl už Immanuel Kant.

Nicméně: jestliže něco logicky naznačuje řešení, je snad dobré tomu popřát sluchu. Je, řekla bych, dost nevědecké, nahradit naslouchání výsměchem.

Co myslíte?

tuny propagandy. Jenže tamějším směrem se neprchá. Dokonce se ani nechtělo funkcionářům Komunistické strany USA, poté co soud nad nimi vynesl teroristický rozsudek několikaletého žaláře, ale s možností okamžitého svobodného odjezdu do země se společenským pořádkem, o jehož nastolení doma tak usilují. Nastojte, straničtí pracovníci do jednoho dali přednost pobytu ve vykořisťovatelské šatlavě před azylem v zemi jejich snů a inspirace.

Indočína, Afghanistan, Ogaden, Latinská Amerika, cifry do milionů. Japonsko všeho všudy poskytlo přístřeší jedenapadesáti indočínským uprchlíkům.

Lze kručící žaludek prosadit jako dostatečný důvod k získání azylu v hospodářsky úspěšnější zemi? Je povinností úspěšné země otevřít vrata každému zabušivšímu nuzákovi?

Inu, není. Tisícovky negramotných, přenuzných Haitanů míří na kocábkách k floridskému břehu. Mexičani se brodí přes Rio Grande. Stanou se z nich přistěhovalci vesměs ilegální.

Ještě sedíme u nedopitého turka v kavárně Slavia a šťouráme se v otázce, jak že je to teda s tím diplomatickým azylem. Lze nebo nelze?

Začneme s terminologií. Azylu se neříká "diplomatický" proto, že by se výlučně poskytoval jen diplomatům — ač občas se jim též poskytuje. Například v listopadu 1979 v Teheránu, poté co se Chomeiniho studenti zmocnili amerického velvyslanectví, šesti zaměstnancům se podařilo utéci na kanadské velvyslanectví, kde obdrželi diplomatický azyl.*

Hlavní důraz není na druhu šťastlivců, kteří azyl nenalezli, ale kde našli. Správná samaritánská adresa, to je to důležité — a není jich mnoho.

Všeobecné mezinárodní právo totiž diplomatický azyl nezná, neuznává. Máme tedy co dělat toliko s "dovolenou místní zvyklostí" (permissible local custom). Tuto zvyklost si vypěstovali a dodržují v latinské Americe, politicky vrtošivém kontinentě — a ve Španělsku. Za Španělské občanské války ve třicátých letech ne méně než dvanáct tisíc obdrželo přístřeší na různých zastupitelských úřadech v Madridu.

Poskytování azylu na ambasádách v latinské Americe je vzájemně užitečná praxe a politici si jí nemohou vynachválit. Však když dojde k pře-

* Stalo se tak v naprosté tichosti. Obdrželi též falešné kanadské pasy, s nimiž se jim podařilo zemi opustit. Tehdejší iránský ministr zahraničních věcí Sadegh Ghotbzadeh ostře protestoval proti tomuto "hrubému porušení mezinárodního práva". Proti jinému porušování neprotestoval. Věrný Chomeiniho žák, nicméně učitel ho časem rovněž poručil popravit (viz v *Západu*, prosinec 1982).

Let's go West!

K. TRINKEWITZ

vratu, místo na popraviště poputujeme do sousední země se švýcarským kontem, jež jsme si v době vládaření vytvořili k zajištění příjemné existence.

Prominenti ale nejsou ti jediní požitníci regionální výhody. Na příklad v září 1973 v Chile po pádu Allendeho několik tisíc osob požádalo a obdrželo diplomatické přístřeší. Navíc vláda zlého Pinocheta zřídila čtyři útluky pro své politické nepřátele a vystavila celkem 6.500 t.zv. průvodních ochranných listů (safe-conduct passes), vládní záruku bezpečného odchodu ze země.

O nejpočetnější a nepochybně nejbizarnější exodus se zasloužil Fidel Castro, el líder maximo. V březnu 1980 šest Kubánců prorazilo v Havaně nákladákem bránu peruánského velvyslanectví a za pár dní se na dvacet akrech napěchovalo deset tisíc osm set uprchlíků. Došlo k dohadování, kam a jak je odtransportovat.

Kostarika tehdy souhlasila vzít na sebe největší břemeno. Po odletu několika málo šťastlivců, Castro vzdušné pokračování zakázal a určil přístav Mariel jako bod všeho nalodování. Flotila všelijakých bárek do června téhož roku přepravila na Floridu tisíce, desetitisíce, až pak celkem 112.500 osob. Mezi ně Castro vpašoval asi sedm set narychlo propuštěných zločinců a šílenců. A nespočetné špiónů. Nicméně, konkrétní činy jsou nejlepší agitací. Zejména země Třetího světa tak dostaly instruktaž o popularitě socialistického budování. A to vše se uskutečnilo díky latinsko-americké praxi s udílením a uznáváním diplomatického azylu.

Není mi známo, zda se někdo po srpnovém příjezdu tanků v Praze pokusil o získání diplomatického azylu. Však západní hranice byla snadno překročitelná a zlověstný precedent z listopadového příjezdu tanků v Budapešti dosud v paměti.

Dalibor Soldatič, tehdejší jugoslávský velvyslanec v Maďarsku, napsal: * Z Bělehradu jsme obdrželi instrukce poskytnout azyl komukoliv, kdo o něj požádá. Dostavil se Imre Nagy a pár předáků s rodinami — celkem 42 osob. Dobrivoj Vidic, podsekretář v našem ministerstvu zahraničních věcí, se spojil s Kádárem. Výsledkem jednání byla vládní dohoda, Kádárem podepsaná, která zaručovala beztretnost všem osobám, jimž jsme poskytli azyl, zaručovala bezpečný návrat do jejich domovů. K podpisu dohody došlo 21. listopadu (1956), Nagy a jeho kolegové podepsali prohlášení, že naše zastupitelství opouští o své vůli, ráno 22. listopadu je pak měl zvláštní autobus odvézt domů. Po pár sto metrech autobus zastavila jednotka sovětské armády a osazenstvo předala pod patronát svých úřadů.

Soldatič vyslovil domněnku, že Kádár o triku nevěděl a na kladení pasti se nepodílel. Bud' jak bud', požitníci výsostného socialistického závazku na nejvyšší úrovni skončili na šibenici.

Americká praxe s poskytováním či spíš spíš neposkytováním diplomatického azylu se od počátku devatenáctého století v podstatě nezměnila. Je dovoleno poskytnout toliko dočasně přístřeší osobám ohroženým na životě "by mob violence" čili luzou, uliční chátrou. Ne tedy bicí četou příslušníků ZOMO v Polsku či podobně pořádkovou službou SNB v Československu. Jak interpretovat klauzuli "dočasnosti"? I Rudá armáda je v Československu dočasně jako je už dočasně v Tadžikistánu od ranných dvacátých let; i my všichni jsme na této planetě jen dočasně.

Poskytnutí azylu ve svém zastupitelském úřadě v cizím hlavním městě pokládají Američané, jakož i reprezentanti jiných demokratických států za vměšování do vnitřních záležitostí dotyčného státu. Fakt vměšování jistě nelze popřít. A nutno vzít v úvahu ještě jiný, věru opačný druh vměšování: žadatel se vměšuje, diplomatům komplikuje život, plete se jim do cesty, ubírá na ubytovacím prostoru, leze jim i do vlastní postele. József kardinál Mindzenti se usídlil v privátních pokojích nepřítomného amerického velvyslance v listopadu 1956 a setrval až do září 1971: patnáct let, a neradosti Američanů, Kádára i papeže.

V Moskvě již došlo k řadě pokusů o sprint na kapitalistický trávník. Z novinových výstřížků víjímám:

Ruská žena vnikla za bránu francouzského velvyslanectví, sovětský

policista ji pronásledoval třicet metrů po výsostné půdě, došlo k pračce s diplomatem, policista vyhrál, žena odstraněna, Sovětský svaz se neomluvil.

Asi čtyřicetiletý muž vnikl do soukromé rezidence amerického velvyslance a požádal o azyl. Byl vykázán a na chodníku zatčen.

Dvačtyřicetiletý mechanik za volantem automobilu razantně projel na americké velvyslanectví, požádal o azyl a pohrozil okamžitou sebevraždou, nebude-li mu vyhověno. Po pětihodinové rozpravě odešel k východu, kde na něj čekaly civilně oblečené osoby.

Sedmadvacetiletý muž rovněž vnikl na tutéž výsostnou půdu, domáhal se práva emigrace do USA a hrozil sebevraždou v případě odmítnutí. Po rovněž pětihodinové rozpravě detonoval bombu pod košilí a zemřel.

O nejnámější případ se postarala skupina takzvaných Pentecostalistů, příslušníků fundamentalistické protestantské sekty. Osm příslušníků rodiny Vaščenkovy a Čmychalovy přijelo z rodné Sibíře do Moskvy a vzalo ztečí hlídanou americkou bránu. Sověti lapili jen jednoho sedmnáctiletého hochu a americký velvyslanec měl sedm zbožných primitivů na krku. To bylo v červnu r. 1978, tedy v době Carterova prezidentství. Obdrželi "neoficiální, dočasné azylové právo, s podmínkou záruky o nepotrestání sovětskými úřady", vyberte si, co to všechno může asi znamenat.

Co teď? "It takes two to tango", říká se v Americe; ano, bez spolupráce dvou stran se dobrodružný diplomatického azylu neuskuteční. Pinochetovým a Castrovým odpůrcům se poštěstilo, poněvadž Pinochet a Castro souhlasili s jejich odchodem. V Moskvě po patnácti měsících naprosté nedohody sovětský ministr vnitra navrhl Američanům, že bude *uvažovat* o výjezdni doložce, ale napřed že se azylanté *musí* vrátit pod jeho jurisdikci: čili klasický leninský manévr — závazek za nezávazek, jímž je pouhé *uvažování*.

Zmínku si též zaslouží varianta pokusu o získání diplomatického azylu nikoliv ve vlastní, ale v jiné zemi: když občan země A jde požádat v zemi B zastupitelství země C.

Ale proč takhle komplikovaný triangulární vztah, proč nepožádat přímo úřady B o azyl — regulérní, běžný, nediplomatický?

Někdy přece nelze. Řekněme, že statečný, demokratický Čechoslovák by se byl v roce 1956 angažoval na budapeštských barikádách, a na poslední chvíli se mu podařilo najít záchranu na americké legaci — čili trojúhelník. K Maďarům věru koledovat jít nemohl.

Rovněž by asi byla málo úspěšla Stalinova dcera Světlana s azylovou žádostí u indických úřadů a proto se obrátila na americký zastupitelský úřad v Indii.

Podobně si počal čínský diplomat v Burundi a sovětský diplomat v Burmě.

Iniciativy tohoto druhu nevitá nejen stát A (je zrazován), ale ani stát B (je kompromitován), ani C (přínejméněm je zatěžován).

Moskva tlačila neutrální Burmu, domáhala se utečence, ale jak mohla Burma přitlačit Washington? Domácím úřadům nezbylo než přimhouřit oči a doporučit odtransportování dotyčného na americkém vojenském letounu, a tak se stalo.

Někdy závisí jen a jen na jednotlivci, zda na sebe vezme riziko případné diplomatické nepříjemnosti, či dokonce maléru. Znáám případ manželů, kteří si s Čedokem vyjeli do jedné z pokrokových zemí Třetího světa, kde možnost o azyl nepřicházela vůbec v úvahu. Po příjezdu do hlavního města se vzdálili od houfu a doběhli na západní zastupitelství škemrat o pomoc. Britové, Francouzi, Švýcaři je vyhodili. Švýcaři je vyhodili nejvíc. Ale u Američanů našli jednoho tvora, jenž pomohl, naprosto nezištně, a z pokrokové do bezpečné země je dostal tuze zajímavým způsobem.

Z kavárny Slavia na americkou ambasádu nepojedeme. Málo platné: právo na diplomatický azyl NENÍ právo, ale jen oblastní obyčej, v končinách nám vzdálenějších. Případné výjimky z pravidla jsou jistě k prospěchu — ale úspěch, ten spíš se dostaví propracováním jiné metody, od bezpečné výjezdni doložky za hokejem do Vídně po Konvalinkův vlak či nedávný pršiplášťový balón.

□

Plánujete dovolenou na Floridě?

JASMIN VILLA MOTEL

801 S. Ocean Blvd.

Pompano Beach, Florida 33062

Tel.: (305) 941-7930

Jednolůžnicové byty s kuchyňkou • Pokoje s kuchyňkou • Hotelové pokoje s ledničkou • Barevná televize a telefon v každém pokoji • Velký bazén • Pouze 100 m od moře • Kulečnick • Ping-pong • Shuffleboard • Barbecue • Obchody a restaurace nablízku

Těší se na Vás Vaši krajané
Lajoš a Jana Naňákoví

* Na pokračování v záhřebském deníku *Vjesnik*, 28., 29. a 30. listopadu 1977.

O důchodech z Československa

Když člověk překročí zenit mládí, začne pragmaticky uvažovat o věcech, které se ještě včera zdály nečasové. Například o tom, jak to bude s důchodem či penzí, až se naplní čas.

Organizace spojených národů už v roce 1948 přiřadila právo na sociální zabezpečení k základním lidským právům (kdož nevěříš, podívej se na článek 22 Všeobecné deklarace lidských práv) a uvalila tíhu jeho zajištění na stát. V západních zemích zavedli povinné sociální pojištění, ale ponechali jednotlivcům možnost, aby se lépe zajistili dodatečným pojištěním penzijním. Na východě si stát ještě před Všeobecnou deklarací zahrál na sociálního aktivistu ve jménu rovnosti: zrušil všechny druhy soukromého pojištění, odňal penzijní výhody veřejným zaměstnancům a zavedl jednotné sociální zabezpečení pro všechny (nebo skoro všechny) občany. Ve třetím světě povětšinou stát pamatuje na důstojníky, soudce a ministerské úředníky a obyčejným občanům dává k úvaze, aby se jako za stará zajistili na starší potomstvem. To na základě teorie -- opřené o počet pravděpodobnosti -- že aspoň jedno z deseti dětí se o zestárlé rodiče snad postará.

Kdo si hledí shora uvedených sociálních jistot, zůstává zakořeněn v rodné půdě, může jakžtakž napřed odhadnout, jak na tom v starí bude. V nejistotě se ocitá ten, kdo se uprostřed života rozhodne změnit zemi svého pobytu. Čím radikálnější je změna, tím zastřenější jsou vyhlídky na důchod z titulu někdejšího zaměstnání. V nové zemi si takový člověk zpravidla nestačí vytvořit pro slušný důchod patřičný základ, a stará země činí všechno, aby ze závazků vůči němu vyklouzla.

Kdo z Čechů a Slováků v USA či v Kanadě si myslí, že má za léta odpracovaná v Československu právní nárok na československý důchod, protože byl pojištěn a snad si pojištění platil, necht' si pečlivě přečte československý zákon o sociálním zabezpečení ze dne 12. listopadu 1975 č. 121/1975 Sb. Bude neprodleně vyveden z omylu, když si přečte tyto dvě věty z prvního paragrafu: "Dávky a služby sociálního zabezpečení poskytuje stát. Na důchodové zabezpečení podle tohoto zákona neplatí pracující příspěvky."

Kdo se přesto nedá odradit a československého důchodu se domáhá, musí ztéci dvojí hradbou, vyšší než pověstné hradby trojské. Za prvé musí splnit podmínky, které zákon předepisuje, aby důchodový nárok vůbec vznikl. Když se mu to snad nějakým zázrakem podaří (spíše než zázra-

kem, za pomoci trojského koně v podobě synovce na Státním úřadě důchodového zabezpečení), necht' se předčasně neraduje. Čeká ho další překážka, ještě fortelnější. Totiž ziskat výjimečné povolení několika federálních ministerstev k vyplácení důchodových dávek do ciziny.

Pokud jde o podmínky nutné pro vznik důchodového nároku, je zákon vpravdě důmyslný. Na plný starobní důchod má podle něho nárok jen ten, kdo byl zaměstnán nejméně 25 roků a v době trvání zaměstnání anebo do dvou let po jeho skončení dosáhl předepsaného věku. U mužů je předepsaný věk 60 roků a u žen 53 až 57, v závislosti na počtu odchovaných dětí. Doba odpracovaná v cizině se započítává jen tehdy, jestliže se občan zdržoval v zahraničí s povolením čs. státního orgánu, tedy jako expert vyslaný do Angoly nebo zaměstnanec sekretariátu OSN v New Yorku. Běda tomu, kdo přerušil v Československu zaměstnání předtím, než odpracoval předepsaných 25 let: jestliže přerušeni trvalo déle než pět roků, předchozí léta zaměstnání se prostě smažou. Ledaže by se pachatel hbitě vrátil do Československa a aspoň po tři léta pokorně pracoval. Pak se mu dřívější léta znovu započítávají. Stručně vyjádřeno, právo na důchod vzniká jen tomu, kdo odpracoval v Československu 25 let a počkal si tam (plus minus) na své 60. narozeniny (ženy o něco méně), a teprve potom se vydá do zámoří.

Ale ani ten či ta nemá vyhráno, neboť narazí na další překážku. Podle paragrafu 69 se totiž důchody do ciziny nevyplácejí. Tak to v zákoně stojí černě na bílém. Máš sice na důchod nárok, jestliže splňuješ všechny podmínky, ale přijed' si pro něj do Československa a vyber si ho v korunách. Ledaže... Teď dávejte pozor: ledaže se na žadatele usměje štěstí, které má dvojí podobu. Jednou ze šťastných náhod je, že důchodce žije v zemi, s níž má Československo smlouvu o vyplácení důchodů. Nesporným příkladem takové země je SSSR (radujte se čtenáři Západu usídlení v Sovětském svazu). Druhou ze šťastných náhod (jde-li o náhodu) je, když se na žadatele usměje federální ministerstvo práce a sociálních věcí společně s federálním ministerstvem financí (musí jít tedy o sehraný dvojnásob), a bez ohledu na to, že se zemi jeho pobytu není uzavřena smlouva, mu vyplácení dávek výjimečně povolí.

(Praxi vám osvětlí váš příbuzný, který přijede na delší návštěvu. Nejenom že se mu důchod do ciziny nepoukazuje, ale výplata dávek se mu zastavuje i v Československu a dů-

chodce musí po návratu domů o datečnou výplatu požádat. Byli-li však důchodce v cizině déle než rok, dávky starší jednoho roku se promlčují.)

Jaké vyhlídky na československý důchod mají žadatelé žijící na severoamerickém kontinentě?

Začneme Kanadou, kde je situace jednoduchá. Protože Kanada nemá s Československem žádnou smlouvu, která by se na důchodové věci vztahovala, jsou kanadští uchazeči zcela vydáni přisnosti československého zákona. Musí zcela vyhovět jeho podmínkám, a i když jim beze zbytku vyhoví, stejně nemají na poukazování dávek do Kanady nárok. Ledaže pro konkrétního důchodce učiní pražské ministerstvo výjimku z pravidla. Kanadská vláda ani její velvyslanectví v Praze nemůže pomoci. Kanada si prostě s pražskou vládou nedohodla rámeček pro dialog o důchodech.

Spojené státy naopak na tyto věci pamatovaly. Rámeček pro projednávání důchodových záležitostí vytvořily. Ale je značně nejasný. Z toho vzniká neinformovanost, která živí nejednu iluzi. Proto je důležité se na věc zblízka podívat.

Začneme z faktické situace. Americká správa sociálního zabezpečení vyplácí do Československa několik tisíc důchodů. Jejich příjemci reemigrovali z Ameriky a žijí povětšinou na Slovensku. Z Československa dostává naopak důchod okolo 200 Američanů. Nepoměr mezi počty přiměl v roce 1981 Kongres USA k neobvyklému kroku: do zákona o československo-americkém majetkovém vyrovnání vložil klauzuli, v níž vybil Státní department (ministerstvo zahraničí), aby prozkoumal příčiny nepoměru a doporučil nápravu. Co se má konkrétně udělat, to se v zákoně neříká. Rozhodně se nemíní zastavit vyplácení amerických důchodů do Československa. To by bylo nejen nespravedlivé, ale odporovalo by to americkému právnímu řádu.

Protože jeden stát nemůže druhému státu diktovat, jaké má mít zákony, nezbyvá než tichá diplomacie. Pro ni existuje dohodnutý rámeček. V roce 1968, za Pražského jara, si vlády USA a ČSSR vyměnily dopisy o důchodových otázkách. V československém dopise se americké vládě sdělovalo, že Československo bude vyplácet důchodové dávky těm občanům, kteří na ně mají nárok "podle platných československých zákonů". V americké odpovědi se potvrzovalo, že USA budou vyplácet americké důchody československým občanům, kteří na ně mají nárok. Mnozí považují tuto výměnu za mezinárodní smlouvu. Za smlouvu ji považují československé úřady. Úřad důchodového zabezpečení v Praze a v Bratislavě poukazuje v korespondenci s americkými žadateli na "Dohodu o vzájemné výplatě důchodů uzavřenou

mezi ČSSR a USA". Trvání na smluvní povaze vyměněných dopisů má z československé strany dobrý důvod. Z "dohody" pro ČSSR nevyplývají žádné povinnosti nad rámec platných československých zákonů. Vždyť se přece v dohodě hovoří o tom, že do USA budou vypláceny důchody americkým občanům (tedy ne osobám, které dosud americkými občany nejsou), kteří na ně získali nárok podle československého zákona. Kolik osob, které odpracovaly 25 let v Československu a žily tam až do svých šedesátí (respektive 53-57, jde-li o ženy) získalo americké občanství? Je to těch pouhých 200 Američanů, kteří dnes pobírají československý důchod. Bude zajímavé dodat, že průměrný československý důchod v přepočtu na dolary nepřesahuje \$250 měsíčně. Naproti tomu plyne z USA do ČSSR přibližně desetkrát tolik důchodů v průměrně dvojnásobné výši. Je tedy jasné, která strana má větší zájem, aby byl dosavadní stav zaručen mezinárodní smlouvou.

Z toho důvodu asi americká vláda výměnu dopisů z roku 1968 za právní dohodu nepovažuje. Nepublikovala ji nikdy ve sbírce amerických smluv, a "dohody" se tudíž nelze před americkými úřady a soudy dovolávat. Žádná ze stran, ani USA ani ČSSR, "dohodu" neregistrovala u OSN, což je podle článku 102 Charty OSN podmínka pro to, aby se dohodou mohl kdokoli ohánět před mezinárodními instancemi. Zkrátka právně zůstává výměna dopisů z roku 1968 v přítomí.

Ale přece jenom dialog mezi USA a ČSSR pokračuje. Americká diplomacie poukazuje na nehumánnost československého zákona o sociálním zabezpečení: vystěhovalec z Československa strávil celý produktivní život v zaměstnání v ČSSR, a přesto většinou nevyhovuje předpokladům pro získání důchodového nároku. Jak se to srovnává s deklarovaným právem na sociální zabezpečení? Američtí diplomaté vytýkají nepřiměřenou tvrdost požadavku zákona, že nárokovatel musí mít celých dvacetpět let v československém zaměstnání a že penzijního věku musí dosáhnout během československého zaměstnání nebo nejpozději dva roky po jeho ukončení. Takové kombinaci požadavků nemůže prakticky žádný americký občan vyhovět.

Diplomacie je umění možného a dorozumění dosažená v diplomatickém rozhovoru jsou vždy výsledkem vzájemných ústupků. Zcela neformální, nikde nevyjádřené ani písemně nezachycené dorozumění, navazující na výměnu dopisů z roku 1968, existuje dnes mezi USA a Československem o postupu při vyřizování důchodu z jedné země do druhé. Hlavní bod dorozumění spočívá v tom, že československé úřady budou i nadále posuzovat žádosti Američanů o čes-

koslovenský důchod podle přísných hledisek zákona z roku 1975, avšak budou prokazovat jistou blahovůli při vyřizování odvolání proti zamítnutí žádosti o československý důchod, jsou-li v konkrétním případě dány tyto předpoklady:

- (1) žadatel je americký občan;
- (2) strávil podstatnou část svého pracovního života v ČSSR; a za podstatnou část se považuje aspoň 20 let v zaměstnání;
- (3) přerušil zaměstnání nedlouho předtím, než dosáhl penzijního věku (to znamená několi málo let před dovršením 60 let života).

Cíl kompromisu je průhledný. Má se jím umožnit určitému, ale ne velkému počtu amerických žadatelů, aby rozmožnili řady příjemců československých důchodů. Odstraní se tím nejkřiklavější případy a také vyhová přání Kongresu z roku 1981. O kolik stoupne v důsledku dorozumění počet Američanů pobírajících československý důchod, nelze odhadnout. Ale sotva o mnoho.

O možnosti totiž málokdo ví a většína žadatelů se dá odradit prvotním zamítnutím svého nároku československými úřady. Jak mají postupovat ti, kdož se odradit nedají? Jestliže splňují všechny tři shora uvedené podmínky, mohou požádat americké velvyslanectví v Praze (prostřednictvím Státního departmentu), aby za žadatele u československých úřadů intervenovalo. Americký konzul si případ prostuduje a uzná-li ho za hodný zásahu, pohoří o něm s úřadem důchodového zabezpečení a federálním ministerstvem práce a sociálních věcí. Výsledek pochopitelně není zaručen. Intervence může mít úspěch, ale také ho mít nemusí. Americké úřady však do případu nevstupují hned, nýbrž až ve stadiu odvolání. Americký žadatel o důchod se musí na začátku obrátit na československé úřady sám. Teprve tehdy, když obdržel konečné zamítavé rozhodnutí československého úřadu, požádá o pomoc amerického konzula.

Co říci na závěr? Ideální řešení by nabídla mezinárodní úmluva (kdyby taková existovala), podle níž by lidé, kteří změnili domicil, byli automaticky začleněni do soustavy sociálního zabezpečení v nové vlasti a uznáním a započítáním všech výhod, které v dřívějším životě z hlediska budoucího důchodu získali. Bohužel nadšení pro takovou smlouvu je obráceně úměrné břemenu, které by té či oné zemi bylo uloženo. Břemeno Spojených států a Kanady by bylo patrně pro jejich šetrné zákonodárné sbory nesnesitelné. A tak zbývá strmá a křivolaká cesta jednotlivého vymáhání důchodových nároků přes hraniční kameny. Jako v jiných podobných věcech, má mít občan alespoň možnost počítat s pomocí své vlády. Mezinárodní právo opravňuje stát, aby vůči jinému státu

vznášel za své občany nároky a tyto nároky, jsou-li oprávněné, vsí mocí vymáhal. To by měli Američané a Kanadčané, kterým se nedostává jednotlivě sil k vymáhání důchodového nároku v Československu, svým vládám připomínat. □

Korespondence ohledně penze

V č. 2/84 Západu uveřejňujete další korespondenci o problému dvojího občanství. Jsem velice rád, že se našel někdo, "kdo do toho jde". Poslal jsem sám poslanci Jelínkovi své připomínky a podrobnosti o svém jednání ve věci penze, ale dostal jsem opakovaně neslanou nemastnou odpověď. Zdá se, že náš slavnej krajan se stará víc o trojitýho Salchova než o politiku!

Posílám Vám svou korespondenci s čs. úřady ve věci vyplacení penzi, což nepřímo souvisí s dvojím občanstvím a přímo s lumpárnou čs. režimu. Dopisoval jsem si už — spíš pro srandu — s čs. generální prokuraturou, s čs. ministerstvem spravedlnosti a mám tu zkušenost, že tyto úřady vždy odpoví, pokud se jim výslovně nenadává. Nižší ouřady jako městské a okresní soudy neodpovídají, asi na to nemají směrnic.

Z přiložené korespondence je jasné, oč jde a ti lumpové se vymlouvají na to, že neexistuje žádná smlouva mezi Kanadou a ČSSR. Kanada ovšem vyplácí důchody v tvrdých dolarech bez smlouvy! Pro nás, kteří jsme sem přišli ve vyšším věku by i ta čs. penze byla přilepšením. Ovšem daleko závažnější dopad je pro kanadskou ekonomii, když musí vyplácet penze do ciziny. Znáš tu chytráky, upravce, kteří se chystají po svém 60tém roce vrátit do vlasti a pobírat kanadskou penzi. Není pochyby, že i za těch 300 kanadských dolarů by žili jako páni. Jestliže by jednou kanadské autority odmítly vyplácet penze do ČSSR, pak by se asi ochota pražských soudruhů k jednání zvedla. Je jasné, že všechny odpovědi papalášů na vaše dopisy jsou politická povídla a že dosavadní liberální vláda neměla zájem o vážné jednání.

Se srdečným pozdravem

Dr. Vlastimil Neumann

**Velvyslanectví ČSSR
Ottawa, Ontario**

21. září 1979

Obracím se na československý zastupitelský úřad v Kanadě za účelem zprostředkování mé žádosti.

Žádám příslušné úřady o vyměření a vyplacení mého starobního důchodu.

Odůvodnění mé žádosti:

1. Každý československý občan, který žil a pracoval v socialistickém hospodářství má zákonem zaručen nárok na starobní důchod, u mužů po dovršení 60 let věku.

2. Podle čs. práva zůstávám nadále československým občanem neboť mi čs. občanství nebylo odňato ani jsem nežádal o jeho zrušení.

3. Narodil jsem se v Čechách v r. 1914, žil jsem nepřetržitě v zemi po dobu 54 let, studoval na Karlově univerzitě medicínu a poté pracoval nepřetržitě na různých místech po dobu 29 let (od 1.1.1939 do 30.8.1968).

Po příchodu do Kanady jsem pracoval jako lékař po dobu 9 let, získal kanadské státní občanství a po dosažení 65 let věku obdržel plnou kanadskou penzi, t.j. Canada Pension plus Old Age Security Pension. Po dobu svého zaměstnání jsem neuplatňoval nárok na svou penzi z titulu čs. občanství. Teprve při vyřizování své kanadské penze jsem byl na tuto možnost upozorněn, neboť Kanada vyplácí svým občanům penze i když žijí mimo Kanadu. Uplatňuji svůj nárok tedy teprve nyní.

Zdůrazňuji, že jsem získal nárok na plnou penzi v zemi, která patří mezi t.zv. kapitalistické země a to po pouhých 10 letech pobytu a po 9 letech práce v této zemi. Předpokládám, že se mi stejné sociální pomoci dostane od mé rodné země, která se počítá mezi t.zv. socialistické, kde jsem žil a pracoval nepoměrně delší dobu a platil penzijní dávky po 29 let.

Žádám, aby mi byla penze vyplácena v kanadských dolarech, neboť čs. měna je zde nesměnitelná.

Dr. Vlastimil Neumann

Consulate General of the CSSR, Montreal P.Q.

10. října 1979

Dne 26. září 1979 jsem odeslal na velvyslanectví ČSSR v Ottawě dvě žádosti, týkající se důchodu mého a mé manželky.

Dnes jsem obdržel od zmíněného velvyslanectví odpověď ve formě předtištěného formuláře, ve kterém mi sdělují, že moje žádost byla předána Generálnímu konzulátu ČSSR v Montréalu.

Obracím se tedy na Vás, aby moje žádost byla projednána.

Vlastimil Neumann, M.D.

13.11.1979

Věc: Starobní důchod z ČSSR

Vážení,

generální konzulát k Vaším žádostem může sdělit jen to, že ČSSR neposkytuje výplatu starobních důchodů do zahraničí, pokud není mezinárodní smlouvou stanoveno jinak.

Vzhledem k tomu, že s Kanadou není sjednána žádná smlouva v oblasti sociální, nevyplácí se starobní důchody z ČSSR do této země.

S pozdravem

Za generálního konzula:
Miloslav F. Zbořil

Generální konzulát ČSSR, Montreal, Que.

22.11.1979

Re: Č.j. 7602/79 — Ž.b.

Vážení,

děkuji za Vaši odpověď ze dne 13.11.t.r. a za Vaše vysvětlení ve věci mé žádosti.

Odůvodňujete odmítnutí mé žádosti faktem, že ČSSR nemá s Kanadou smlouvy v oblasti vyplácení starobních a invalidních důchodů.

Nechápu však, proč by ČSSR měla vůbec uzavírat nějaké zvláštní smlouvy v oblasti vyplácení starobních a invalidních důchodů svým občanům s kterýmkoliv státem na světě. Vyměňování a vyplácení důchodů je přece zcela vnitřní záležitostí státu, nezávislá na mezinárodní smlouvě.

Je známo, že Kanada vyplácí důchody svým občanům ať žijí mimo Kanadu v kterékoliv zemi tedy i v Československu. Stejnou praxi vyplácení důchodů mají i jiné státy.

Odvolávám se na svoji původní žádost z 21. září 1979 a žádám znovu příslušné úřady o vyměření a vyplácení mého starobního důchodu. Tentokrát doufám, že to bude pro čs. úřady přijatelný způsob řešení. Žádám o placení důchodu ve formě pravidelných měsíčních vkladů na bankovní konto otevřené na moje jméno v Živnobance, se kterým budu moci libovolně disponovat.

Stejný způsob vyplácení požaduji pro svoji manželku Aloisii Neumannovou, rozenou Homolkovou.

Dr. Vlastimil Neumann

11. prosince 1979

Věc: Důchody z ČSSR

Vážený pane,

ke stanovisku, jež Vám bylo sděleno naším dopisem č.j. 7602/79-Zb ze dne 13. listopadu 1979, nemá generální konzulát s ohledem na platný československý právní řád co dodat.

S pozdravem

Za generálního konzula:
Miloslav F. Zbořil

□

Mirek Zástěra zemřel

V neděli 17. června 1984 ve Washingtonu náhle zemřel Mirek Zástěra, redaktor Hlasu Ameriky a přítel časopisu Západ. Jeho odchodem ztrácíme blízkého kamaráda a spolupracovníka a celý československý exil ztrácí jednoho z těch, kdo obětavě a bez pathosu slouží československé kultuře v zahraničí.

Čest jeho památce.

Návštěvník z USA v Československu

Při mojí poslední návštěvě zažil jsem tam jenom nepříjemnosti. V zámku v K. se mi líbil obraz, myslím Brandl to byl. Vzal jsem aparát a vyfotografoval jsem si ho. Ale to byl circus, to si neumíš představit. Takový mladý holky a jak byly sprostý. Prostě jsem odtamtud odešel s ošklivým pocitem. V M. byl takový přechod přes křižovatku, že jsi nemohl přímo, ale musel jsi doprava, pak rovně, pak doleva. Tříkrát přejít silnici, než jsi se dostal, kam jsi chtěl. Nic nejdlo a tak jsem to vzal prakticky rovně. Na druhé straně mě viděla bába, ale jak se do mě dala, že kdyby mě viděl policajt, tak bych koukal. Zase hulváctví a vyhrožování policii. Jsem pár metrů a přišel ke šraňkům u nádraží. Bylo to takové hezké, jak se ty koleje rozbíhaly a sbíhaly, že jsem si to vyfotografoval. Vždyť kolikrát jsme se po těch kolejích rozbíhali a sbíhali! Vtom z budky vyltl na mě takový špinavý a otrhaný dědek a začal nadávat, že fotografuji nádraží, že to je zakázané abych nemával tou rukou, nebo že mě někam zavede a tam mi ukáží! Prostě se všim letěj hnedka na policii. A toho hulváctví a tý špiny! Když jsem přijel domů do P., šel jsem navštívit sousedy. Jsou to vysídlení Sudeťáci. A starý pan Müller s dcerou a zetěm se jeli podívat na místa, kde se narodili, prožili nejhezčí léta života a jak s nimi to nostalgie třískala, fotografovali si každý barák, každý patník. Všimli si, že je pozorují lidé, ale myslili si, že ta pozornost patří autu a podobně. Pak si Müller vyfotografoval školu, kde učil jako kantor češtinu a hospodu, kde hrával karty, když vtom přišel SNB, proč prý to fotografuje. On povidal, "to se nesmí hospoda fotografovat?" "No může, ale jak vidíte, ten dům je ve velmi špatném stavu a vy potom budete doma tvrdit, že takové baráky tady máme." Na hranicích jim všechno zpřevraceli, jestli nejsou špióni, nebo co. Když přejeli hranice, moc se jim ulevilo a do L. už nepojedou. Mezi tím je paralela. To nádraží je taky v mizerném stavu. Od první republiky tam nic neopravovali.

Aktuální diskuse na téma pouze zdánlivě neaktuální

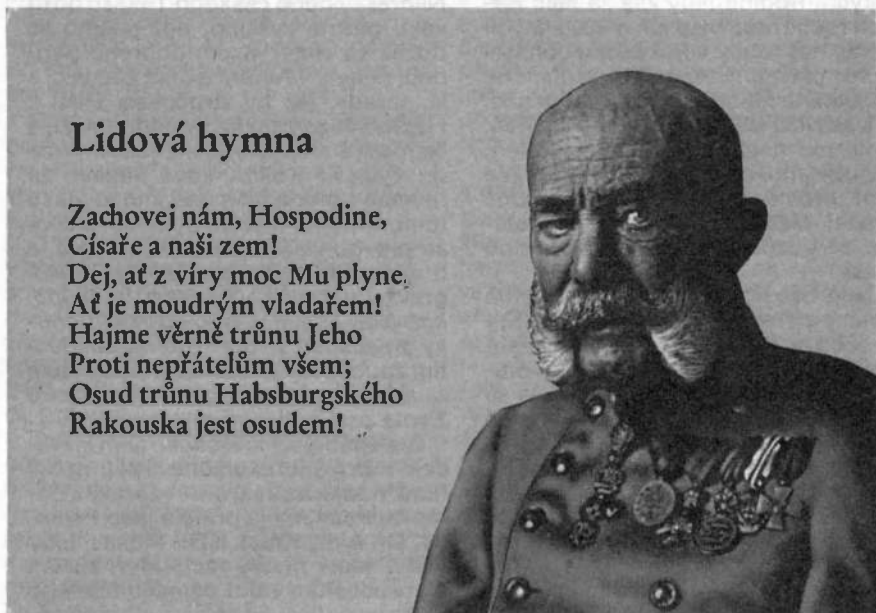
Přinášíme výměnu názorů, o níž se domníváme, že je zajímavá. Podnět k ní zadal rozhlasová recenze J. Škvořeckého, vysílaná Hlasem Ameriky. Z Československa na ni přišlo několik dopisů, z nichž jeden otiskujeme. Závěrem jsme požádali o vyjádření autora knihy, o níž v recenzi šlo.

V dějinách národů se často vytvářejí legendy. To se netýká pouze prehistorie, tedy dob, které zachycují knihy jako Jiráskovy *Staré pověsti české*, ale i časů nedávných, a dokonce současnosti. Je např. veřejným tajemstvím, že legenda o Juliu Fučíkovi je velmi pravděpodobně nikoli skutečností, ale právě jen legendou, tvrdošijně se udržující, nebo snad lépe řečeno, tvrdošijně udržovanou z důvodů, které mají sice možná co dělat s tzv. vědeckým světovým názorem, ale zato mají dost málo společného s historickou vědou. Jiná taková legenda, poněkud staršího data, se spojuje se jménem liberálního českého novináře devatenáctého století Karla Havlíčka Borovského. Není jí sice dnes věnováno tolik popsaného papíru, jako legendě Fučíkově, nicméně téměř stejně tvrdošijně se udržuje přesvědčení, že Havlíček byl národním mučedníkem v tom smyslu, že mu podlomily zdraví rakouské úřady, když ho za jeho novinářskou činnost v bouřlivé roce 1848, i předtím a potom, poslaly do vyhnanství v alpském městečku Brixenu v Tyrolích.

Proč je však dnes literatura — alespoň v Československu vydávaná literatura — o Havlíčkovi tak chudá? Příčiny, zdá se mi, jsou ideologické. Dle profesora Nejedlého a jiných marxistických vědců je třeba rozeznávat Havlíčka dvojiho: Havlíčka *Tyrolských elegií* a brixenského mučednictví — to je, cituji Nejedlého, *teprve ten národní a dnes již tradiční Havlíček* — a potom druhého Havlíčka, Havlíčka předexilového. Proč takové schizofrenizování českého spisovatele? Inu, praví marxistický historik, *s lítostí, někdy i s hněvem sledujeme Havlíčkovu politicko-ideologickou činnost, halici národní rouškou reakční politické cíle, připravující bankrot našemu národnímu hnutí*. Havlíček, dle těchto myslitelů, *hověl nejružnějším antifilozofickým předsudkům, opíral se o mnohé světónázorové nedůslednosti a přírodní rozmanitost vykládal dokonce nábožensky*. Jaké to byly *reakční politické cíle*? a jaké to byly *antifilozofické názory*? Jaká to byla *dvojakost, rozpol-*

Lidová hymna

**Zachovej nám, Hospodine,
Císaře a naši zem!
Dej, ať z víry moc Mu plyne.
Ať je moudrým vladařem!
Hajme věrně trůnu Jeho
Proti nepřátelům všem;
Osud trůnu Habsburgského
Rakouska jest osudem!**

cenost, která prý poskvřelovala jeho nesporně veliké bojovnické zásluhy? Havlíček se prostě dopustil dvou politických zločinů. Zaprvé, jako nadšený rusofil, nezůstal doma a neteoretizoval, ale jel do Ruska. Jenže o tom nenapsal nic na způsob Fučíkovy *Země, kde zítra znamená včera*, nýbrž — *Křest svatého Vladimíra*. Za druhé, ze zkušenosti s pravou tváří Ruska, tj. s tváří nahé policejní despotie, vyvodil logický důsledek: nikoli slavjanofilství, ale západní liberální demokracie. Za tuhle liberální demokracii se taky v pohnutých dobách kolem roku 1848 zasazoval, a naděje vkládal nikoli v ruský panslavistický, a dnes patrně panevropský mesianismus, nepřátelsky zaměřený proti tradicím západní revoluce, ale v Rakousko, které by bylo přetvořeno ve federální konstituční monarchii demokratického charakteru. Vyjádřil se dokonce nelichotivě o komunismu, který tehdy mezi českými vlastenci feroval čestný, ale zmatený páter vyklouz Klácel. Cituji Havlíčka: *Komunismus znamená v pravém a úplném smyslu bludné učení...učení nanejvýš bláznovské...jež mohlo se jen vyrojít z hlav několika pomatených lidí, kteří by vždy z člověka chtěli učinit něco buď lepšího nebo horšího, ale vždy něco jiného, než je člověk*. A pokud jde o revoluci? *Já vůbec jsem veliký nepřítel revolucí se zbrání a držím hlavně na revoluce ve hlavách a srdcích*. Myšlenka, kterou T. G. Masaryk zvolil

jako motto pro novou republiku. Není tedy divu, že tento předexilový Havlíček jaksi, abych tak řekl, neodpovídá nynějšímu vládnímu vědeckému názoru doma.

Ale odpovídá vědě exilový Havlíček, umučený pro své vlastenectví zlými Rakušáky? Posrpnový exulant Jiří Morava učinil nedávno v Tyrolsku objev, který se řadí mezi významné objevy literární historie v tomto století. V tyrolských archívech našel totiž dochovanou korespondenci mezi brixenským okresním hejtmánem Theodorem Knollem a úřadem ministra Bacha, týkající se Havlíčkova života v Brixenu. Na základě tohoto objevu napsal Morava knihu *Exilová léta K. H. Borovského*. Kniha, ať se nám — nebo komu — to líbí nebo ne, kromě jiného vyvrací legendu, že by Havlíček v Tyrolích tak strádal, až si z toho uhnal tuberkulózu.

Jak to správně charakterizoval Pa-lacký v dopise Havlíčkovi do Brixenu: má svůj pobyt v Brixenu považovat za — jak by se dnes řeklo — placenou tvůrčí dovolenou. Samozřejmě nucenou, a samozřejmě se zákazem se z Brixenu vzdálit. Ale uvažme a srovnávejme s osudem jiných, modernějších českých Havlíčků, odsouzených ne sice do vyhnanství, ale zato do vězení, za činnost v podstatě stejnou: Havlíček např. dostával od rakouské vlády 500 zlatých ročně na výživu. V té době vydělával v Tyrolích farář 300 zlatých ročně, učitel 130, tovární dělník 100-

200 a pacholek (se stravou a bytem) 25 zlatých ročně. Když za Havlíčkem přijela jeho žena a dcera, zaplatila jim rakouská vláda výdaje na cestu. Navíc Havlíček svůj příjem doplňoval na 1000 zlatých ročně ze svého soukromého, na tehdejší dobu nemalého jmění, které se odhaduje na 30.000 zlatých. Rodina tedy žila za tisíc zlatých ročně, což bylo jen o 400 zlatých méně, než tehdy v Rakousku obnášel roční plat univerzitního profesora. Rozumějte mi dobře: tím vším nechci říct, že Havlíček byl v Brixenu šťasten, a nic mu nechybělo. Nebyl šťasten, protože mu chyběla svoboda. Ale není prostě pravda, že *materiální* strádal. Materiální strádání se dostavilo až později. Až když se vrátil do vlasti.

Celá brixenská historie je vlastně typický paradox. Havlíčkova manželka Julie měla tuberkulózu, již v Praze nesmírně trpěla. Když přijela za mužem do alpského Brixenu, její stav se pronikavě zlepšil; cítila se dokonce zcela zdráva. Také Havlíček, jak svědčí jeho dopisy, byl svěží, v plné fyzické síle, a zdravý jako buk. Obával se však, že drsná alpská zima by mohla jeho ženě ublížit a poslal ji tedy na zimu do Prahy. Zanedlouho po návratu do Prahy se Juliin stav prudce zhoršil a ona zemřela. Havlíček sám, sotva po čtyřech letech dostal povolení k návratu, onemocněl chorobou své ženy a zanedlouho na ni i on zahynul. Jejich dcera Zdenka se stala rovněž obětí toho zabíječe devatenáctého století — dožila se pouze věku čtyřadvaceti let. Podle toho, co víme o Alpách a co dnes víme o tuberkulóze, dovozuje Morava, lze mít za to, že kdyby byl Havlíček s Julií a Zdenkou v Brixenu zůstali, mohla se Julie z tuberkulózy vyléčit, a Havlíček jí nikdy nemusil podlehnout. Není náhodou, že nejslavnější protituberkulózní sanatoria jsou dodnes v Alpách, a nikoli v Praze.

A zase, rozumějte mi dobře: neříkám, že rakouská byrokracie, jež poslala Havlíčka do vyhnanství, by se za to měla vlastně velebít. Poukazují pouze na paradoxní ironii osudu. Havlíček v Brixenu dokonce uvažoval o vystěhování do Francie, a kdo ví, zda by zákeřná choroba sklátila novináře a jeho ženu a dceru tak brzy v zemi středomořských řivér.

Na tomhle místě si dovolím malou odbočku. Nedávno mi jedna posluchačka z Prahy napsala do Hlasu Ameriky dopis, v němž mi zle vynadala za to, že prý promlouvám Boženu Němcovou. V pořadu o Spillvillu jsem o ní prohlásil, že pomýšlela na emigraci do Ameriky. Něco takového by prý naše velká vlastenecká spisovatelka nikdy neudělala. Nemohu si ovšem pomoci: moje tvrzení není pomluva, ale fakt doložený dopisy Boženy Němcové A. V. Šemberovi a americkému Čechu Josefu Lidumilu

Lešikarovi. A přestože riskuji znovu hněv českých vlastenek z Prahy, osměluji se proto vyslovit hypotézu, že kdyby byla Němcová přijala nabídku amerických Čechů, aby odjela u nich dělat českou učitelku, jak o tom dle zmíněných dopisů uvažovala, mohla se ve zdravém podnebí české Nebrasky nebo českého Texasu dožít věku patrně vyššího, než jakého se dožila ve vlasti. Krom dobrého podnebí nebyly v Americe také žádné c. a k. ouřady, jež by ztrpčovaly život jí i jejím neznormalizovanému muži, a Němcová zřejmě věděla, jakou pravdu vyslovil Kollár, když napsal, že nemáme přikládat svaté jméno vlasti tomu v kraji, v kterém bydlíme, protože pravou vlast jen v srdci nosíme, a tu nelze bít ani krásti. Napsala přece, právě Lešikarovi, že *vlast je všude, kde jsou lidé stejného jazyka, morálky a způsobu života*. Tou morálkou a tím způsobem života nemyslila ovšem c. a k. státní morálku, nebo způsob života pod policejní diktaturou.

Ale zpátky k Havlíčkovi. Čím Havlíček v Brixenu *skutečně* trpěl, nebyl hlad, nouze a zima, ale — zprávy z domova. Psali mu je přátelé jako Palacký, Dr. Alois Krása a Dr. Pinkas, tedy lidé z malé hrstky těch, kteří zůstali věrní ideálům roku osmačtyřicátého a tím se odlišili od většiny zlostejnělého národa, jenž se Bachem dal lehce znormalizovat a na Havlíčka v Brixenu krátce a dobře zapomněl. Cituji z těchto dopisů: *Za dnešních poměrů a nezákonných zákonů dělí se veškeré obyvatelstvo na dvě strany — otroky a zločince, a títo zase na odsouzené a neodsouzené... uhlídáme, jak to nakonec dopadne: exent omnes — mnozí odejdou, to jest konec v Shakespearových komediích... lidé, kteří se ještě nedávno zdáli býti s námi jedné myslí, dnes se stali zrůdci a darebáky... ti všichni shlukli se proti Palackému, soči naň... Mezi tím, co Vy v Brixenu požíváte trpké ovoce publicistického snažení svého, raduji se zdejší literární lijónové z úplného komfortu, an zastupitelstvo hovadismu a renegátství co den se rozmáhá a množí. Až se vrátíte do Prahy, budete moci s Heinem říci: Ty, které jsem jako telata opustil, našel jsem jako voly!... V redakci Pražského zpravodaje je nyní prvním spolupracovníkem známý Váš literární ošoust Dr. Svoboda. Teď mučí pražské publikum svými neotesanými úvahami... Také slovo o veřejné i soukromé činnosti spanilomyslného vlastence a šlejiře Jana Jungmanna, ouda královské učené společnosti — ten dal podobiznu Riegrovu z místnosti spolkových vyhodit a pověsil tam na jeho místo — podobiznu Jeho císařské milosti. Na to doručilo čtvero oudů výboru Jungmannovi promemoria, v němž to stálo, že *president spolku není autokrat a že má o všem, co před se brátí chce, výboru zprávu podati. Jungmann ale**

běžel na policii udat dotyčné oudy výboru z neloajlnosti... Policie... zaslala rodičům čtyř dotčených osudů dopisy, v nichž oznámila, že páni synové u výboru vyloučení jsou. Páter Votka... činí v podlézání strašné pokroky — snad se stane v Liblíně obrlokajem... Naši odpůrci mají teď dobré časy — není nikoho, kdo by je kritikou zaháněl s očí poctivému publiku... Pro pořádného člověka, který si nechce boty zamazat, jest nyní sedět doma... Pokládali jsme na sta lidí za právě tak nadšené pro všechno ušlechtilé, jako jsme byli my, a dodnes víme... že dopustili jsme se hrozné chyby, že jsme každého, kdo si počínal jako vlastenec, též zař uznávali, jeho známé nám vady, nedostatky a neřesti, jež snad měl, zastírali... Konec této bídě bude... pro naše vnuky. Proto hleďte provdati svou dceru, abyste měl vnuky, abyste měl před sebou lidi, jimž opět bude dána do vínku svoboda...

Tímhle tedy — nikoli nedostatkem české kuchyně — trpěl brixenský mučedník: zatím co v tyrolském městečku ho obklopovala ohleduplnost, a dokonce i obdiv lidí, s nimiž si ovšem nerozuměl — byli to cizinci — doma lidí jeho druhu, nejlepší přátele, obklopovala lhostejnost, kariérismus, udavačství a rovněž neporozumění, nepramenící však z odlišného jazyka a kultury, ale z národní vlažnosti, anebo ze strachu před mocnou policií. Když se zlomený Havlíček vrátil z brixenské materiální pohody do bídě doma, lidé se mu na ulici vyhýbali, neznali se k němu, zapírali ho — s nepatrnými výjimkami, jako byla právě naše paní Božena Němcová. Ta se k němu Na příkopech srdečně hlásila, ale on, po zkušenostech s jinými setkáními-nesetkáními, ji varoval, aby si s ním nedělala ostudu. Pak zbývá už jen trpká tragikomedie jeho osamělého umírání, korunovaná symbolicky opět paní Boženu, která mu v rakvi na hlavu položila vavřínový věnec, propletený trním.

Mučedníkem Havlíček byl — ale nikoli mučedníkem brixenským. Neumučili jej rakouští byrokraté, ale jeho vlastní lidé, doma. Jeho legenda, pokud lze o té tragédii ještě mluvit jako o legendě, je příběhem nejen české velikosti, ale také české malosti. Ale nezáleží na legendách, záleží na pravdě. Díky objevné práci Jiřího Moravy víme nyní pravdu. A ta je početnější než protirakouská báchorka.

Josef Škvorecký

Někdy v našich dějinách nevyzadovala zbabělost tolik odvahy

Plzeň, 1.2.1982

Vážený pane redaktore,

teprve nyní je mi dopřáno zapolemizovat si s Vámi o exilovém životě Karla Havlíčka Borovského. Předem Vám děkuji za tuto vzácnou příležitost.

Při poslechu Vaší ústní recenze spisu *Exilová léta K. H. Borovského* jsem byla překvapena těmi prý objevy, které nás mají zbavit jakési legendy o Havlíčkově utrpení za Bachova absolutismu. Můj otec koupil již za starého Rakouska Havlíčkův životopis, jehož titulní list zní:

Karel Havlíček Borovský, neohrožený bojovník za práva národu českého. K padesátému výročí jeho úmrtí sestavil Adolf Srb. Se sedmnácti vyobrazeními na zvláštních přílohách. V Praze tiskem a nákladem F. Šimáčka 1908.

V předmluvě autor nazývá Havlíčka "neohroženým obráncem práv národa českého a mučedníkem za přesvědčení své", ve vlastní práci pak přináší k tomu doklady, co se týče brixenského období hlavně z Havlíčkovy korespondence vydané dr. Quissem. Nepřidává k tomu, po havlíčkovsku řečeno, ani chlup, jak je běžné při vzniku legend.

Tak o svém zaopatření v Brixenu píše Havlíček v obširném listě dr. Pinkasovi z 28.2.1851:

Na cestě sem zacházeli se mnou až kupodivu zdvořile a splendídně; první měsíc též mne nechali bydlet v hostinci, kdežto jsem alespoň se zdejšími cestujícími obcovati a chvílemi zapomenouti mohl, kde jsem; druhý měsíc najali mi privátní byt, tmavý pošmourný klášterní pokoj plný svatých obrazů a umučení božského, vyjednali mi s mnohými těžkostmi celou stravu v tom pokoji tak, že se zvláště jen pro mne strojiti musí, odloučili mne indirektně ode vsí lidské společnosti; ...a zakázali též tak terorismem asi dvěma lidem, s kterými isem někdy chodival a mluvil, obcovati se mnou, takže nyní celý den zcela sám trávím a ani slova nepromluví, v plném smyslu trapista. Nyní nasadili ale všemu teprve korunu; včera mi oznámil zdejší podkrajský, že vláda mi ustanovila 400 zl. stř. na rok. To přece jest impertinence v každém ohledu; vytrhnouti člověka, který má rodinu, beze vsí příčiny a beze vsí viny ze všech jeho okolností, kde by slušně žiti mohli, zavléci do Brixenu, učiniti mu zcela nemožné, aby se a svou rodinu živiti mohl, nabízet mu ještě, aby svou rodinu k sobě vzal a pak mu vysaditi — 400 zl. stř. na rok! ...Známo beztoho, že jest zde draho, že se 400 zl. ani já sám v mých okolnostech zde vyjítí nemohu a se svou rodinou bych zde při vsí šetrnosti nejméně 1000 zl. stříbra spotřeboval, zvláště také proto, že zde přece jinak

než co cestující žít mohu, čímž se mi všechno ještě zdraží...Já sice mám nějaké malé jmění, ale nejsem přece kapitalista, který by mohl žít ze svých ouroků...mohli by mne za nějaký čas vyhladověti, a čím déle bych zde byl, tím více by se ztenčilo moje nepatrné jmění, a tím více by mi zmizela možnost k samostatnosti a tedy eo ipso kuráž. (Str. 238-241. Podle poznámky na str. 194 činily Havlíčkovy úspory asi 10.000 zl.)

Havlíček pak vyřešil tento problém najmutím domku, ale stejně dosazoval. Nemohl tam tedy žít jako rakouský státní úředník doma (aby tento vyženil, aby to mělo úroveň).

O svých duševních utrápách píše v dalších listech, např. příteli Krásovi z 11. března 1852: *Kterak se zde mám, můžete si pomyslit; jsem zde vlastně jako vězeň a ještě hůře, poněvadž se zdám býti na svobodě (str. 245). A Palackému za rok a dva měsíce pobytu:*

Toto odloučení od celého světa a bezděčné ustavičné patření na všechno tyrolské znamenité již počíná mou trpělivost a dobrou mysl podkopávati, takže nyní již větší část dne trávím v mrzutosti, kdežto jsem dříve neznal než okamžitou mrzutost (str. 252). Dr. Pinkasovi 8.12.1854: Živ zde jsem iako poustevník, brzy bych si odvykl docela mluvit (str. 261).

O nemožnosti nějaké větší literární práce píše Palackému: *...vychází hlavně z klidné a pokojné mysli, a té se mi zde nedostává (str. 249). Stěžuje si na časté policejní prohlídky a zabavování písemnosti (str. 251). Něco pořádného zde dělati nemohu pro nedostatek knéh a všeho... (tamtéž).*

Spatné chování českých lidí doma zřejmě hlavní příčinou jeho trápení, jak se, pane redaktore, domníváte, nebylo. Odpovídá Palackému, který si na ně stěžoval: *To všechno jsou věci, které se v nynějších okolnostech samy rozumí. Spoléhá na ty věrné: A takových lidí znám já posud v Čechách mnoho (str. 254). Bolestně zasažen proměnou Pražanů byl až po svém návratu, již beznadějně nemocný. Já tu Prahu nepoznávám, vždyť to přede mnou všechno utiká (str. 280).*

O těch podle Vás hodných Tyrolácích prohlašuje: *Vůbec vypadá celé Tyrolsko — nikoli země, neboť tu stvořil Bůh — ale obyvatelé, jejichž ráz jest výklad duchovní a světské nadvlády — mnohem jinak, než si je obyčejně v cizozemsku, zvláště ale u nás představují: víc bigotní, než veselí, více proňané a povodné, než poctivé, více podlézavé, než věrné. A Brixen jest v tomto ohledu po všeobecném úsudku samých Tyroláků nejhorší krajina! Měl jsem zde jen jednoho muže, s kterým jsem mohl obcovat, a ten nebyl Tyrolák; po nej-*

novějších nařízeních ztratil jsem i toho (v dopise sl. Em. Zoldnerové z 1.2.1853, str. 255).

A v dopise dr. Pinkasovi je charakterizuje: *Co jsem zde, již nevěřím na nesmrtelnost duše, neb se mi zdají být všechny sorty zvířat rozumnější a tedy nesmrtelnostihodnější, než ta zdejší race lidu, stvořená, jak se praví, dle obrazu pána Boha! Největší blasphemie, kterou jsem kdy slyšel... (str. 261). Svědčí o tom i šetrná ironická poznámka v Tyrolských elegiích "trau und bieder".*

O průběhu nemoci obou manželů autor zaznamenává: *Jak z různých dopisů Havlíčkových seznati lze, klamal se velice o zdraví své Julie... na podzim objevily se již na ní stopy vážné nemoci. Lékař radil důtklivě, aby Brixen, jehož podnebí jí nesvědčí, opustila... Havlíček žádá o propuštění, jeho žádost je zamítnuta, píše bratrovi, že účinky výměru toho na Julii velmi nepříznivě účinkovaly a z té příčiny i na něho samého...; také nechce již šestiletou Zdenku posílat do tamní školy: to bych si raději dal do kolena díru vyvrtat (str. 259-260).*

Doktor Podlipský, pražský Juliin lékař, o její chorobě píše ve svých vzpomínkách: *Přestálý žal, stesk, nejistota do budoucnosti přispívaly ku spěšnému vývinu její choroby, která s ukrutnou rychlostí pokračovala (str. 278).*

Havlíček sám churavěl déle. Průběh jeho nemoci sledoval na jeho dopisech spisovatel Jiljí Jahn a usoudil: *Z listů těch pozná národ, kterak internování Havlíčkovo bylo příčinou jeho smrti (str. 281).*

Havlíčkovi možná na tuberkulózu umřít musili tak jako mnozí jiní, např. Čelakovských; nepřizpůsobivý K. J. Erben s ní vydržel mnohem déle. (Můj otec žil celkem spokojeně s jedinou zdravou plicí třádevadesát let.)

Shodného názoru s Vámi, pane redaktore, byl nedávno jeden účastník čtenářské ankety. Liboval si, že konečně začínáme po havlíčkovsku reálně myslet. Já se spíše obávám, že nám hrozí horší legenda (již sem tam proslýchaná) — o starých zlatých časech za císaře pána. Zřejmě jste oba mladší než já a obširnější procitěný výklad o Havlíčkovi jste již ve školách nezachytili. Nic jsme v něm neslyšeli o hladu a bídě, a přece nás dojímal. Tělesné mučení jsme ovšem přisuzovali lidstvu na nižším stupni vývoje, nejbliže tak v temném středověku. (Však i ono slouží jen k zlovení ducha — viz např. A. London, Doznání.) Já už jsem své žactvo takovým výkladem nedojala; na středním stupni byli zvědaví co jedl a zda směl chodit po horách a divně se tvářili, když uslyšeli, že se stravoval v hostinci a podnikal vycházky po okolí. Vždyť jim den předtím vyprávěly o svém utrpení zástupkyňe lidic-

kých žen! A studenti na večerní střední škole pro pracující prohlásili přímo, že obdržel rodinnou rekreaci v Alpách na státní útraty. Tu samotu, ticho a nečinnost by byl jistě mnohý z nich na čas vzal. Ztrácíme jaksi schopnost vžít se do druhého člověka a od koncentračnické a jí podobné literatury očekáváme příjemné svírání v životě; to ovšem Havlíčkův životopis neposkytuje. Podle měřítek civilizovaného světa Havlíček tím mučedníkem byl; byl, soudem osvobozený, násilím v noci odveden do Brixenu a tam rafinovaně týrán (ovšem ještě civilizovanými metodami). Byl symbolem naší národní potupy a ponížení, naší bezmocnosti.

Je-li tedy třeba odstranit nějakou legendu, pak myslím tu o přirozené linii lidské morálky. Již Komenský poznal, že člověk může být nejdokonalější, ale také nejdivočejší ze všech tvorů, a při zrodu moderního racionalismu Bacon varoval, že se s pouhým rozumem daleko nedojde. A tak za necelých tři sta let konstatuje L. Feuchtlinger, že osvícenské ideály, vytýčené a uplatňované v minulých dvou stoletích, byly ve století dvacátém zneuctěny a pošlapány, že "člověk je mnohem méně bytostí rozumnou, než se dosud mysli" (v doslovu k *Liškám na vinici*).

Relativně vzato, měl se Havlíček v Brixenu dobře; ani si toho později nevážil, dokonce si dovolil trpět. Nemohl vědět, co čeká bojovníky za právo a spravedlnost v dalším století, taky by ho to bylo sotva utěšilo.

Promiňte, pane redaktore, jestli jsem se Vás někde nechtíc dotkla. Nemohla jsem odolat pokušení se vyjádřit a chytla jsem se příležitosti Vám poskytnuté, s prominutím, jak něco boty. Ještě jednou Vám za ni děkuji a přeji Vám vše nejlepší.

Se srdečným pozdravem Vaše

Jarmila Blažková

Brixenská mučednická legenda

Od Škvoreckého recenze mé knihy o Havlíčkovi v Hlasu Ameriky uplynuly měsíce, přesto docházejí ohlasy. Potíž odpovídat za železnou oponu spočívá v tom, že recenze mohla informovat zhruba a publikace se tam dostala do trezoru. Dnešní režim nemá zájem, aby se srovnávalo. Je-li schopen těžce nemocnému Havlíčkovi nasadit pouta, nechce slyšet, kam chodíval Havlíček v Brixenu na pivo, číst své noviny, kde zahradničil, kde se koupal, vandroval či se bavil s rodinou a přáteli na posvícení anebo v cirkusu. A tak je pisatelka, které se podařilo poslat polemiku, odkázána jen na zaprášenou literaturu. Podle ní bylo vše jasné už za Rakouska a cituje z knihy, kterou tenkrát koupil její otec. Diví se, že by měla existovat dokonce nějaká legenda. A přitom se

od roku 1896, kdy Masaryk prohlásil, že Havlíček nebyl žádný brixenský, ale český mučedník, pátralo po historické pravdě. Že se mnohým nehodila, je jiná věc.

Brixenská mučednická legenda vznikla taky proto, aby zastřela český podíl na Havlíčkově tragédii. První smyšlenky se objevily hned při pohřbu, věc nabyla obludných rozměrů teprve po politickém uvolnění v roce 1860. Mladochéši rozšiřovali všemi sdělovacími prostředky tuto pověst: démon Rakouska, velmistr Bach, nemohl snést zuřivý a pevný charakter miláčka českého národa a jeho proroka z Borové, českého Betléma. Ačkoliv mu nebyl hoden rozvázat tkaničky u bot, chtěl jej koupit, ovšem marně. Po své blamáži v Kutné Hoře začal kout z nízkých pohnutek pomstu. Francouzský převrat vnukl tyranovi myšlenku, aby svého protivníka vyřídil mávnutím ruky. K zločinu vyhlédl tmavou noc. Jako hladoví vlci přepadli bezbranného občana, odtrhli od nader milované choti a kolébky jediného dítěte. V kruté zemi jej odvedli, přikovali k Alpám a uvrhli do Brixenského pekla. Místo přívětivých tváří svých krajanů se střetl s pohledy, které v něm viděly zločince a vyvrhele. Každý krok vězně, který se musel stále hlásit, byl hlídán a nesměl se pohybovat než tisíc metrů od města. Ten ale začal v tyrolském kraji šplhat po skalách a aby si koupil knihy, utrhal si od úst. Nezdravě, zhoubně povětrí přitížilo jeho ženě. Protože mu vláda poskytovala málo, byl podporován šlechtěným švagrem. Krajský úřad se přesvědčoval, čím se zabývá a zabavoval mu rukopisy kdy chtěl. Havlíček začal steskem po domově a libém hlaholu mateřské řeči chřadnout a pod dojmem hrůz úplně zešedivěl. Přesto hrdě odmítl plány přátel na útěk do Vídně. Po odjezdu rodiny žil nadále v prázdném domečku, kde hladověl. Teprve po rezolutním protestu se domohl práva. Ale internování bylo příčinou jeho předčasné smrti, neboť drsné povětrí spálilo kořen jeho zdraví a mráz mu rozerval plíce. Po smrti Julie dostala vláda strach, co by na to Češi a vůbec Evropa řekla, kdyby v Brixenu zemřel. Proto jej, ve strašném stavu, přivezli před Štýrský Hradec znovu. Trochu zotaven, chodil promlouvat opět s věrným mu rolnickým lidem. Po příjezdu Tyla do Brodu přiměl tamní horlivé vlastence, aby v jedné vlastenecké obci uspořádali vlasteneckou hostinu, kde se s ním v pláči a polibcích smířil. Zdraví brixenského mučedníka bylo ale nadobro podkopáno. Hrozný pohled, jak se vyhlíval u sluncem ozářených zdí své milované Prahy. Lékaři, kteří u něj zjistili tuberkulózu, jej poslali do lázní, kde jej nechala vláda otrávit. Takto jej tedy Rakušáci ubili. Zanechal po sobě ujařmený národ a sirotka.

Pisatelka neví, že to byl hlavně Karel Kazbunda, který teprve ve dvacátých letech objasnil základní věci. Slibovanou Havlíčkovu biografii však nenapsal a články zapadly. Také Čapek považoval legendu za anachronickou. V době diktatur se mu Brixen jevil jako idyla. Jinak ale komunisté, kteří začali opět nad Havlíčkem ronit krokodýlí slzy. Po uvolnění vyšla sice na Vysočině jeho korespondence s bratrem, v malém nákladu a s úvodem o čtyřech stránkách. Brixenu bylo věnováno 40 řádek. Josefa Macka poslali do Tyrol, ne aby hledal dokumenty, ale aby na 16. století dokázal Engelsovu "genialitu" a ilustroval Leninovu "těži" o nutnosti diktatury, proletářského internacionalismu a bratrské pomoci. A tak se stále oficiálně tvrdí, že pobyt v Brixenu podkopával Havlíčkovi zdraví a zavinil smrt, což, vzhledem k tomu, že původ tuberkulózy byl objeven 1882, hraničí s obskurantstvím. Samozřejmě, že se od roku 1856 vyskytovaly o jeho exilu nejen domněnky, ale i správné postřehy, věc se ale nedala vyřídít nějakým příležitostným článkem či fejetonem. Teprve má kniha, doufám, udělala s brixenskou mučednickou legendou konec.

Pokud si Češi vylývali svou zlost na Bachovi, byli na špatné adrese. Císařem napomínán, dvorem nenáviděn, byl jeden z mála, kteří se snažili neoabsolutismu zabrzdit. Neexistuje doklad, že by chtěl Havlíčka podplatit. Byl stále rozhodnut pro zákonitou cestu, teprve císařem dotlačen do rohu, rozhodl se pro nejmírnější prostředek. Havlíčkovi švagrovi radil dokonce později, jak dostat vyhnance domů. Na chování úřadů během transportu si Havlíček nemohl stěžovat, naopak. Hotel, kde jej ubytovali, byl luxusní. Teprve nízký požadavek jeho bytných v podnájmu ovlivnil výši jeho výživného. Bach byl ale ochoten poskytnout víc. Pisatelka cituje Havlíčkovy zlobné výroky, jak má z této částky žít. I když se z recenze dozvěděla, že se jednalo o plat místodržetelského úředníka, je jí záhadou, proč Havlíček musel dosazovat ze svého. Odpověď je jasná. Protože i v Brixenu nepopustil ze své životní úrovně univerzitního profesora. Bydlel v třípokojovém moderním domku se zahradou, nechal si posílat léta jídlo z hotelu, měli služku, Julie si zajela do lázní atd. "Naše příjmy postačují jen na obyčejná vydání, ale ne na luxus," napsal později. Po odjezdu rodiny nebyla jeho sustentace zastavena, ale zpožděna reorganizací. Šlechtěnost švagra spočívala v tom, že prohospodařil devět desetin jeho úspor.

Pisatelka cituje dopisy, ve kterých nenechal Havlíček na Tyrolácích nic dobrého. Postupem času tu ale nadával i na jídlo a Julie byla přesvědčena, že tu neumí ani vyprat a vyzehlit. To všechno byly subjektivní

dojmy, které by byly jiné, kdyby tu byli dobrovolně. Důležité je to, že se prostě obyvatelstvo k Havlíčkovi chovalo s velkou úctou a pokud se týkalo úřadů, že by si okresní hejtman Theodor von Knoll vysloužil aspoň pomníček. Už když sem Havlíček přijel, smluvil se s ním, že si nebudou komplikovat život. Podstrčil mu peníze, povolil mu pobyt v okolí, navrhoval mu vysoké výživné a hlásil o něm vždy nezaújatě a uznale. On a krajský prezident se jej dokonce zastali před Vídní. Zcela jinak než Tyroláci, ke kterým byl Havlíček nespravedlivý, se k němu zachovali Češi. Pisatelka cituje z dopisu Palackému, z něhož vyvozuje, že se Havlíčka v Brixenu mravní úpadek v Čechách ještě ani tak nedotýkal. Havlíček však ve skutečnosti už kolísal. Že neměl zrovna čítankové kladné pocity, svědčí jeho verše, které tu napsal jen pro sebe: "dneska ctí tě za svatého, zejtra budeš sviňák!"

Rakouská vláda neměla zájem Havlíčka ponížovat, či jej, jak se pisatelka domnívá, dokonce "rafinovaně týrat". Jeho návrat byl závislý pouze na tom, jak se Češi znormalizují. Že se činili, svědčí udání, která na Havlíčka přicházela z vlasteneckých kruhů. Pisatelka upozorňuje na "časté policejní prohlídky a zabavování písemností", přičemž se jednalo o dvě akce a to v době, kdy se právě pražská literární spodina zmocnila rozhodujících funkcí. Zrovna tak generalizovala legenda "periodická hlášení", která však trvala jen týden, když tu byl švagr. Že to byli Češi, kteří mu ztrpčili vyhnanství, vypověděl sám při aféře s "Křestem svatého Vladimíra". Jejich denunciací jej musel zbavit sám pražský policejní ředitel, který je přestal jednoduše přijímat. Od té doby byl Havlíček jakoby kupodivu zapomenut. Zatajil-li již své básně, protože věděl, že by jinak skončily na stole Bachové, nemusel odmítat plány na útěk s nějakou hrdostí. Dost možná, že o těchto hospodských řečech ani nevěděl. Jeho vyhnanství se ukázalo již na začátku jako soukromá záležitost. Proto jej nemusil do jeho žádostí o propuštění nikdo nutit.

Pisatelka musí uznat, že jakékoliv domněnky z doby, kdy si lékaři nevěděli s tuberkulózou rady, jsou bezcenné. Julie byla nemocná již před sňatkem, očividně v Kutné Hoře a pobyt v Alpách jí prodloužil život. Havlíčka klamalo zhoršení jejího stavu v zimě, ale tak je to u této choroby. Koneckonců ani nevěděl, čím trpí, což dokazuje, že lékař se věnoval jen dětským nemocem Zdenky. Havlíčkovi samému se vedlo lépe než v Čechách. Bylo by tedy absurdní, aby si vláda dělala starosti, natož před Čechy, kteří byli k jeho osudu lhostejní, či dokonce před Evropou, která jej nezná dodnes. Ve Vídni jej chtěli pustit o rok dříve. Teprve když s tím pražský

místodržitel souhlasil, Havlíček se sbalil ve svém městském bytu a odjel přes Kremži, přičemž použil dunajského parníku. A opět: vláda čekala, že se chopí praktického zaměstnání. Ted' byl zdrcen Juliinou smrtí, "milovanou Prahou", konečně i "věrným mu rolnickým lidem". Neexistovala žádná hostina, vlastenecká k tomu. Jak bratr, tak švagr jej svou nezodpovědností vydali všanc nekonečným tahanicím s úřady. Na Brixen nevzpomínal ani tak ve zlém, zato utrpení tohoto pravého exilu uprostřed zbahnělého národa urychlilo jeho tuberkulózu, již se nakazil od své ženy. Rakouská vláda mu nepotebovala na smrtelném loži vnucovat místo jedné dávky morfia osm.

Na konci svého dopisu, adresovaného Hlasu Ameriky, říká pisatelka přes všechny polemiky se Škvoreckého recenzí mé knihy *Exilová léta Karla Havlíčka Borovského* toto: *Relativně vzato, měl se Havlíček v Brixenu dobře; ani si toho nevážil, dokonce si dovolil trpět. Nemohl vědět, co čeká bojovníky za právo a spravedlnost v dalším století; taky by ho to bylo sotva utěšilo.*

K tomu netřeba nic dodávat.

Jiří Morava

Podrobně o Havlíčkovi a problematice kolem něho píše Jiří Morava v knize C.k. disident Karel Havlíček Borovský, kterou připravuje k vydání Sixty-Eight Publishers, Corp.

Přispěli jste již na Chartu 77?

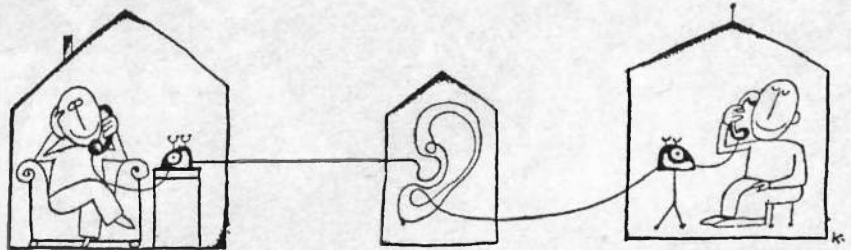

The Charta 77 Foundation:

**Box 50041
S-10405 Stockholm
SWEDEN**

USA Branch:

**The Charter 77 Fund
P. O. Box 249
Plainsboro, N.J. 08536, USA**

Kresba Jiřího Kalouska

Opět o divadle — tentokrát z Vancouveru

O českém dramatu, a zvláště pak o českém divadelnictví v exilu se na stránkách *Západu* psalo už několikrát. Činnost divadelních ansámbľů, většinou amatérských nebo polo-profesionálních, české i cizojazyčné inscenace našich významných dramatiků, práce jednotlivých režisérů a herců nejsou v kulturním životě Čechů a Slováků ojedinělými záležitostmi. Nejde tu o náhody, ale spíše svědectví o tom, že tradice divadelního kumštýřství, tak úzce spjatá s kulturními dějinami našich národů, žije — a to nejen na rodné půdě zaknořované do svěřací kazajky režimu, ale i mimo vlast, kde je jí utkávat se s jinými, ale ne zanedbatelnými překážkami.

Jedním z míst, kde česká a slovenská divadelní tradice již pevně zapustila kořeny, je kanadský Vancouver. V tomto městě, zhlížejícím se ve vodách Tichého oceánu, již sedm let existuje *Československá divadelní skupina*, jež má na svém kontě řadu zdařilých inscenací. Vznik této skupiny byl inspirován Multikulturním divadelním sdružením Britské Kolumbie a první hra, komedie *Na tý louce zelený* od Jára Kohouta, měla premiéru v listopadu 1977. Skupina se pravidelně účastní vancouverských Multikulturních divadelních festivalů: Na podzim 1978 tam uvedla Jiráskovu *Lucernu*, po níž následovala

inscenace známé Voskovcovy a Weřichovy komedie *Slaměný klobouk*, s hudbou Jaroslava Ježka (1979). Úspěch této hry přiměl vancouverské vrátit se znovu ke slavné dvojici V+W, což učinili na podzim 1980 hrou *Julius Caesar*.

Festivalové produkce nejsou ovšem jedinou stránkou tvůrčí činnosti vancouverské skupiny — tak například v květnu 1979 byl v Robsonově divadle uveden večer songů a výstupů pojmenovaný *Kabaret*. Někteří naši divadelníci byli přizváni ke spolupráci s kanadskou národní rozhlasovou stanicí CBC při inscenaci hry dobře známého britského dramatika českého původu Toma Stopparda *Profesionální faul*. V dubnu 1980 byla pod patronací Československé společnosti pro vědy a umění v Robsonově divadle uvedena dramatizace *Malého prince* od St-Exupéryho, a o dva roky později kulturní pásmo *Čech a Lech*. Taktéž ve dvaosmdesátém roce připravila skupina francouzskou hru od neznámého autora XV. století, *Mistr Petr Pleticha*.

Divadlo je zajisté záležitostí skupinovou, a jeho úspěchy nebo neúspěchy téměř vždy závisí na spolupráci mnoha obětavých jedinců. Tak je tomu i ve Vancouveru — avšak přece se zde nápadně vyděluje osobnost režiséra a herce Dr. Josefa P. Skály, člověka vpravdě všestranného nadání.

V + W — SLAMĚNÝ KLOBOUK (20. A 21. LISTOPADU 1979)
FERDINAND — DR. JOSEF SKÁLA

Dr. Skála je povoláním lékař, a v současné době je profesorem na fakultě medicíny na univerzitě Britské Kolumbie. Jeho druhou velkou láskou je ale divadlo. Intenzivní zájem o jeviště lze u něj nalézt již za studentských let, kdy byl režisérem studentské divadelní skupiny při Karlově univerzitě.

Dr. Skála připravil, režisoval, navrhoval a hrál ve většině inscenací vancouverských divadelníků, a tu možno bez nadsázky říci, že bez jeho přičinění by mnohé plány zůstaly jenom snem. Nezapomenutelná byla jeho dramatizace a jeho rozhlasové čtení *Dobrého vojáka Švejka* na kanadské rozhlasové stanici CBC. Jeho významným počinem v červnu 1984 bylo také uvedení dramatického večera z Karla Čapka pod názvem *Kulhavý poutník*.

Jedním ze Skálových tvůrčích činů poslední doby je spolupráce na anglické inscenaci dvou jednoaktovek, s Kitsilano Theatre Company ve Vancouveru (1984). Šlo o *Protest Václava Havla* a *Atest Pavla Kohouta* — jak známo, hlavní postavou v obou mini-dramatech je disidentský Vaněk, jenž byl v tomto případě představovaný Dr. Skálou. Na toto představení se

TANEČNÍ SCÉNA Z "CAESARA"

Ján Mlynárík

Emigrácia vnútorná a vonkajšia: tragédia alebo záchrana?

Jiří Voskovec keď sa kedysi zamýšľal nad hodnotou domova, jeho straty, povedal: "Stratili sme domov, ale získali sme svet." Pripomenul, že domov nie je len miesto, lokalita, domov je naša reč, naše detstvo, do ktorého sa vraciame v spomienkach a snoch, domov si takpovediac nosíme sebou, je v nás.

Sám som si spomenul na tieto Voskovcove slová, keď som po dlhých pauzách zavítal do svojho rodného kraia. či kraia môjho detstva. Za desaťročia sa všetko zmenilo - väčšina obyvateľov obce, aj časť mojich vrstovníkov bola na cintoríne, časť lesa-hája premenili na oráčinu, zregulovaný lpeľ sa zmenil k nepoznaniu. Bol som z toho smutný. Ale zrazu sa mi začal premietat' akýsi vnútorný film z môjho detstva, kde ten kraj zostával neporušený, presne zaznamenaný a videný, aký bol v čase, keď som prvými kročkami obchádzal dom, zahradu, lúku, obec, chotár a les.

Tento prvý obraz videnia zostával mi najväčšou posilou, keď ma na dlhé mesiace uväznili v Ruzyni - vracal som sa doňho v spomienkach a snoch, písal som o ňom svojim de-

prijel podívat osobně i Pavel Kohout.

Jak se zdá, zájem o sérii jednoaktov-
 vek s hrdinou Vaňkem je vsutku ne-
 bývalý a lze říci, interkulturní a inter-
 nacionální. "Vaňkovské" hry byly
 přeloženy do několika jazyků a ins-
 cenovány v řadě zemí (Západ napo-
 sled přinesl zprávu o představeních
 v New Yorku, předtím to byl Mont-
 real a jiná místa). Jejich tvůrcem a
 ideovým otcem Vaňka je Václav Ha-
 vel, který napsal celkem tři: *Audien-
 ce*, *Vernisáž* a *Protest*. Stručná forma,
 břitkost a popularita přiměly další
 tvůrce k napodobování: Pavel Kohout
 napsal dvě (*Atest* a *Marast*) a Pavel
 Landovský k tomu připojil svůj *Arest*.

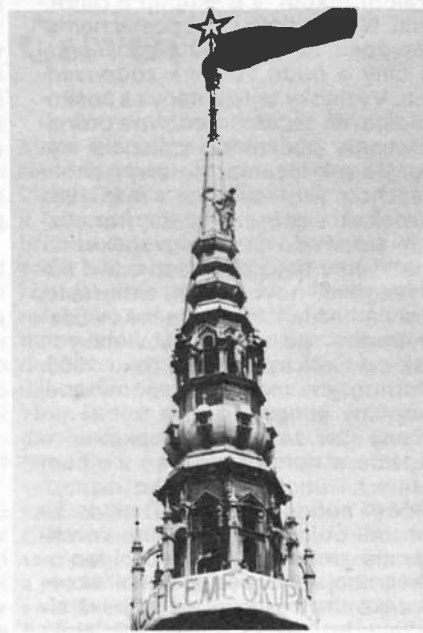
Vaněk se pomalu stává populární
 dramatickou postavou, jakýmsi no-
 vým Služebníkem Mattim z Brechtovy
 slavné dvojice, a do jisté míry i dědi-
 cem dobrého vojáka Švejka (nicméně
 charakterově značně se od Švejka
 lišícím). Je to postava, v níž se Havlo-
 ví podařilo geniální zkratkou vyjádřit
 morální dilema obyčejného člověka
 snažícího se přežít v totalitním státě.

-ju-

ťom. Akosi vždy tomu tak býva: keď je človeku najťažšie, načiera do najhlbších studníc svojho vedomia, pripomätáva si najšťastnejšie chvíle svojej celistvosti a jednotného videnia sveta, toho čistého a správneho, ako ho vidí len dieťa. V najťažších chvíľach vznikali autobiografické diela umelecké, spomienky, návraty. Tým všetkým si človek evokuje ráj detstva, hodnotu domova, spätne sa identifikuje s časom dávno uplynulým, avšak vďaka ľudskej pamäti, či duchovnému videniu vždy návratným, schopným novej reprodukcie, akoby sa odvíjal starý film. Je známe, že človek pri lúčení sa so životom, tento film svojho života vidí znova, akoby duša, opúšťajúca telo vydávala počet svojich činov a videnia.

Spomínam to všetko teraz preto, lebo pocit domova intenzívne, často bol'avo, ťažko, prežíva človek, ktorý je násilne vzdialený od svojho domova, človek, ktorý za pocit, vedomie a vlastnú existenciu slobody obetuje domov, ak sa pomery vyvinuli tak, že do jeho vlastného domova sa nast'ahoval okupant a on mu odmieta slúžiť alebo robiť s ním čo len kompromisy. Je prirodzenosťou človeka, že túži žiť v duchovnej jednote, tak aby sa nerozchádzalo jeho myslenie a vedomie s činmi, aby nebol schizofrenický duchovne sám v sebe, aby bol integritný, harmonický. Násilná moc okupanta a jemu slúžiacich kolaborantov chce však človeka pripútať k svojmu bremenu moci, nanútiť mu vlastné videnie násilia, keď vyslovená agresia a prepadnutie vlasti sa vydáva za akúsi "internacionálnu pomoc", keď občan musí lhať, aby sa zachránil a nezmaril šancu svojim deťom k budúcnosti, na štúdium, na slušnejší život.

Ale človek tu nie je na to, aby lhal, žil v rozpore s tým čo vidí a cíti, aby prijíma nové náboženstvá, menil svoje názory podľa momentálnej konštelácie moci. Preto sa - neraz aj za cenu rizika života odhodláva pre tragickú voľbu straty domova, úniku do sveta cudzieho, ale sveta, kde sa mu zaručuje to najzákladnejšie, potrebné vari ako vzduch, slobodná existencia. Všetky tieto otázky som mnohokrát preberal zo všetkých strán, keď som sa sám odhodlával pre emigráciu, keď som v nekonečných rozhovoro-
 ch s priateľmi preberal túto tému. Mnohí emigráciu ako takú, ako akt úteku, odsudzujú. "Národ nemôže

LIBEREČTÍ HOROLEZCI VYVEŠUJÍ VLAJKU SMUTKU NA RADNICI V SRPNU 1968

emigrovat'", zdôrazňoval mi priateľ filozof Karel Kosík. "Treba zostať doma, vypiť si do dna, čo sme sami navarili, alebo pomáhať variť", hovoril mi ďalší priateľ Ludvík Vaculík. "Vonku by som vari nenapísal ani riadok, pocit domova je pre písanie axiommom", vrazil mi spisovateľ Alexander Kliment. "Keď je národ na kolennách, nemožno ho opúšťať alebo mlčať. Mnohí, čo si tak vehementne brali slovo v 68., keď nič nestálo, dnes utekajú alebo čušia", vrazil mi Petr Pitthart. A k mnohým svedectvám bol tu v podtexte osud väzneného Václava Havla, ktorý odmietal ponúkanú emigráciu, považoval ju za zradu na svojich spoluuväznených druhoch.

Roku 1979 sme vydali jedno číslo Tigridovho Svědectví, ktoré sa redigovalo v Prahe, ktoré bolo vlastne veľkým dialogom s emigráciou a kde sme si identifikovali postoje a situácie, prečo sme vlastne zostali doma - bola to polemika s exilom, v podstate jeho odmietnutie. Bol to čas, keď Vaculík písal svoj Český snár, možno povedať optimálna doba, keď ešte všetci sme boli pohromade, keď sme mohli písať, schádzať sa, komunikovať - hoci polícia bola všade. Keby Vaculík začal svoje dielo písať o pol roka pozdnejšie, nenapísal by ho. Práve roku 1980 Husák vymenil podstatnú časť represívneho aparátu ako v jurisdikcii, tak v politickej polícii; namiesto starých, dosluhujúcich sudcov a policajtov, ktorí ešte vedeli, čo boli rehabilitácie a zažili duch obrody z roku 1968, a videli stále strašiaka zodpovedať sa za činy, prišli ambiciózne mladé kádre, ktoré už ani ne-

vedeli poriadne o Slánskeho procese a jeho rehabilitácii, už vonkoncom nie o procesoch s dr. Horákovou, generálom Píkom, s biskupmi a reholníkmi. Naviac tieto nové posily nemali ten pocit, že raz budú zvažované aj ich činy a budú volaní k zodpovednosti. Výsledky tejto zmeny sa čoskoro dostavili: začalo intenzívne prenasledovanie občianskej opozície, výsluchy a sekirovania, ktoré vyvrcholili zátahom proti opozícii v máji 1981 v súvislosti s dopravou tlačív francúzskeho automom do Československa.

Na všetky tieto okolnosti citliví ľudia reagovali novou vlnou emigrácie, ktorá sa blížila k intenzite rokov bezprostredne po vpáde sovietskych vojsk do Československa roku 1968.

Vnútrotným motorom spomínanej novej vlny emigrácie však bol aj neutešený stav, že totiž za 10 rokov konsolidácie a normalizácie sa v ničom nezmiernil útlak Husákovho režimu, v ničom nedošlo k obleve, nikde sa neurobili politické a sociálne korektúry, ale zintenzívnením tzv. ideologického boja, ktorý sa podľa bil'akovcov zákonite zostruje, sa celková situácia opozície, či myšliach slušných ľudí zhoršovala. Mnohí sme si vtedy povedali: aj ten bolševik Kádár, aj ten fašista Franko po určitom čase hľadali a našli cestu k národnému zmiereniu, avšak ten bratislavský fiškál poháňaný zo zadu rusínskym krajčírnikom, nedokáže urobiť gesto zmierenia.

Pochopiteľne, mnohí z nás už boli unavení. Prestávalo nás už baviť protestovať na úradoch písomne či ústne, prestávalo nás zaujímať to neustále policajné sekirovanie, výsluchy, krátkodobé zatváranie na 24 či 48 hodín, dochádzala mnohým trepezlivosť robiť stále nádeníkov, byť urážaný spoločensky, sociálne. Jeden z naj-

mocnejších popudov ovšem bol v tom, že deti perzekvovaných nemohli študovať. Pol milióna neprevarených občanov, odmietajúcich prijať okupáciu, nemalo šancu, aby ich deti vyštudovali - ak sa náhodou časť z nich predsa len dostala na stredné školy, ďalší stupienok - totiž vysoké školy - už neprekočili. Režim urobil z detí rukojemníkov pre politickú manipuláciu rodičov: je to čosi, čo ani hitlerovský nacizmus nemal tak rozpracované a uplatňované.

Pochopiteľne, aj moje deti mali zabránené študovať, hoci prejavovali mimoriadny talent hudobný a výtvarný. Keď mala stať pred rozhodovaním, aký učňovský pomer si vyberie moja dcéra, došla mi trepezlivosť a odmietol som nemravnému režimu vychovávať tretieho učňa. Štúdium mojich detí bolo jedným z dvoch rozhodujúcich motívov emigrácie.

Keď mnohí videli, že režim nie je schopný racionálne vyjsť obyvateľstvu v ústrety, uvedomovali si naliehavosť času. L'udský čas je krátky. Mnohí sme predpokladali, že šialenstvo okupácie potrvá rok, dva, potom sa bude dať dýchať. Učil som vtedy na AMU, kde na filmovej fakulte prednášal literatúru Milan Kundera. Milan mi raz na jeseň 1969 povedal: "Jáno, prevezmi za mně moji výuku, vyberu si rok tvůrčí dovoleně, za tu dobu to blbství přestane a přežijeme oba". V tom čase totiž paranoický minister školstva Hrbek zrušil katedry spoločenských vied, kde som učil, a bol som bez miesta. "Blbství" neprestalo ani za rok, ani za desať a ako vidieť, darí sa mu dodnes. Milan Kundera ho vyriešil v polovici 70. rokov emigráciou, ja som odišiel až pred Vianocami 1982. Mnohí, ktorí čakali, že čosi sa zmení, začali počítať so svojim ľudským časom, svojim osudom, kto-

rý nie je nekonečný, ale je obmedzený. Ešte čo to napísať, ešte čo to dať dohromady z prerušeného, zničeného diela, ešte čo to v kl'ude sumarizovať v spomienkach - to boli silné motívy rozhodovania sa pre emigráciu filozofa Lubomíra Sochora, historika Jana Tesařa, historikov Karla Kaplana, Viléma Prečana, Michala Reimana, estetika Květoslava Chvatíka, žurnalistov Jiřího Lederera a Karla Kynclá, z poslednej vlny historika Karla Bartoška a mnohých ďalších, o ktorých vy isto lepšie viete - spomínam som tu len úzky okruh svojich priateľov a kolegov.

Ostrosť útlaku a devótnosť služby okupantovi, ako to praktikuje Husákov garnitúra, nedáva mnohým dýchať a zbavuje ich akejkoľvek perspektívy. Niet div, že citlivý človek na to reaguje útekom. Národ stráca duchovnú elitu, ktorá je zahnaná buď do vnútornej emigrácie, kde sa vytvorilo z nej gheto, alebo je vyhánaná von všemožnými šikanami a rafinovanosťami. Najmä vo vytváraní vnútornej emigrácie sa prejavuje vplyv sovietskej a praktizovanie aziatskej vychytralosti politickej polície, aká mala v cárskom Rusku dlhú tradíciu. Je to metóda kombinovaného útoku na občana, ktorý neustále cití prítomnosť polície vo forme sledovania, výsluchov a krátkodobých väznení, obmedzovania práv členov rodiny a príbuzných, a útoku na jeho okolie, so snahou vydeliť občana zo spoločnosti, dostať ho do absolutnej izolácie. Stalo sa mi, že polícia začala vypočúvať ľudí, s ktorými som sa náhodne raz, dva razy za rok stretol na koncerte, alebo na horskej chate, či som sa zastavil s ním na slovíčko na ulici. Všetci títo ľudia boli vypočúvaní na styky so mnou, na to, čo o mne vedia a každému bolo povedané, že ak sa bude so mnou stykať v budúcnosti, nech počíta so stratou miesta alebo zamestnania. Títo ľudia mi to zo solidarity otvorene povedali, avšak potom som sa už s nimi nestretol, aj sám som im nechcel zhoršovať situáciu. O ďalších svedectvách som sa dozvedel až tu v emigrácii: istá knihovníčka, s ktorou som stratil slovo na ulici mi povedala, že vzápätí prišli za jej mužom s výstrahou, nech si dá pozor! Pochopiteľne, bála sa so mnou čo len vidieť. Keď som podpísal Chartu 77, a ako viete Slovákov to bola iba hrstka, začali na Slovensku, hoci som už 25 rokov žil v Prahe, vypočúvať mojich spolužiakov-maturantov z gymnázia, hoci ma za ten čas ani raz nevideli, alebo videli pred 10 rokmi. Vypočúvali aj triedneho profesora. Keď sme mali 30. výročie maturity, moji konškoláci nemali pre mňa miesto, odmietli ma pristo prijať. Na Slovensku, pri našom známom rodníkarstve isto nevidaný zjav, kde predsa len medziľudské vzťahy si zachovali akú takú vrúcnosť. Dozvedel som

SRPEN 1968

Eda Kriseová

Červen *(Co se stalo v blázninci)*

Je červen, bláznivý měsíc. Po nebi se ženou bílá, bílá oblaka, každý má v sobě zárodek bouře, ale ta nevyšlehně. Už kolikátý den slunce pichlavě pálí a vzduch je čistý a trpytivý jako v Africe. Ležím na břiše na žulovém kameni, voda bíle přepadá, bíle se vaří a opět vyplouvá černo-zelená, živá, čistá. Vítr občas zvedne mrak bílé mlhy a chrstne ho na mne, aby mne osvěžil. Dívám se, jak se řeka za vodopádem měkce urovnává, jak tíše plyne dál a jak z ní u okrajů vyplavávají zelené vlasy říčních víl a bíle kvetou. A hledím dál do údolí, kde vítr obrací listy do stříbrna a pokouší se vysvléct panny olše ze sukni. A borový les suše voní a modré vázky nedočkávkě třesou křídly na šípkovou růže visí těsně nad hladinou. Přišla jsem sem polem kvetoucího žita, vonělo mdle a plodné a u cesty, pod bílými kmeny bříz s natřásavými korunami, kvetou lupiny a hořkosladce voní. Je červen, můj oblíbený, bouřlivý. Mám ráda nepolehlost trávy, nepoužití říční břehy a lesy, kam ještě nevstoupíte houbaři. Pacienti hledají houby v rojnici, pročešou les, vypadají jako by sbírali miny, ale v lese přece nezbyde ani houbička.

Ponořím tělo do studené vody, kůže pálí, ale po několika tempech přestane a plavu pak kilometr i dál. Na březích nikde nikdo nesedí, jsem sama na jezeře.

A zase ležím na zádech a dívám se, jak se bílé mraky spojují a zase rozpojují, vidím nahého muže a nahou ženu, jak se k sobě nezadržitelně blíží, jak se objali a proluli v jeden velký mrak, z něhož se náhle jako předzvěst bouře klube embryo. Rychle mhouřím oči, jako bych nic neviděla, ale pak přece zapátrám, jestli se na nebi nevěže něco jiného, potěšitelného. A děje se, vysoko tam krouží dva dravci, každý obletuje svůj kruh, kruhy se na jednom místě dotýkají a je to osmička, krásně si plachtí v modrém, jiskřícím vzduchu, když tu náhle jeden toho má dost, vylétne z kruhu a v tečně letí přímo do slunce. Druhý vykruhuje dál. Zavřela jsem oči, abych už neviděla jak se dravci rozcházejí, abych slyšela jen hukot vody a čichala její čistou vůni.

Samota se mi líbí. Nevím, jestli je to proto, že vím, že zas budu muset být s lidmi v těsné blízkosti, anebo se mi už zalíbila úplně. Možná bych mohla být už týdně, nebo i měsíce sama a občas jen zajít na kus řeči do bláznince. Promluvit s panem Karafiátem, který kdysi býval hospodským a řezníkem a teď je Jánošíkem. volá po pomstě a spravedlivosti, ale nikdo ho neposlouchá. Pořád vyplazuje jazyk, tak ho nezvali ani do volební místnosti. Paní sociální musela už k I. dubnu odevzdat seznamy a pak celý duben a květen vyškrtávat zeměděle a propuštěné a připisovat příjmy. Sestřičky zatím

sa, že politická policie vykonala na zúčastněných nátlak s hrozbou ich sociálneho a spoločenského postihu. Týchto ľudí zastrašila, až zapreli svoju prirodzenosť.

Hovorím o vlastnej skúsenosti, ale namiesto mňa by tu mohli byť mnohí iní, a vraveli by to isté. Za činy disidenta trpí celý veľký okruh jeho známych, priateľov, kolegov a polícia im to dáva najavo. Očakáva, že títo budú vyvíjať na neho nátlak, aby nekomplikoval život seba a iným, že "hlavou múr neprerazí", alebo sa ho zrieknu, zaprú ho, odmietnu ho na ulici pozdraviť, podať mu ruku, odvrátia sa od neho. Takto sa okolo každého uvedomelého človeka vytvára hlboký kruh mlčaní, podozrenia, izolácie, zosilňuje sa ghetto, človek sa cíti osamotený, zbytočný. A navyiac sa terorizuje celá spoločnosť, ktorá sa zastrašuje. Celková atmosféra strachu v rokoch 1980 až 1982 vzrástla nevidanou mierou. Mohol som to pozorovať, lebo v tom čase som bol v Ruzyni - mohol som porovnať situáciu pred uväznením a po ňom. Čo nové Husákove kádre s národom stačili dorobiť za pár rokov začiatku 80. rokov, ťažko vypovedať - a to v čase, keď po dlhoročnom útlaku sa čakala všeobecná obeľva, usmierenie.

Aziatská metóda izolácie občana je namierená aj priamo do okruhu rodiny. Polícia hľadá štrbinku, kam by mohla vkl'znúť, hodí sa jej akákoľvek slabosť, nedorozumenie, malé rozpor - proste všetko, kam by mohla nasadiť svoje páky k vyvolaniu roztržky, nenávisť, sváru. Nasadzuje ľuďom konfidentky milienky alebo konfidentov milencov. Slovenský spisovateľ Dominik Tatarka o tom podal otrasné svedectvo. Za činnosť tzv. disidenta sú vyšetrovaní jeho priami, aj vzdialení príbuzní, príbuzní manželka alebo manželky s tým, aby vykonávali morálny nátlak na "čiernu ovcu".

Raťinovanosť polície ide tak ďaleko, že sa nehanbí použiť aj priame fyzické násilie, ako prostriedok k vyhnanstvu. Je známy prípad hudobného vedca Medka, zavlčeného do lesa a tam zbitého, ďalší známy prípad ťažkého poranenia herca Landovského, ktorému zlomili nohu. Ľudia, bojací sa fyzického násillia, rozhodli sa radšej pre cudzinu, než aby ešte raz spoznali bitku, či väzenie. Ten, kto má rád nejakú vec, či zviera, odnímu mu ju, alebo zviera zabijú. Nebyť otráveného psíka Pavla Kohouta, sotva by bol tento dnes v emigrácii - áno, aj s tým sa kalkuluje, nič nie je na zahodenie. Poznám perzekúciu priateľa, ktorému zostala iba malá chatka so zahradou, kde má aký taký kl'ud. Nasadili mu dookola konfidentov, ktorí mu otravujú život a občas polícia chatu vylúpi, či hrozí podpálením. U každého sa snažia nájsť "slabé miesto", vzťah na ktorom ľpie, na ktorom mu záleží a tam nasadzujú

hlavné páky teroru. Raz o tom isto bude vydaný počet. Husákova éra sa zapíše medzi najtemnejšie v dejinách Československa.

Za takejto situácie problém emigrácie sa ukazuje zložitejši a komplikovanejší, než ako by sa na prvý pohľad zdalo. Zostať vo vnútornej emigrácii a ľudsky, osobne strádať, vršiť horu zabitého času, alebo dať prednosť emigrácii vonkajšej s naplnením aspoň časti ideálov?

Asi sa tu nenájde žiadne pravidlo, podľa ktorého by sa čosi dalo odsudzovať a to druhé pochvalovať. Nútená emigrácia vonkajšia aj vnútorná je tragédiou národa. Sú to spojité nádoby toho istého ruského imperiálneho útlatku. Majú spoločný cieľ, len odlišné prostriedky pôsobenia. Tým cieľom je obnovenie suverenity Československa, zbavenie sa ťarchy okupácie, nastolenie demokratických pomerov, parlamentného, pluralitného spoločenského systému, akému sa ČSR tešila, prvých dvadsať rokov existencie. K tomu cieľu majú slúžiť všetky prostriedky oboch emigrácií a všetkých čestných ľudí dobrej vôle.

Viem, s akým napätím je očakávaná doma každá kniha, každý časopis či noviny, ktoré vychádzajú na Západe a ilegálne sa dopravujú domov. Každé slovo tu má takmer váhu zlata, oslobodzujúce slovo pomáha prežiť, pomáha udržiavať nádej, eliminuje obkolesenie a zúfalosť. Preto podpora všetkej činnosti, ktorá napomáha edičnej činnosti na Západe a posielaniu tlačív do Československa je najvyšším pozitívnym pôsobením vonkajšej emigrácií. Samozrejme všetky akcie na morálnu podporu a za oslobodenie politických väzňov prostredníctvom AI, alebo iných organizácií sú považované za blahodárne. Sám viem, ako vyslobodzujúco pôsobil pre mňa list nórskej skupiny AI číslo 105 z Mysenu, ktorým mi oznámili akcie v môj prospech. A netreba zabúdať aj na hmotnú podporu tých prenasledovaných doma, ktorí sú režimom vykázani na pokraj spoločnosti a hladu. Myslím, že tu zohráva vysoko pozitívnu úlohu nadácia Charty 77, vedená profesorom Janouchom. A že táto organizácia má sídlo ve Švédsku a že účinne pomáha ľuďom doma, na tom majú isto značnú zásluhu okrem iných aj naši švédski krajanovia, za čo im patrí vrelá vďaka všetkých prenasledovaných vo vlasti. □

chystaly kalhoty, košile a sukně, ale pořád se něčeho nedostávalo, zvláště do šifky a délky. Sestřička staniční udělala generální zkoušku, ale když viděla pacienty stát v řadě, spráskla nad nimi ruce. "Pro Ježíše Krista, zahofekovala, kiuci, vy vypadáte!" A s ženským to bylo ještě horší. Na oddělení není zrcadlo, aby snad některou nenapadlo podřezat si žíly, ale jim je to stejně jedno. Proto tu jsou, aby jim to bylo. Paní Marešová má strach, že nebude umět volit, tak jí sestřička musí uklidnit, že bude, že je to lehké.

V noci, jižně teplé, ze tmy svítí kopretiny. Kdybych měla zahradu, nasázela bych tam samé bílé květiny, aby zahrada v noci svítila. Také pivoňky s těžkými hlavami, nažloutlé jako pravá smetana, když tiše stoupala v hliněných hrncích ode dna vzhůru. Babočka paví oko se jí dotkla křídlem a byla ztracená. Plavala pak nahoře jako secesní šperk. Já jsem občas prošťouchla usazeninu prstem a olízla ho. Díra se pak nechtěla dlouho zacelit a já s tím měla starost. Tenkrát jsem také ještě nevěděla, že pivoňky jsou jedovaté.

Snad týden se už chystá na bouřku, pořád s ní počítám, ale ona jen obchází, šedá a brumlavá jako bláznivá babka, která běhá kolem po lesích. Občas ji člověk zahlédne mezi stromy, ale než si ji stačí prohlédnout, učíní se neviditelnou. Jednou jsem do ní vrazila, když seděla v hnědých hadrech v borůvkách, nehybná jako pařez. Z vyhublého obličejce jí zářily dvě rozpité oči, modré jako zvonečky. Jestli pak také jednou nebudu strašit po lesích. Budu mít možná chaloupku na muří nožce a kdo se mi nelíbí, ať zkamení. Honzíček se mne drží, cítím v dlani jeho teplou, malou ruku a ptá se:

- Jak se narodí čarodějnice? V porodnici?

- Asi jo, odpověděla jsem váhavě.

- A narodí se zase jen čarodějnicí, nebo i normální mamince?

- Může se narodit komukoli, ale hned se to třeba nepozná. Z každé holky může být čarodějnice.

- A jsem já čaroděj? ptá se Honzíček a upře na mne oči modré jako zvonečky.

- Kdo ví, co z tebe bude.

- Já myslím, že nejsem, řekl a podíval se dolů na své krátké statné tělíčko. Mám čisté šaty, tak co.

Bouřka dnes zase nebyla, ale zato celý den hráli do místního rozhlasu. Pacienti šli jako procesí do volební místnosti, ochraňováni sestřičkami, které byly rozčilené. Však bylo také proč. Pacient Moulík zpozoroval, že má občanský průkaz a civilní oblečení a už je za horama. Odvolil, utekl a dosud ho nechytli. Co s ním bude, nevím.

□

Povídku uveřejňujeme bez vědomí a souhlasu autorky.

Richard Drtina

Neuctivé pravdy mládí, svědomí a srdce K šedesátce Josefa Škvoreckého

Díky umění a zvláště literatuře se náš neuvěřitelně plynoucí čas pozastavuje a znásobuje, či plyne jinudy a jinak. Skýtá se nám tak možnost vidět čas i svět v jiné optice. A to vše díky příběhu, stvořenému poetickou imaginací i pozorovatelskou schopností jeho tvůrce. V příběhu se evokují pocity i zážitky místa a doby, ať jde o příběh skutečný nebo fiktivní. Dobry spisovatel nám odhaluje pravdy srdce, pravdivější než běžná všední realita. Dík jeho magii se množí vidění světa a tím i sám život. Děje se to často za cenu boření mýtů a navykých konvencí.

Takovým mágem příběhu, času a vidění, i bořitelem mýtů je Josef Škvorecký. Je tím víc k neuvěření, že mu bude letos 27. září (už nebo teprve?) šedesát let.

Když v roce 1958 vyšli v Praze *Zbabělci* (román čekat na vydání od roku 1949), byl to pro nás literární zážitek i požitek. Proti strojenému světu oficiální literatury, kladných hrdinů a patetických frází vystoupil mladý spisovatel, který psal hovorovou češtinou a který vyjádřil pocitové postoje mladých lidí jako v české literatuře dosud nikdo. S hravým cynismem, ležerní nonšalancí a ironií nechal zkompromitovat zdánlivě nedotknutelné mýty dějin, revolucionářství a osvobození, a svým stylem jak mávnutím kouzelného proutku svělel donaha a předvedl předstírané hrdiny coby falešné hráče. Zdůrazňuji slovo "nechal", neboť zmíněné mýty se v příběhu kompromitují zcela samy. Škvorecký je typem spisovatele, který nepoužívá autorské glosy nebo filozofujícího komentáře. (Také ve svém zatím posledním románu *Příběh inženýra lidských duší*, který je intelektuálně nejbohatší, nechává autor řadu názorů a diskusí o politice, umění a literatuře vyjadřovat pouze ústy jednajících postav.) Životní pocity a filozofie vystupují z příběhu samy, z evokace, z obrazu a z jejich podtextu. (Amerikanista Škvorecký se poučil u nejlepších tvůrců americké literatury jako byli S. Crane, E. Hemingway, W. Faulkner a j.)

Hlavní hrdina Škvoreckého příběhů, Danny Smřický, je svědkem událostí a situací, postavou téměř epizodní, skrze níž se však svět vyjevuje i deheroizuje. Ve *Zbabělcích* má Danny nonšalantní odstup a non-konformismus mládí. Výsledným účinem je blasfemický výsměch. (Vedle *Zbabělců* zaznívá i v *Konci nylonového věku*.)

Není divu, že *Zbabělci* způsobili v kožené atmosféře konce 50. let skan-

dál. Spisovatel a jeho román poslouchali režimu jako hromosvod pro zstrašovací akci. Postih zasáhl jak autora, tak odpovědné redaktory, tak i kritiky, kteří knihu pochválili.

Pro nás byla četba Škvoreckého jako balzám. Cítili jsme jeho revoltu proti podlosti a násilnictví tupců, jimž se v režimu tolik dařilo. Ale vedle všech těchto non-konformních hodnot byla v jeho příbězích vždy také poezie mládí, touha po stálosti a nostalgii po uplynulém, smutek nad neúprosností času, nad nesplnitelností snů a tužeb.

("Nakonec já jsem vždycky jen snil a myslím jsem, jaké by to bylo..." *Zbabělci*, str. 352)

Jeho příběhy mají magický realismus i nostalgii nesplnitelné touhy zachytit unikající a v tom je vlastně romantikem.

A to vše vyjádřeno nestrojeným jazykem, nekonvenční a neliterární mluvou s využitím slangu (opět Škvoreckého mistrná aplikace znalostí americké literatury) a zároveň se skvělým hudebním sluchem pro zvuk řeči.

Hudební citění Škvoreckého se zvláště projevilo v jedné z jeho nejlepších povídek *Bassaxofon*. S kompozičně sjednocujícím návratným jazzovým motivem (objevuje se už ve *Zbabělcích*), ukázal tu autor své stylistické mistrovství v nejlepší míře. Povídka, ještě se dvěma dalšími (*Legenda Emöke*, *Red Music*) vyšla anglicky a sklídila obrovský úspěch. Americká literární kritika neskrlbila chválou. Newyorský *Village Voice* napsal, že jde o nejlepší povídku vůbec kdy napsanou o jazzu. *The Guardian* jí dal titul knihy roku a *New York Times Book Review* ji zařadil do zvláštního editorského výběru. Josef Škvorecký prorazil na americký knižní trh a před tím klobouk dolů. Procházíte-li dnes severoamerickými knihkupectvími, najdete na jejich policích *Zbabělce*, *Bassaxofon*, *Lviče* (*Miss Silver's Past*), *Prima sezónu* (*Swell Season*) a teď k nim přibyl *Příběh inženýra lidských duší*. (CBC ve své relaci o knihách *Příběh* vše doporučilo jako výborný román velkého česko-kanadského spisovatele.) Už před mnoha lety napsal Graham Greene o jiném Škvoreckého příběhu, povídce *Legenda Emöke*, že sne se srovnání s Čechovovou povídkou *Dáma s psičkem*. A to je světová literatura.

Knihy Josefa Škvoreckého jsou dnes přeloženy už do víc jak dvanácti jazyků. Je v tom i smutný paradox. Český autor se stal světovým, doma

v Československu je však zakázán, jeho nové knihy, vydané v zahraničí, se tajně půjčují a opisují.

J. Škvoreckému se dostalo i mezinárodního ocenění. V r. 1980 byl vyznamenán Neustadtovou mezinárodní cenou za literaturu, jednou z nejvyšších mezinárodních literárních cen v USA, a v roce 1982 byl v nominaci na Nobelovu cenu za literaturu.

Bylo by možné psát také o tom, jak Josef Škvorecký prorážel krunyře režimu v Československu už od roku 1953. Vystudoval filozofii na Karlově univerzitě (doktorátu dosáhl v r. 1951) a pracoval jako redaktor ve Státním nakladatelství krásné literatury a umění, v jeho knižní redakci (1953-55 a 1959-63), jednak v revui *Světová literatura*. S jeho jménem je spojen rozvoj ve své době nejvýznamnějšího literárního žurnálu a vydání řady knih anglické a americké literatury v Československu. V tom jsou Škvoreckého veliké zásluhy, někdy méně uvědomované. Česká vydání Bradburyho, Salingera, Hemingwaye, Faulknera a řady dalších jsou spjata s jeho jménem. Stálo ho to řadu zápasů i svizelů. Byl také jedním z nejlepších překladatelů americké literatury u nás a výborný literární esejista. Jeho nespočetné články o literatuře, hlavně americké, zahanbí mnohého literárního vědce z povolání.

V době kulturního uvolňování v Československu v letech šedesátých vyšel znovu román *Zbabělci*, který se už stal klasickým dílem české poválečné literatury. Je vydána *Legenda Emöke* (1963), *Sedmíramenný svícen* (1964), následuje *Ze života lepší společnosti*, *Babylonský příběh*, *Příběhy poručíka Borůvky*, *Nápady čtenáře detektivek* (Škvorecký je výborným znalcem teorie detektivní literatury), textapelaové prózy. Škvorecký spolupracuje i s novou českou filmovou vlnou a píše řadu filmových scénářů. Výčet není úplný, ale nejde tu o bibliografii. V r. 1969, těsně před nástupem socialismu s husí kůží, byla ještě vydána novela *Lviče*. Vydání *Tankového praporu*, skvělé satiry na socialistickou armádu (napsán v r. 1954), bylo rychle zastaveno. Došlo k němu až v exilu v Torontě na začátku let sedmdesátých. (Do r. 1976 vyšla čtyři vydání.) Následovaly romány *Mirákl*, *Prima sezóna a Příběh inženýra lidských duší*. Zatím nejposlednějším dílem J. Škvoreckého je životopisný román o Antonínu Dvořákově, nazvaný *Scherzo capriccioso*. V časopise *Západ* otiskovaná vyprávění synka českých emigrantů, žáka Dereka MacCourka v anglo-češtině jsou pro Škvoreckého spíš okrajovou tvorbou, ale ukazují opět jeho jazykovou komiku, dar odposlouchat řeč a satiricky ji ozvláštnit do jazykové a situační parodie linguistického hybridu. Pravda, vyžadují dobrou znalost ang-

ličtiny a češtiny, ale zkuste ta vyprávění číst nahlas těm, kteří znají obojí. Jejich parodicky humoristický účinek vynikne plnou měrou.

Ale to už je další kapitola jednoho nesmírně plodného spisovatelského života. Josef Škvorecký a jeho žena Zdena Salivarová odešli v r. 1969 do exilu a založili v Torontě české nakladatelství. Vydávají svobodnou českou literaturu. Pro českou kulturu je to činnost obrovského významu. Podnik nikoli bez rizika, vyžadující úsilí a práci téměř bez odpočinku. Finanční efekt přitom neexistuje. Veliká zásluha patří paní Zdeně. Josef Škvorecký pilně pomáhá a přitom píše romány, povídky, články a statě pro časopisy, relace pro Hlas Ameriky a vedle toho přednáší na torontské univerzitě. Co vše stihne člověk, jehož zdraví není přitom zrovna ze železa.

Přístup J. Škvoreckého k životu i tvorbě je založen na etosu pravd srdce a svědomí. Ve svých esejsích o americké literatuře, publikovaných v 50. a 60. letech v Čechách, vždy zdůrazňoval tento program, vyslovený kdysi americkými autory, a tak aktuální znovu a znovu v československé situaci:

"Spisovatel musí vždy zůstat věrný svému svědomí, neboť budeme-li klást důraz na upřímnost, ušlechtilost se už postará o sebe sama."

To je lidský a spisovatelský postoj Josefa Škvoreckého. Díky za něj a také za vše, co vykonal a ještě vykoná pro českou literaturu, českou i světovou. A k té neuvěřitelné šedesátce — hodně zdraví a sil do dalších let. □

Stanislav Reiniš

O nových knihách

Orwellova kniha "1984" přeložena do češtiny je mnohem čtivější než její anglický originál. Nevím, jak je to možné, snad je to tím, že angličtina prostě není jazykem pro opresivní systémy, a Orwellovi se nepodařilo najít ta správná slova, která existují v češtině, ruštině, maďarštině, či jazyce mongolském. Vydat tuto knihu v českém překladu, s objevným doslovem Milana Šimečky, byl záslužný čin. Pevně doufám, že se najdou cesty, jak ji dopravit do Československa, že si ji konečně budou moci v češtině přečíst i soudruzi z ÚV, že ji budou číst všichni ti, kterým se podaří vyjet z Československa na západ, a že prostě vstoupí do vědomí českého národa jako do něj vstoupil Švejk nebo Tři mušketýři. Vydal Index, Kolín nad Rýnem, a kniha patří do každé exilové knihovny (a to říkám velmi zřídka).

Z dalších knih, které nám došly na redakční stůl, vyniká nad průměr román Stanislava Moce *Údolí nočních papoušků* (vyd. 68 Publishers, Toronto, Ont., Kanada). Je to svěží vyprávění o životě našich v Austrálii, velmi realisticky napsané, jsou tam přesně takové typy lidí,

jací žijí i v našem městě, i vedle na vesnici. navíc je tam i detektivní zápletka.

Další knížkou, kterou jsem si četl na přeskáčku znovu a znovu, byl výbor z veršů Jaroslava Seiferta *Ruce Venušiny*. Je to komplikovaný a dlouhý výlet komplikovaným dílem - od bezstarostné první republiky ("Ženám růže, mužům révu"), přes první poválečné nadšení, upřímné, ale klamné ("Jak se jmenoval ten rudý voják, už jsem zapomněl") až k bolestnému procitnutí ("Peklo známe, je všude a chodí po dvou"). Vydali 68 Publishers, Toronto.

Uklidňujícím čtením jsou vzpomínky katolického autora, dlouho vězňného, Josefa Knapa *Bez poslední kapitoly* (Křesťanská akademie, Řím). Po všem, co zlého v životě prožil, je podivuhodné, s jakým duševním vyrovnáním píše o svém mládí.

Podivuhodná edice Arkýř v Mnichově vydala malý průřez dílem Jana Vladislava *Malé morality*. Co edice Arkýř vydává, je vždy svým způsobem objev, malý skvost ke svátečnímu čtení.

Ve stejné skupině jako *Malé morality* je *Surovost života a cynismus fantazie*, Vratislava Effenbergra (68 Publishers). Je to průřez tvorbou jednoho z významných básníků-surrealistů, který by bez snahy Škvoreckých asi zůstal nevydán. Ale člověku zvyklému na lehčí a přístupnější četbu musím sdělit, že i před odpuzující nálepkou "surrealismus" se tato kniha dá číst i pro zábavu a oddech.

To platí i pro *Sešity* Jana Hanče (68 Publishers). V úvodu této knihy se hovoří o "zapomenutém básníku", což stačí na to, aby normální konzument literatury knihu odložil a nikdy už neotevřel. Normální konzument by však také v tomto případě udělal chybu.

Co se týče právě oddechové četby, musím jmenovat cestopisy E. St. Vráze *V dálavách světů* (68 Publishers). Člověku to připadá podivné, jak se svět změnil od dob, kdy Vráz cestoval po světě. Tam, kde se Vráz těžko prodíral pralesem, žijí dnes naši předplatitelé a našinec tam dnes proletí za chvilku autem, aby se jen tak na chvilku potkal s kamarády. Právě proto ale tato kniha stojí za čtení, abychom si nemysleli, že život je peříčko.

Ferdinand Peroutka byl obrem naší publicistiky, a výbor jeho statí pro Svobodnou Evropu vyšel pod názvem *Budeme pokračovat* v 68 Publishers. My, kteří jsme v době, kdy on své úvahy psal, žili v Československu, jsme vše viděli trochu jinak, méně černobíle, nebo zase naopak tvrději, ale v podstatě člověk pozná, jak je si exil s domovem blízký, a jak nakonec všichni myslíme stejně.

Čtěl bych toho o exilové literatuře napsat ještě moc, ale tato rubrika má přesně vymezený rozsah, a co se nevejde do tohoto čísla, odstříhne se a bude tam příště. Tak se jen letmo mohu zmínit o třech sbírkách z PmD (Poezie mimo domov). Karel Šiktanc *Jak se trhá srdce*, Anastáz Opasek *Dvakrát dvanáct básní* (Zweimal zwölf Gedichte) a Jaromír Šavra *Cestovní deník*. Jsou to tři poslední sbírky této edice, každá svým způsobem jedinečná a pěkná.

Dopisy

Strach před celoživotním předplatným

Daří se Vám několik vtipných paradoxů, navzdory přemíře závorek, teček, uvozovek nahoře a dole a ostatních mateřských znamének, bylo porovnání Seifertů vytisklých na obou stranách Plotu velice čtivé a ještě více poučné, hned jsem si vzpomněl jak kdysi Listy provedly totéž s exportním a tuzemským Hrabalem...pamatujete se na ty flašky s takzvaným tuzemským rumem, bevaly naplněny jenom do třičtvrtě.

Přikládám předplatné na dva roky. Na celoživotní předplatné podle Vaší kartičky si netroufám, mohlo by Vám to přijít zatraceně drahé, mně se totiž tady na světě ohromně líbí, proto taky čtu Váš výrobek. Na tohle si vzpomenejte, až budete sčítat celoživotní subskripce, to nesmíte takhle vyvádět s čtenářema, jsouť to většinou optimisti a dovedou si aspoň spočítat úrok.

Otto Slavík, Kanada

S drahou vlastí v "obrazě"

Vaším čtenářem jsem již 1,5 roku, venku z ČSSR 2,5 roku, tedy jsem s naší drahou vlastí ještě docela v kontaktu, tedy ještě jsem v "obrazě", a proto asi jsou pro mne v ČSSR aktuální problémy ještě aktuálními (a tímto dost rozčilujícími).

Mrtvičnatý stav u mne pak nastal při čtení článku s atraktivním názvem "Rockování", který vyšel v jednom z posledních čísel Mladého světa v roce 1983. Jo jo, přepískli to soudruzi tím demonstrativním torpedováním Nové vlny a teď nevědí jak z toho, tak

A nakonec jedna knížka v angličtině, *Voices from Prague*, dokumenty Charty vydané Janem Kavanem a Zdenou Tomínovou. Je tam mimo jiné dopis E. P. Thompsona, významného představitele tzv. mírového hnutí, a odpověď na něj, napsaná dr. Jaroslavem Šabatou. Mimochodem, pan profesor Thompson ještě napsal jednu repliku, která vyšla v posledních Listech, a také nebyla příliš moudrá. Tak kdo chce mít polemiku celou, ať si objedná tuto knihu. Vydal Palach Press Ltd., Box 222, 19 Earlham House, 35 Mercer St., London WC2H 9RP, Anglie.

Ostatní knihy je možné objednat v Indexu, 5 Köln 41, Postfach 410511, Západní Německo; dále v 68 Publishers, Box 695, Station A, Toronto, Ont. M5W 1G2, Kanada; v Edici Arkýř, Postfach 340208, 8000 München 34, Západní Německo; Poezie mimo Domov, Max Wöner Strasse 31, 8000 München 50, Západní Německo; a konečně v Křesťanské Akademii, Via della Conciliazione 1, 00193 Roma, Itálie. □

si zvolí ještě jakž takž populární časopis k boдрému klábosení o tej "problematice" nadaných muzikantů, kteří se nám vydali zkaženou cestou podbízivosti. V závěru potom rezumé, aby to všechno pomalejší mladiství čtenáři správně pochopili.

Je to vlastně chvalitebné, že se Mladý svět takto aktivně podílí na osvětlení případu (inspirováni byli sérii článků v Západě).

P. V., Německo

Souhlasit či nesouhlasit — to je demokracie

Jsa ducha mdlého, paměti krátké a povahy důvěřivé, velice se mi líbí články pana V. Pěchoty. Také se mi líbil článek o tom, jaký to liberál je Jirka Andropov. O jeho liberalismu svědčí i to, že netrvalo dlouho, jen několik měsíců, než se mu odvážili říct, že už uměl.

Navrhuji, abyste podobné články uveřejňovali v rubrice "Humor", čímž Vám zbyde stránka či dvojstránka na "Sport".

Pana Svitáka lituji: podle slov světce — "blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské" se pan Sviták do nebe určitě nekvalifikuje. V pekle žádné "řádění Svitáků" nepotřebují, a navíc jistě vědí, že by jim to tam takový pan Sviták převrátil vzhůru nohama za dobu daleko kratší, než je věčnost — takže ho tam zřejmě také nechťejí. Nezbyvá mu tedy nic jiného, než aby ještě dlouho žil v očistci na tom našem "slzavém údolí".

Nevím, jestli se mnou bude redakce souhlasit, ale to už tak v demokracii bývá — že se nesouhlasí.

Ivan Nohel, Kanada

Západ v Latně

Zde v emigračním táboře v italské Latně jsme se poprvé setkali s Vaším časopisem Západ a musíme říci, že isme jim přimo nadšení, především pro jeho vysokou úroveň. Mezi námi Čechoslováky je zde o něj velký zájem hlavně pro množství výběrných článků a informací, jež pro nás ještě donedávna v komunistickém zjetí byly nedostupné a za něž Vám posíláme velké díky. Na základě informace o zasilání některých starších ročníků Západu bychom Vás touto cestou chtěli poprosit o tuto službu, za což bychom Vám byli velmi vděční.

K. Trebichanský a další, Itálie

K dvojímu občanství

Oceňuji Váš zásah do věci dvojího občanství, nemohu však odpustit redaktoru tak dobrého časopisu jako je Západ, že neví, že státní tajemník Serge Joyal je členem federálního kabinetu (občanství spadá do jeho resortu) a ne "jeden z úředníků ministerstva zahraničí". Také považuji za neřádné státnímu tajemníkovi neodpovědět na dopis.

Je vidět, že vláda nemá pro náš případ řešení. Zákon omezující dvojí občanství by narazil na rozhodný odpor kanadských občanů s druhým občanstvím západoevropských států, pro něž je dvojí občanství výhodou i status. Stejně kanadský zákon nemůže určit, kdo je čs. občanem. Jedině dvoustranná dohoda by mohla záležitost vyřešit. Avšak, jak je tu zvykem říkat, tango se musí učit ve dvou. Náš problém je v tom, že máme mezi sebou spolukrajany s příliš ohebnou páteří. Smutné je, že musíme na toto veřejně poukazovat a nevypadáme při tom jako celek moc hodnověrné.

Bylo by však účelné upozornit takové vypočítavce, že jejich počínání je velmi krátkozraké. Může totiž v budoucnu nastat situace, kdy mohou mít opět velké starosti, jak to prohlášení loajality jiné vládě rychle zatajit. Vzpomínám na poměry v druhé světové válce, kdy emigranti s občanstvím určitých zemí byli internováni, nebo podrobeni častému policejnímu hlášení.

V. Chochol, Kanada

Pozn. red.:

Čtenář četl korespondenci s ministry nepozorně. Zajisté, že redaktor ví, že Serge Joyal je členem federálního kabinetu, se kterým korespondoval a kterému zaslal kopii dopisu ministru zahraničí, ve kterém "jedním z úředníků ministerstva zahraničí" je míněn B. Mawhinney, ředitel odboru vztahů SSSR a východní Evropy, který za ministra odpověděl na předchozí dopis.

Čtenář totiž hlavně nepochopil cíl snahy: nikoliv odstranění dvojího občanství (které je dáno narozením a nemůže být jednoznačně zrušeno), ale kritika vyjádření dobrovolné loajality k jiné zemi po získání kanadského občanství.

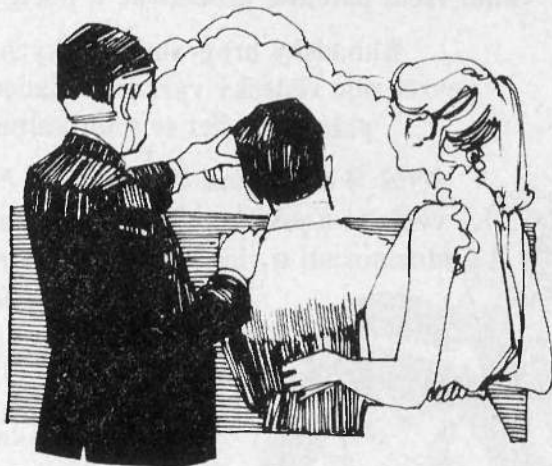
Na jednoduché téma

S potěšením jsem zaznamenal články z čísla 2/1984 a výzvu k diskusi o otázkách emigrace. Myslím si, že v této diskusi by neměl chybět ani domácí kontext pro porozumění, proč lidé z domova utíkají, ačkoli se potíže s jejich přijetím stupňují. Je to opravdu nejjednodušší téma k diskusi, zároveň bolavé i pokud jde o životy v cizině. Osobně mi jde o to, aby se problém emigrace (v diskusi) neredukoval na technicko-materiální otázky, ale aby i zde na Západě byly hlouběji chápány okolnosti, proč musí lidé utíkat.

Váš časopis má vysokou žurnalistickou úroveň a navíc sahá po nejaktuálnějších bolavých problémech emigrace — v tom je nezastupitelný. Přeji Vám, abyste tuto úroveň časopisu udrželi i nadále. Pokud budu moci, rád Vám v tom pomůžu.

Ján Mlynárik, Německo

Kde mají mladí lidé shánět zaměstnání?

Nalézt zaměstnání není lehké.
Mladí lidé však mohou nalézt někoho,
kdo jim ukáže cestu.

Pro bližší informace nejen o tomto
vládním programu, zašlete vyplněný
přiložený kupón:

Víte, že Government of Canada's
National Institutional Training
Program je připraven investovat
408,700,000 dolarů, aby pomohl při
vyučení a vyškolení mladých lidí
prostřednictvím škol, kolejí a dalších
učilišť.

Další pomoc kanadské mládeži
poskytuje Career Access Program,
který věnuje 250,200,000 dolarů jako
dotaci pro zaměstnavatele, kteří
zaměstnají mladé lidi.

Return this coupon to: Publications Canada,
P.O. Box 1986,
Station B,
Ottawa, Ontario
K1P 6G6

Please send me the booklet
Canada. Where Else? in:

☐ ENGLISH	☐ GREEK
☐ FRENCH	☐ ITALIAN
☐ CHINESE	☐ PORTUGUESE
☐ GERMAN	☐ UKRAINIAN

NAME: _____

ADDRESS: _____

CITY: _____ PROVINCE: _____

POSTAL CODE: _____

YE-5485-1

Canada

TRANSLATED BY: Nový domov

Employment & Immigration

CANADA where else?

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

Canada

MULTICULTURALISM

Multikultura je porozumění

Porozumění kulturám a lidem, kteří tvoří Kanadu, nám všem pomáhá vybudovat si pocit sounáležitosti.

Kanadský program Etnických studií aktivně povzbuzuje vědecký výzkum, akademické studie a plány týkající se multikultury ve výchově.

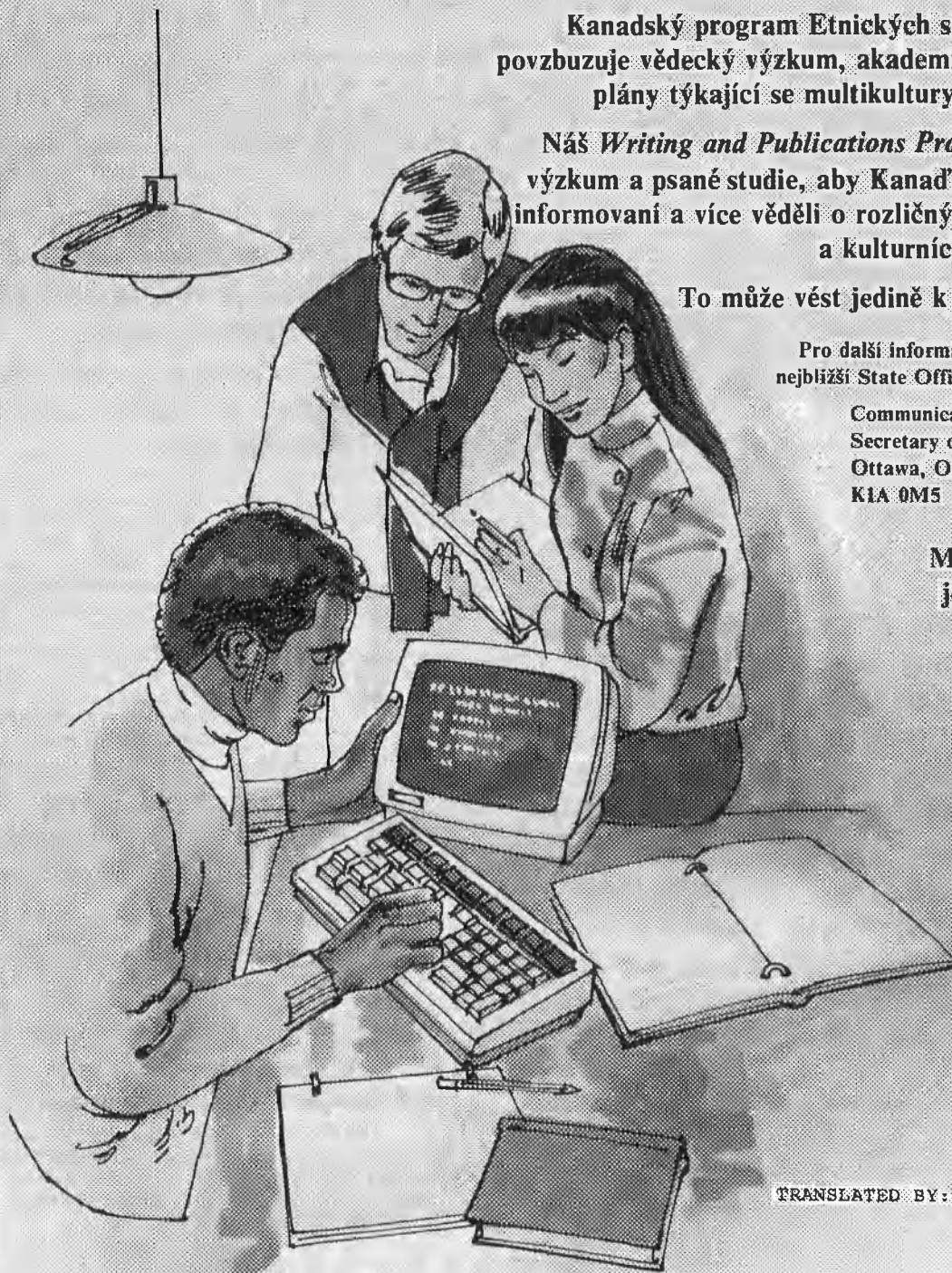
Náš *Writing and Publications Program* nabízí výzkum a psané studie, aby Kanadčané byli více informováni a více věděli o rozličných kulturách a kulturních dědictvích.

To může vést jedině k porozumění.

Pro další informaci se obraťte na nejbližší State Office nebo pište na:

Communications Directorate
Secretary of State
Ottawa, Ontario
K1A 0M5

**Multikultura...
je skutečnost!**

TRANSLATED BY: Zápud

Multiculturalism
Canada

Hon. David M. Collette
Minister of State

Multiculturalisme
Canada

Hon. David M. Collette
Ministre d'État

Canada